

Громадська думка про правотворення

/Інформаційно-аналітичний бюлетень на базі оперативних матеріалів/
№ 12 (137) червень 2017

ЗМІСТ

АКТУАЛЬНА ПОДІЯ

Президент підписав Закон про внесення зміни до Кримінального кодексу України щодо правила зарахування строку попереднього ув'язнення.....2

АНАЛІТИЧНИЙ РАКУРС

І. Беззуб

Мовні квоти в Україні та країнах Європи.....2

С. Закірова

Електронні петиції в Україні: досягнення і проблеми дворічного досвіду.....15

О. Кривецький

Відеоспостереження на робочих місцях: питання законності.....26

ПРАВО: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА

О. Бусол

Інформаційна безпека США: законодавче регулювання та перспективи співпраці для України.....29

ІНФОРМАЦІЙНА КАРТИНА МІСЯЦЯ

О. Саморукова

Маніпулятивні технології в іноземних ЗМІ. Резюме.....37

А. Бергелльський

Основні тенденції висвітлення української тематики в іноземних ЗМІ.....46

ЕКОНОМІЧНІ РИЗИКИ ТА ПРОГНОЗИ

Моніторинг законодавства.....52

ЩОДЕННИК БЛОГЕРА57

КИЇВ 2017

АКТУАЛЬНА ПОДІЯ

Президент підписав Закон про внесення зміни до Кримінального кодексу України щодо правила зарахування строку попереднього ув'язнення

Президент П. Порошенко підписав Закон України «Про внесення зміни до Кримінального кодексу України щодо правила складання покарань та зарахування строку попереднього ув'язнення» № 2046-VIII. Закон був прийнятий Верховною Радою 18 травня 2017 р.

Ухвалення законодавчого акта спрямоване на покращення стану забезпечення та захисту прав і свобод людини і громадянина, власності, громадського порядку та громадської безпеки від злочинних посягань.

Законом пропонується викласти в новій редакції ч. 5 ст. 72 «Правила складання покарань та зарахування строку попереднього ув'язнення» Кримінального кодексу України, відповідно до якої попереднє ув'язнення зараховується судом у строк покарання у разі засудження до позбавлення волі день за день або за правилами, передбаченими у частині першій цієї статті.

Згідно з Законом при призначенні покарань, не зазначених у частині першій цієї статті, суд, враховуючи попереднє ув'язнення, може пом'якшити покарання або повністю звільнити засудженого від його відбування.

Закон набирає чинності з дня, наступного за днем його опублікування (*Офіційне інтернет-представництво Президента України* (<http://www.president.gov.ua/news/prezident-pidpisav-zakon-pro-vnesennya-zmini-do-kriminalnogo-41914>). – 2017. – 17.06).

АНАЛІТИЧНИЙ РАКУРС

І. Беззуб, мол. наук. співроб. НЮБ НБУВ

Мовні квоти в Україні та країнах Європи

Нація повинна боронити свою мову
більше ніж свою територію...
Втратити рідну мову і перейняти чужу
– се найгірший знак підданства,
се кайдани на душу.
Втратити національну мову
– се смерть, се значить,
що ярмо вже в'їлося глибоко.
Томас Девіс, ірландський письменник

Національні мови відігравали і відіграють провідну роль у становленні та розвитку державності багатьох народів. Для пострадянської України мовна проблема (приниження української мови у значною мірою русифікованому

суспільстві) так само важлива, як і збереження чистоти французької мови для Франції в її протистоянні тотальній американізації. «Якщо існує загроза для мови народу, це означає, що є загроза і для існування держави», – стверджував член Французької академії Ж. Дютур після ухвалення парламентом Франції 11 липня 1994 р. закону про охорону французької мови.

Можна стверджувати, що сьогодні мовне питання в Україні є складовою широкої і важливої проблеми української ідентичності. Отож, українська влада так само повинна розуміти важливість української мови у справі збереження та розвитку національної держави і діяти на її користь, як це відбувається в усіх цивілізованих країнах.

Сучасна мовна ситуація в Україні є результатом мовно-культурної експансії Росії. Після здобуття Україною незалежності мовна політика мала здебільшого декларативний характер і реалізовувалася переважно на папері. Єдиним важливим здобутком минулих років стало підтвердження в новій Конституції України 1996 р. статусу державної для української мови і тлумачення цього статусу Конституційним Судом України.

Однак лише декларування державного статусу української мови для її повноцінного та незворотного утвердження в усіх сферах суспільного життя недостатньо: необхідні механізми реалізації правових документів щодо функціонування української мови. Відсутність твердої і послідовної мовної політики не в останню чергу фактично призвела до нинішньої трагедії на Сході України, оскільки боротьба Кремля і проросійського політикуму України за «руській мір» означає не стільки боротьбу за російську мову чи права російськомовних, скільки проти української мови та України як незалежного суб'єкта міжнародної політики.

Під тиском несприятливих обставин відбувається форсована русифікація українців. Сьогодні українська мова цілеспрямовано витісняється з ділового та інформаційного вжитку. Наочним прикладом цієї русифікації є пресинг і тиск російськомовної преси, українських неукраїнських телеканалів і FM-радіостанцій.

За твердженням медіаексперта О. Довженка, на четвертий рік війни Україна залишається відкритою для російської пропаганди, а багатьма українськими медіа досі керують однодумці В. Путіна.

Зважаючи на такий стан справ у мовній сфері, слід оцінити запровадження мовних квот на українському телебаченні.

Квоти на телебаченні і радіо накладають на мовників зобов'язання транслювати певний контент у визначених обсягах (межах) упродовж визначеного проміжку часу. Такі вимоги встановлюються з метою захисту національного продукту, адже передбачають мінімальні гарантії розповсюдження контенту, який захищається, і таким чином обмежують мовників у розповсюдженні інших матеріалів.

Зазвичай до встановлення «мовних» квот вдаються країни, у яких існує загроза зникнення чи «витіснення» мови – державної чи мови національної меншини, або держави, що мають тенденції до етноцентризму (наприклад, Франція). З іншого боку, відсутність окремих положень, що встановлюють квоти для національного продукту за ознакою мови, не означає, що держава

не вживає будь-яких інших заходів для збереження мови. Врешті, якщо мовою послуговується переважна частина ефірного часу, то встановлення квот для її захисту просто немає сенсу. В інших випадках такі квоти застосовувати недоцільно, адже зарегульованість ринку не сприяє його розвитку, а лише накладає додаткові обмеження на мовників.

Зважаючи на триваючий збройний конфлікт з Російською Федерацією, необхідно створити законодавчі гарантії для використання державної мови засобами масової інформації, оскільки саме вони здебільшого здійснюють вплив на формування суспільних настроїв щодо подій, які відбуваються в Україні.

Водночас чинне законодавство не надає достатніх гарантій для використання державної мови засобами масової інформації. У результаті цих законодавчих рішень український інформаційний простір заповнила різноманітна аудіовізуальна продукція російською мовою, оскільки такий продукт був набагато дешевшим для телерадіоорганізацій, а багато мовників взагалі переформатували свої ефіри на російськомовну аудиторію.

З метою закріплення законодавчих гарантій при здійсненні телерадіомовлення, 8 листопада 2016 р. набрав чинності Закон «Про внесення змін до Закону України “Про телебачення і радіомовлення” (щодо частки пісень державною мовою в музичних радіопрограмах і радіопередачах)», який запровадив на радіо квоти на пісні українською мовою та ведення програм українською мовою. Зокрема, документ вводить норму, згідно з якою частка пісень державною мовою має становити не менше 35 % від загального часу звучання пісень протягом доби, а також протягом часових проміжків з 7:00 до 14:00 і з 15:00 до 22:00.

6 червня 2017 р. Президент України П. Порошенко підписав закон «Про внесення змін до деяких законів України щодо мови аудіовізуальних (електронних) засобів масової інформації», який передбачає для загальнонаціональних і регіональних телекомпаній частку передач і фільмів українською мовою не менше 75 %. Для місцевих телерадіокомпаній встановлюється квота на україномовний продукт у 60 %. Документ набере чинності 13 жовтня 2017 р.

Як зазначила керівник парламентського Комітету з питань свободи слова та інформаційної політики В. Сюмар, протягом року вироблені в Україні програми можуть зараховуватися в українську квоту, навіть якщо вони російською мовою, щоб канали могли перейти на українську мову. Крім того, за її словами, Закон передбачає, що всі фільми іноземною мовою повинні бути продубльовані або озвучені державною мовою.

Під квоти не потрапляють передачі та фільми, виготовлені до 1 серпня 1991 р. Їх достатньо субтитрувати українською мовою, тоді вони включаються в українську квоту.

Квоти не застосовуються до телекомпаній іноземного мовлення; телекомпаній, які показують науково-просвітницькі програми офіційними мовами Європейського Союзу; телерадіокомпаній, які здійснюють радіомовлення; телеканалів, освітні програми яких спрямовані виключно на вивчення іноземних мов.

Контроль за виконанням Закону покладається на Національну раду з телебачення і радіомовлення. Вона має перевіряти дотримання квоти на тиждень, що технічно складніше, ніж звичний для Нацради добовий моніторинг.

За кожен випадок порушення телеканал штрафуватимуть на 5 % ліцензійного збору. Це десятки, а іноді й сотні тисяч гривень. Досвід дії радіоквот показує, що загалом такі штрафи – дієвий стимул, щоб Закон не порушувався.

Слід відзначити, що за результатами опитування, проведеного 19–29 травня 2017 р. Київським міжнародним інститутом соціології за кошти Університету Альберти в Канаді в межах дослідницького проекту Research Initiative on Democratic Reforms in Ukraine під проводом професора О. Білаш, майже 67 %, тобто переважна більшість, громадян України підтримує політику державного сприяння українській мові. Частка прибічників поширення української зросла на 11 % з 2014 р., а підвищення статусу російської – впала на 9 %. На запитання про те, «яку мову держава має підтримувати насамперед», 64 % відповіли, що українську, 19 % – що «всі мови однаковою мірою», 10 % – що «у кожній частині країни – ту мову, яку там найбільше вживають» і лише 2 % – що російську.

На запитання, що має в першу чергу робити «державна політика в мовній сфері», 61 % відповіли, що «сприяти поширенню української мови в усіх сферах життя», 20 % – «вирішити питання статусу російської мови», а 12 % – «забезпечити реалізацію прав національних меншин у мовній сфері».

Мовне питання в українському суспільстві зазвичай піднімає хвилю дискусій на тему національної ідентичності. Обговорення квотування національного продукту за ознакою мови на телебаченні й радіо викликало бурхливу реакцію медіа й соцмереж, традиційно розділивши суспільство на два табори – «за» і «проти». На жаль, такі теми часто є предметом постійних спекуляцій та перекручувань.

Фахівці та експерти, залежно від політичних поглядів, справжніх намірів і знань по суті, давали найрізноманітніші оцінки новим ініціативам. У цілому їх можна звести до трьох точок зору:

1. Закон є великою перемогою і нарешті зробить телебачення україномовним.

2. Закон є суцільною імітацією й зрадою, у телефірі й надалі пануватиме російська мова.

3. Це насильницька українізація, тотальне порушення прав людини й національних меншин.

Зрештою, більшість акторів, режисерів, письменників, сценаристів і співаків і народних депутатів підтримують нововведення на ТВ. Вони переконані, що поширення української мови допоможе підвищити почуття патріотизму українців.

За словами народного депутата від фракції «Батьківщини» І. Крулька, Росія є агресором проти України і в умовах російської окупації «мовні квоти на телебаченні треба було вводити вже давно».

Парламентар переконаний, якщо у Європі питання мови – це більше

питання комунікації, то для України – це насамперед національне та політичне питання, адже жодна мова у світі не була стільки разів заборонена, як українська.

На думку депутата, мовне квотування на телеканалах не призведе ні до яких катастрофічних проблем чи утисків чийхось прав, адже українські громадяни, незалежно від їхнього мовного вибору, мають знати державну мову.

Позафракційний народний депутат Г. Гопко також переконана, що квоти на радіо та телебаченні не мають нічого спільного ні з цензурою, ні з обмеженням свободи слова. Це, насамперед, захист в умовах війни свого інформаційного простору, який є частиною національної безпеки.

Відомий режисер і заслужений артист України О. Санін вважає, що квоти на українську мову на телебаченні потрібно було вводити давно, коли Україна тільки здобула незалежність. На його думку, український медіаєфір повністю окупований сусідньою державою. Тому ні про які утиски російської мови не йдеться. Навпаки, від засилля російської протягом десятків років потерпають українські програми, українська музика, українські артисти.

Як показує досвід, багато телеканалів досі працюють не на державу, а на частину російського медіа ринку, а квоти можуть істотно змінити цю ситуацію.

Таку ж думку висловив і С. Лірник, письменник, музикант, телеведучий. Якби це було зроблено ще в 90-х роках, впевнений він, ми не мали б зараз проблем ні з війною, ні з сепаратистами тощо. Насправді, це дуже слабенький і лагідний законник. Тому треба вводити жорсткі покарання за недотримання його норм. Це питання не гуманітарне. Це питання військове, питання виживання країни, стратегічне питання. Тому такі закони зараз конче необхідні. Якщо ми не втримаємо українську мову, ми не втримаємо державу. Це просто і очевидно для всіх, наголошує С. Лірник.

На думку політичного експерта В. Краснопорова, квотування – якісний хід з боку української влади. Важливо, що це не заборона, а правове рішення. При цьому квоти створять труднощі для певних ресурсів, яким буде необхідно змінювати програми, а це не просто. Але це крок до виходу України на новий інформаційний простір, підкреслив він.

Але, паралельно з ухваленням Закону потрібно створювати механізми дотримання зазначених у ньому квот, заявив лідер групи «ВВ» О. Скрипка. Якщо немає механізму, це просто порожні слова і порожні закони, які вкотре не виконують.

Українська мова – це наша національна самоідентичність, яка зміцнює єдність суспільства і формує політичну націю. Саме через мову передається характер людини, її світосприймання, переконаний лідер політичної партії «ПАТРИОТ» М. Голомша. Він та його однодумці впевнені, що закон про мовні квоти необхідно приймати одночасно зі скасуванням ганебного для України Закону «Про засади державної мовної політики» № 5029-VI (неофіційно – закон Колесніченка – Ківалова, прийнятий ВР в 2012 р. всупереч нормам Конституції).

Український режисер, актор і телеведучий А. Сеїтаблаєв також

переконаний, що квоти на українську мову на телеканалах допоможуть більш чіткій самоідентифікації українців. Для цього української мови однозначно має бути більше і на телебаченні, і в кіно і на радіо.

А. Рудницька, співачка, телеведуча, президент мистецької агенції «Територія А», впевнена, українізація мала б бути природним процесом, але за останні роки українська мова стрімко почала зникати з ефіру. Тому її треба захищати всіма доступними і законними способами, вважає співачка.

Генеральний директор 1+1 медіа О. Ткаченко, коментуючи прийняття закону щодо квот на ТВ, зазначив, що це важливо не стільки з точки зору розвитку українського телебачення, скільки достатньо серйозно впливає на культурні зміни у суспільстві, дає змогу розширити традиції та характер вживання української мови в суспільстві в цілому, а для майбутніх поколінь – матиме визначальне значення.

Ухвалення Закону про мовні квоти на телебаченні також підтримали актори І. Вітовська, Н. Сумська, Р. Зюбіна, Л. Руснак, Б. Бенюк, О. Ступка, Д. Рибалевський, режисери В. Тихий і Т. Ткаченко, письменники і сценаристи І. Роздобудько і А. Кокотюха та багато інших.

Зокрема, кінорежисер, продюсер В. Тихий задоволений фактом ухвалення Закону, хоча визнає, що у змісті документа його авторам довелося піти на певні компроміси, без яких подібні речі не ухвалюються. Адже це рішення матиме насамперед ідеологічні наслідки для майбутнього публічного простору України. Він погоджується з думкою, що рішення про українську мову на українському телебаченні є дещо запізнілим. На переконання режисера, якби Україна розвивалася у цивілізованому напрямі останні 300 років, то зараз не було б потреби в ухваленні таких рішень.

Голова громадської організації «Російськомовні українські націоналісти» С. Замілюхін взагалі не бачить проблем у тому, що телебачення, радіо, кінотеатри розмовлятимуть рідною українською мовою, адже в Україні можливо не всі говорять, але абсолютно всі розуміють українську мову.

Закон справді зміцнить позиції української мови на телебаченні. Проте ні про цілком україномовне телебачення, ні навіть про декларовані 75 % української на більшості телеканалів мова, на жаль, не йде. Навіть через півтора роки матимемо не україномовне, а двомовне телебачення з цілком співмірними частками української та російської. Це думка частини фахівців, експертів, які впевнені, що принизливо сьогодні торгувати самою ідеєю державності. Українська повинна апріорі бути мовою спілкування, мовою ефірів, а квоти треба вводити на іноземну мову в українському ефірі. Тобто в 100-відсотковому україномовному ефірі має бути квота для мов національних меншин, які щільно проживають у певних регіонах, пояснює А. Рудницька.

Шлях до міжнаціональної терпимості та гармонії, переконаний дипломат М. Лубківський, лежить через створення потужного українського національного осердя і забезпечення прав усіх тих, хто говорить іншими мовами.

Прийняття закону про мовні квоти в Україні стало так званим «ляпасом»

для громадян країни, сказав директор Інституту української мови НАНУ, доктор філологічних наук П. Гриценко. Коли шматок на ТБ іде українською, а шматок російською – це неприпустима модель мовного каліцтва, обурений професор. На думку фахівця, треба не поступово розширювати функційне поле української мови, а змінити його. В Україні має бути насамперед суперфункційне поле мови української, відповідне поняттю державна мова.

Мовна дискусія в Україні існує давно, насамперед тому, що мовне питання ніколи не було піднято на державний рівень. Протистояння щодо мови триватиме доти, доки не буде чітко визначено і не буде підкреслено новим законом роль і місце кожної мови у житті нашого суспільства, української, російської, як мови національної меншини, інших мов.

Український письменник і політичний діяч В. Шкляр також вважає, що квотування всього українського у нашій культурі взагалі виглядає дивним. Має бути 100 % україномовного контенту, а 75 % – дуже половинчасте рішення. Він сподівається, що це лише перший етап до відновлення справедливості в українському культурному просторі.

Відомий політичний експерт О. Кочетков, український письменник та видавець В. Капранов, письменниця, член Координаційної ради Міністерства культури з питань застосування української мови у всіх сферах суспільного життя Л. Ніцой також переконані, що жодних квот в ефірі бути не може. Виключно 100 % української мови не лише в ефірі, а й у національних засобах масової інформації, крім регіональних.

Противники мовної реформи знаходять різні аргументи, головний з яких – «не на часі»: начебто тема посилення захисту української відволікає суспільство від соціально-економічних проблем, у чому й зацікавлена влада.

За словами політичного експерта, директора інформаційно-аналітичного центру «Перспектива» П. Рудякова, замість того щоб займатися вирішенням гострих проблем у соціальній та політичній сфері, політики переключилися на речі, які мають у собі потужний конфліктний потенціал. На його думку, новація полягає в тому, що розширюється коло примусової українізації. Експерт переконаний, що мовна стратегія влади несе більше негативу, ніж позитиву та не є допомогою та підтримкою українській мові.

На думку народного депутата від фракції «Опозиційного блоку» Н. Скорика, чергове підняття мовного питання – спроба відвернути увагу від проблем з економікою, війною на Донбасі, тотальної корупції у владі за допомогою шаленого псевдопатріотизму.

За його словами, сумнівна законодавча ініціатива ризикує ще більше розколоти українське суспільство, крім того вона порушує Європейську мовну хартію.

Народні депутати від «Опоблоку», які одноставно не голосували за новий Закон, переконані, що перевага української в ефірі порушує права російськомовних глядачів.

Мовні квоти в обсязі не менше 75 % ефіру на державну мову для загальнонаціональних телеканалів є втручанням в їх свободу поглядів. Таку думку висловив голова правління Української Гельсінської спілки з прав людини (УГСПЛ), директор Харківської правозахисної групи Є. Захаров.

Категорично проти закону про введення мовних квот на українському телебаченні виступила медіа-компанія «Інтер Медіа Груп». Телекомпанія виступила із заявою, в якій розкритикувала законопроект, оскільки він практично забороняє використання в телевізійному ефірі України будь-яких мов, окрім української. На телеканалі вважають, що цим порушуються права російськомовного населення України. В «Інтер Медіа Груп» зазначають, що Закон не сприяє розвитку українського телебачення, і завдасть серйозної шкоди, оскільки неможливо в потрібному обсязі створити якісний контент українською мовою або якісний дубляж.

Запровадження квот на телебаченні, ухвалене Верховною Радою України, викликало істеричну реакцію кремлівських ЗМІ. На сторінках пропагандистських медіа та у Facebook чиновників країни-агресора зчинилася просто-таки істерика: тут не лише квоти, що «порушують права людей», а й «примусова українізація», пророцтва, за якими українці тепер точно не стерплять такого «штучного віддалення» від «старшого брата», і ось-ось уже Україна як держава зникне.

Оскільки, проблеми захисту та розвитку державної мови – турбота не суто українська – актуальним може бути вивчення досвіду інших держав у цій сфері.

Досвід інших країн говорить якраз про ефективність квот як інструменту підтримки національної культури і мови. Як зазначають активісти Громадянського руху «Відсіч», квотування телерадіоефіру в тій чи іншій формі застосовують у багатьох країнах: Латвії, Естонії, Нідерландах, Хорватії, Угорщині, Румунії, Ірландії, Албанії, Словенії, Великобританії, Індонезії, Аргентині, Венесуелі, Чилі, Канаді, Австралії, Новій Зеландії, ПАР тощо. Якщо у відсотках від загалу, квоти для пісень рідною мовою ефективно застосовуються в Польщі (33 %), Франції (40 %), Португалії (25–60 %), Німеччині (25 %) тощо. Причому в жодній з них не стояла, як у нас, проблема русифікації та домінування в національному просторі музики країни-агресора, про яку так дбає наша радіоіндустрія.

Потреба у квотах на радіо – проблема планетарного масштабу – по всьому світу мовники задля більшого прибутку прагнуть транслювати якомога більше «міжнародних хітів», забуваючи про своїх вітчизняних виконавців, мову своєї країни, зрештою – про національні інтереси.

Враховуючи мовну ситуацію в нашій країні, де актуальною є загроза русифікації, корисним взірцем для наслідування може служити французька модель.

Упродовж не одного століття Франція була і залишається піонером, принаймні на європейському континенті, послідовного запровадження твердої мовної політики, спрямованої на захист своєї мови.

Ще в XVI ст. у Франції був виданий перший декрет короля про використання французької мови в судовій практиці. Це був перший юридичний мовний закон.

У новітній історії країна справила неабиякий вплив на мовну політику деяких європейських держав, зокрема й наших сусідів.

Так, у 1975 р. за законом Ба-Лоріоля вся письмова та усна реклама, будь-

які інструкції та офіційні документи повинні були використовуватися тільки французькою мовою. Використання іноземних слів заборонялось у тому випадку, коли існував французький еквівалент.

У 1992 р. французький парламент додав уточнення до конституції конкретним пунктом стосовно мови, а саме, що «мова Республіки – є французька мова» (Конституційний закон № 92554 від 25 липня 1992 р.).

У 1994 р. закон Ба-Лоріоля був удосконалений міністром культури Ж. Тубоном. Вдосконалений та впроваджений ним закон, відомий вже як закон Тубона, передбачав накладання штрафів і навіть ув'язнення для тих, хто не використовував французьку мову у рекламі, публічних оголошеннях і наукових конференціях.

Навіть і сьогодні 40 поважних академіків із Французької Академії продовжують підтримувати «чистоту» мови від іноземного впливу. Французька академія, безперервно, упродовж кількох сотень років, продовжує стояти на сторожі французької мови, опрацьовуючи та унормовуючи словник.

Особливість французької ситуації останнього півстоліття полягає не лише у величезній кількості мовних актів, а й в активній розбудові інституційної сфери. Для проведення мовної політики в 1966 р. було засновано Вищий комітет захисту та поширення французької мови, перейменований у 1973 р. у Вищий комітет французької мови. Комітет проіснував до 1984 р. і був замінений Головним комісаріатом французької мови, а в 1989 р. – Вищою радою французької мови. Крім того, цього ж року при Міністерстві культури було утворено Головне управління з питань французької мови, яке з 2001 р. поширило свої функції і на мови Франції. Усі згадані органи підпорядковані прем'єр-міністрові і координуються Головним управлінням з питань французької мови і мов Франції. Крім того, у 1984 р. утворено Вищу раду франкомовності, підпорядковану президентові Франції. Діяльність цієї ради лежить більше в площині міжнародної політики.

Головне управління з питань французької мови і мов Франції, яке координує мовну політику, здійснює загальний контроль за виконанням законів, виносить попередження порушникам, спільно з Міністерством юстиції готує постанови, якими надаються дозволи асоціаціям захисту французької мови на контроль за виконанням законодавства, слідкує за діяльністю асоціацій, щороку готує для парламенту звіт про виконання закону Тубона і про статус французької мови в міжнародних установах.

До речі, Франція належить до тих європейських країн, які підписали Європейську хартію регіональних або міноритарних мов, але не ратифікували її, оскільки положення цього документа суперечать першому абзацу ст. 2 Конституції Франції («мовою Республіки є французька»), що може призвести до визнання права використовувати іншу мову, ніж французька, не лише у приватному житті, а й суспільній сфері, до якої хартія відносить правосуддя, адміністративні та державні органи.

Цікаво, що закон щодо використання французької мови нічого окремо не пише про державних службовців, бо там це – аксіома. У ст. 1 зазначено, що французька мова є мовою освіти, праці, торгівлі та служби суспільного

призначення. Штрафи за порушення законодавства прописані Декретом 1995 р. і розподілені на чотири категорії. Більшість порушень караються штрафом четвертої категорії – до 750 євро. Наприклад, роздавання учасникам конференції матеріалів іноземною мовою без перекладу французькою карається саме таким штрафом.

Французькі телеканали та радіостанції мають чітко виконувати закон щодо мови та походження продукту в ефірі. Відповідно до закону, ухваленого 1986 р., у Франції чітко визначені квоти продукту, який зобов'язані транслювати французькі телеканали та радіостанції. Відповідно до «Закону Леотара», як його називають у Франції (на честь тодішнього міністра культури та комунікацій Ф. Леотара), 60 % «аудіовізуальних та кінематографічних творів» в ефірі мають бути європейського виробництва, 40 % від цього обсягу мають мати французьке походження, а 16 % від річного доходу має бути спрямовано на інвестування у франкомовний телевізійний продукт.

На радіо так само 40 % пісень і музикальних творів (у тому числі 20 % для нових виконавців) мають бути французькими. Утім, навіть якщо передачі або фільми поза зазначеними в законі квотами транслюються мовою оригіналу, вони мають супроводжуватися синхронним перекладом, або ж субтитрами французькою.

Натомість у Німеччині, як повідомила юрист Відомства у справах ЗМІ землі Північний Рейн – Вестфалія К. Бюлер, немає жодних квот на національну аудіовізуальну продукцію. Це стосується як мовних обмежень, так і країни походження фільмів або аудіопродукції. Єдина вимога щодо наповнення ефіру стосується трансляції фільмів і телевізійних передач виробництва країн Європейського Союзу.

На виконання аудіовізуальної директиви ЄС у німецькому законодавстві міститься норма, відповідно до якої «переважна частина ефіру, передбачена для трансляції фільмів, серіалів і документальних передач, має бути відведена під європейську аудіовізуальну продукцію. Переважна частина ефіру має наповнюватися передачами і фільмами, виробленими у німецькомовних країнах та країнах ЄС». Конкретні відсотки, однак, не називаються. До того ж, цей припис має рекомендаційний характер, раз на рік телерадіокомпанії самі надсилають відповідні звіти до наглядових органів. Цікаво, що й без конкретних квот німецькомовна музика в ефірі німецьких радіостанцій не є рідкістю.

У Бельгії, наприклад, мовні питання вирішуються автономно кожною з трьох спільнот (фламандською, французькою, німецькою). У той час як німецька спільнота не передбачила додаткових заходів захисту своєї мови, дві інші спільноти такою можливістю активно користуються.

Приміром, фламандська спільнота встановила, що приватні радіостанції мають мовити нідерландською мовою (Dutch), проте винятки з цього правила можуть встановлюватися регуляторним органом. Фламандський уряд може встановлювати квоти на радіостанції, щоб забезпечити більше використання мови. Щодо телебачення, то принаймні 50 % загального мовлення у часовому проміжку 18:00–23:00 на каналах суспільного мовлення мають становити

продукти фламандського виробництва.

У франкомовній спільноті радіостанції суспільного мовника зобов'язані транслювати принаймні 40 % неklasичної музики французькою, за винятком двох тематичних каналів, які зобов'язані транслювати 15 % неklasичної музики французькою (у річному вимірі). Щодо телебачення, то принаймні 33 % контенту від усього обсягу (окрім новин, реклами, спортивних подій тощо) має видаватись франкомовними фахівцями. Приватні радіостанції також мають мовити французькою.

Країни Балтії є прикладом успішного досвіду подолання постколоніальних проблем, що зіставні з нашими, зокрема, складною історією протидії «русскому миру». Мовна політика Балтійських держав – це політика протекціонізму щодо державних мов, що дало змогу консолідувати суспільство, а згодом вдало провести економічні реформи.

У Литві етнічні литовці становлять 81 %, це етнічно і мовно однорідне суспільство. Мовне питання не є джерелом конфлікту в цій державі порівняно з іншими Балтійськими країнами. Одразу після виходу з СРСР і відновлення незалежності влада у країні вдалася до доволі жорсткої мовної політики, що дало свої результати. Російська мова в Литві не становить жодної загрози литовській.

Мовні питання регулює Конституція Литви і Закон Литовської Республіки «Про державну мову».

Засоби масової інформації (друк, телебачення, радіо тощо) Литви, усі видавці книг та інших видань зобов'язані дотримуватися норм правильності литовської мови. Відповідальними за безпосереднє виконання Конституції Литви та Закону «Про державну мову» є керівники інституцій, установ, підприємств, служб та організацій.

Крім створення досконалої нормативної бази, значну увагу було приділено інформаційному простору та освіті: їх повністю переведено на литовську мову. У кінотеатрах литовські субтитри є обов'язковими, адже 95 % фільмів у литовських кінотеатрах транслюють мовою оригіналу, у тому числі й російські. Попит на останні є лише серед старшого покоління, тих, хто знає російську. Молодь натомість іде на англійськомовні, німецькомовні чи франкомовні фільми, що сприяє засвоєнню іноземних мов. Найпопулярнішими є фільми повністю дубльовані литовською.

У Литві функціонує орган, який працює над мовними питаннями, – Комісія з мовних питань, якій доручено, крім нормативної діяльності, також нагляд за виконанням законів з мовної політики. Рішення мовної комісії є обов'язковими для всіх організацій, установ, підприємств.

Кодекс адміністративних порушень Литовської Республіки передбачає засоби адміністративного впливу за невиконання мовного законодавства: попередження або грошове покарання (від 25 до 500 дол. США). Штраф накладають за невживання державної мови на печатках, бланках, вивісках, в опису товарів; при виконанні службових обов'язків, у діловодстві (внутрішньодержавному); за подання документів недержавною мовою, відсутність перекладу державною мовою телевізійних та радіопередач, кіно та відеофільмів; невиконання рішень Державної комісії литовської мови.

Литовська мовна комісія є членом Європейської федерації національних мовних інституцій EFNIL (European Federation of National Institutions for Language).

Слід зазначити, що імплементація системи квот на телебаченні і радіо тягне за собою ряд викликів і проблем. До прикладу, часто мовники намагаються знайти «дірки» в законодавстві, щоб відповідний контент транслювати у нічний час чи заповнювати ефір повторами однієї програми. Крім того, часто виникає проблема співвідношення кількості і якості контенту, адже «більше» не завжди означає «краще», особливо у випадках, якщо занадто високі квоти спонукають мовників шукати дешевий продукт, якість якого залишає бажати кращого. Згадана проблема повторів є особливо гострою для нішевих телеканалів і радіостанцій (спортивні, музичні, пізнавальні тощо), адже такі мовники через своє тематичне спрямування й так обмежені у виборі контенту, а додаткові ліміти можуть ще більше зменшити різноманітність передач. Зрештою, якщо мовник транслює однаковий матеріал або контент низької якості – він втрачає рейтинги, а отже й дохід від реклами. А зниження прибутку компанії прямо впливає на зменшення інвестицій у створення власного продукту тою ж таки мовою, яку держава намагається захистити. Саме тому встановлюючи квоти слід ретельно продумати можливі проблеми виконання таких вимог законодавства і, найголовніше, встановлювати ліміти, що є посилюючими для вітчизняної телерадіоіндустрії, інакше – законодавчі зміни залишаться лише декларацією захисту мови, а не ефективним механізмом.

Наприклад, не квотами єдиними вирішили захищати державну мову у Латвії. З 1 січня 2016 р. набрали законної сили зміни до законодавства, які скасовують систему квот, проте пропонують зовсім інший шлях захисту державної мови. Зміни були зумовлені тим, що квоти, які встановлювали мінімальну межу для використання державної мови, виконувались лише формально (до прикладу, трансляція музичних творів у нічний час). Такою формальністю користувались радіостанції, цільовою аудиторією яких було російськомовне населення Латвії. До того ж, такі радіостанції часто купували готові програми у Росії і транслювали їх з мінімальними змінами (наприклад, додавали лише власний рекламний текст). За останніми змінами, радіостанції можуть мовити або державною мовою або іноземною за власним рішенням (яке слід було прийняти до кінця 2015 р.). Якщо було обрано мовлення іноземною мовою, то переклад державною мовою не вимагається, таким чином нововведення є навіть більш ліберальними ніж попередній порядок. Разом з тим інше положення цього закону встановлює, що 90 % радіопрограм мають бути «домашнього виробництва», а отже, радіостанції, які обрали мовлення іноземною мовою повинні самостійно створювати такий контент і більше не зможуть лише перекладати куплені закордоном програми.

Цікавим є досвід Іспанії, яка теж не встановлювала квот для іспаномовного продукту, проте визначила, що телеорганізації мають інвестувати щонайменше 5 % від їхнього річного доходу у придбання європейських фільмів, серіалів, документальних та анімованих фільмів. Крім того, передбачено обов'язок кінотеатру транслювати один європейський

фільм мовою оригіналу чи продубльований на одну з іспанських мов, за кожні три дні трансляції неєвропейських фільмів. Проте, окремих положень, які б встановлювали квоту для продукту іспанською мовою немає.

Загалом, способів захисту мови на законодавчому рівні безліч: від визначення квот для погодинної трансляції контенту певною мовою до встановлення обов'язку мовників інвестувати у створення такого продукту. Держава може обрати той, який вважатиме найбільш придатним для вирішення проблем у конкретній ситуації, а також може утриматися від таких дій, якщо відсутня потреба захищати мову. Врешті, навіть положення щодо захисту національного продукту (за ознакою виробництва) опосередковано захищають мову у тих країнах, де національний продукт (вироблений у державі) та національний продукт (державною мовою) – поняття синонімічні.

Дуже багато в питаннях захисту мови залежить від історичних обставин. Так, у Конституції Данії не написано, що данська – державна мова, тому, що кожен це й так знає, а у Великобританії немає комісії державної мови, але мова процвітає. Там немає кодифікованої мови, проте в Британському парламенті не говорять так, як говорять на вулиці, бо там дуже добре розуміють, якою мовою і які норми цієї мови ви повинні вживати, яких стандартів дотримуватися. Це суспільство, яке складалося історично століттями.

А ось історичний приклад мовної ситуації Ірландії може служити певною моделлю можливого майбутнього української мови за умов відсутності відповідального підходу держави до мовного планування і реального захисту української мови на офіційному рівні. У світлі сучасних політичних подій в Україні, які зачіпають також і мовне питання (зокрема, надання російській мові статусу другої державної), вивчення досвіду Ірландії в урегулюванні мовних питань, який був не завжди позитивним й сприятливим до ірландської мови, може виявитися дуже корисним і запобігти таким помилкам у сфері мовної політики, на виправлення яких знадобилися б цілі десятиліття і життя кількох поколінь.

На питання – бути чи не бути англійській мові другою офіційною у новоствореній республіці, Ірландія свого часу дала ствердну відповідь. Із наслідками такого рішення країна розплачується до сьогодні, ще не скоро можна буде повсякчас почути ірландську мову на вулицях столиці, у місті Дубліні. На сучасному етапі ця країна розробила ряд доволі цікавих документів і проектів, які, у майбутньому зможуть виправити похибки минулого і підняти мову із занепаду.

Отже, реальний поступ у просуванні української мови є, але він значно скромніший, ніж переможні реляції політиків.

Щороку приймаються один-два закони, які зменшують рівень русифікації в тій чи іншій вузькій галузі – державній службі, радіо, національному кіновиробництві, телебаченні. Проте в жодній із цих сфер українська мова і близько ще не посіла місце, яке має посідати державна мова у незалежній державі, а процеси дерусифікації не стали незворотними.

Прийняття нового Закону створить законодавчі гарантії для

використання державної мови при здійсненні телевізійного мовлення. Проте, якщо ми хочемо справді українське телебачення (у сенсі як польським є телебачення в Польщі чи італійським – в Італії), потрібно приймати більш чіткі і менш компромісні законодавчі акти (*Статтю підготовлено з використанням інформації таких джерел: офіційний веб-портал Верховної Ради України (<http://www.rada.gov.ua>); офіційне інтернет-представництво Президента України (<http://www.president.gov.ua>); інтернет-видання ХайВей (<http://h.ua>); сайт Радіо Свобода (<http://www.radiosvoboda.org>); сайт Центру демократії та верховенства права (<http://cedem.org.ua>); Портал мовної політики (<http://language-policy.info>); Тексти.org.ua (<http://texty.org.ua>); сайт ВО «Батьківщина» (<https://ba.org.ua>); газета Сьогодні (<http://ukr.segodnya.ua>); сайт ESPRESO.TV (<http://espresso.tv>); сайт «Слово і Діло» (<https://www.slovoidilo.ua>); інтернет-издание «ГОРДОН» (<http://gordonua.com>); сайт Політичної Партії «ПАТРІОТ» (<http://www.uapatriot.org>); онлайн-газета МедиаБизнес (<http://www.mediabusiness.com.ua>); інтернет-видання «Детектор медіа» (<http://detector.media>); інформаційна агенція «Дивись.info» (<http://divys.info>); незалежний громадсько-політичний тижневик «Наш ДЕНЬ» (<http://nday.te.ua>); інформаційне агентство «Главком» (<http://glavcom.ua>); інформаційний центр «zrada.ua» (<http://zrada.today>); сайт РІА Новості Україна (<http://rian.com.ua>); інтернет-газета Страна.ua (strana.ua); Deutsche Welle (<http://www.dw.com/uk/голова/s-9874>); Український журнал іноземної літератури «Всесвіт» (<http://www.vsesvit-journal.com>).*

С. Закірова, канд. іст. наук, ст. наук. співроб. НЮБ НБУВ

Електронні петиції в Україні: досягнення і проблеми дворічного досвіду

Останнім часом в українському суспільстві відбувається так багато змін і новацій, що більшість громадян сприймають їх як належне, не звертаючи увагу на важливість окремих реформ. Однією з інноваційних форм взаємодії та комунікації української влади і суспільства стало запровадження інструменту електронних петицій.

З липня 2015 р., коли Верховна Рада внесла зміни до Закону України «Про звернення громадян», громадяни отримали можливість комунікації з Президентом України, Верховною Радою України, Кабінетом Міністрів України, органами місцевого самоврядування за допомогою електронних петицій. Новий механізм комунікації влади і суспільства одразу спричинив справжній бум петицій, і відтоді ситуація істотно змінилася. За майже два роки, що працює цей новітній інструмент взаємодії громадськості та владних інституцій, відбулася певна систематизація функціонування електронних

петицій, виявилися окремі недоліки і переваги самого інструментарію електронної комунікації. Відтак аналіз роботи цієї системи як елементу української демократії вельми важливий для подальшого реформування і розвитку нашої країни.

Загалом за майже два роки функціонування системи електронних петицій в Україні близько 30 000 петицій було подано тільки на сайт Президенту України і понад 11 000 – на офіційні сайти обласних центрів. Як зазначив на круглому столі «Партисипативна демократія¹ в системі місцевого самоврядування» у Комітеті з питань державного будівництва Верховної ради України президент Фонду Східна Європа В. Лях, сьогодні в Україні 5–6 млн людей користуються електронними інструментами, до 2020 р. користувачів буде в три рази більше. За його словами, електронні петиції можна подати в 140 містах на єдиному порталі і у 20 містах на сайтах місцевої ради.

Успіхи України у запровадженні петиції як інструменту електронної демократії вже визнані і на міжнародному рівні. За оцінкою ООН, українці піднялися на 45 позицій за розвитком електронної участі громадян за останні два роки та увійшли у топ-35 країн світу за цим показником.

В експертному середовищі систему електронних петицій в Україні від самого початку умовно поділили на два рівня: звернення до вищих органів державної влади та органів місцевої влади і самоврядування. Такий розподіл має сенс не лише для аналізу змісту самих петицій, але і для розгляду реакції влади на звернення громадян, ефективності самого інструменту електронних петицій.

Серед вищих органів державної влади безумовним лідером за кількістю отримання електронних петицій є Президент України. Саме на сайті адміністрації Президента із серпня 2015 р. запрацював перший в Україні сервіс електронних петицій. Громадськість дуже активно включилася у новий спосіб комунікації влади і суспільства. І саме на сайт Президента були спрямована перша хвиля електронних звернень, тематика яких була і залишається вкрай різнобарвною.

Натомість уже тоді експерти, спираючись на світові тенденції та міжнародний досвід, наголошували, що загальноважлива для суспільства кількість тем, що можуть охопити практично всі найважливіші проблеми сучасної України, буде вичерпана після 10 тис. петицій. Після цього, згідно зі світовою практикою, активність подання петицій істотно зменшиться. Саме так і відбулося. За два роки українці подали Президенту майже 30 000 петицій, з них у 2017 р. – лише 1 500. За три перші місяці роботи у 2015 р. на сайті президента 36 петицій набрали понад 25 тис. голосів. За весь 2016 р. необхідну кількість голосів набрали лише дві петиції. А за поточний 2017 р. жодна з петицій не набрала необхідної кількості голосів.

Політолог О. Радчук вважає, що після того як кількість електронних

¹ Партисипативна демократія – вид демократії, який передбачає легальні та легітимні форми безпосередньої участі членів територіальної громади в управлінні громадою (або громадян – в управлінні державою), у процесах підготовки, ухвалення управлінських рішень та контролю за їхньою реалізацією.

петиції до глави держави сягнула більше 10 тис., сайт просто перетворився на своєрідний форум, де можна висловити свої думки з будь-якого приводу.

Частина українських експертів схильні дещо перебільшувати значення наших реалій і наголошують, що причиною спаду активності є не стільки об'єктивні світові тенденції, скільки суб'єктивна позиція представників української влади щодо сприйняття петицій. Зокрема, керівник Українського центру прямої демократії, один із ініціаторів законопроекту про запровадження в Україні системи електронних петицій І. Курус зазначає, що в нинішньому вигляді наша електронна петиція – це профанація, а не дієвий механізм взаємодії влади і громадян. І причиною цього він вважає відсутність політичної волі у керівництві країни і недосконалість чинного законодавства. За словами експерта, під час прийняття чинного зараз Закону фактично нівелювали розроблену ініціаторами процедуру реагування на петицію, залишивши тільки поняття «відповісти на петицію».

На думку І. Куруса, чиновники, що відповідальні за роботу з петиціями, незадовільно працюють у цьому напрямі. І це призводить до зневіри громадян в ефективність такого інструменту демократії як петиції, а відтак громадяни шукають інших засобів достукатися до влади. «Ми не мали б вуличних протестів. Мітинги проводять тому, що влада не чує громадян. Люди звертаються, пишуть, кричать. Тоді розуміють, що б'ються об залізобетон», – зазначає експерт. Зовсім інша ситуація, на його думку, у Швейцарії, Канаді, Британії, де петиції працюють дуже швидко. І. Курус підкреслює: «Якщо у петиції вилилася якась проблема, що назріває у суспільстві, там влада на неї реагує».

З такою точкою зору певним чином погоджується і блогер, дослідник е-Дем Лабораторії Центру Розвитку та Інновацій НаУКМА, юрист А. Ємельянова. Вона зазначає, що на початку запуску системи електронних петицій в Україні у грудні 2015 р. 74 % представників активної громадськості були схильні користуватися сервісом е-петицій як інструментом е-демократії. Таким чином, активність громадян у перший рік функціонування петицій була прогнозованою. Юрист вважає, що для того, щоб зробити український сервіс е-петицій більш ефективним, слід скористатися досвідом США та Великої Британії щодо попереднього публічного опрацювання петицій із наданням пояснень заявнику петиції, яка дублює іншу чи має некоректні висловлювання, та не є реальною для реалізації.

Натомість у громадськості існує й інша точка зору. Зокрема, аналітики інформаційно-аналітичного проекту «Ні корупції! Блогери проти корупції!», що виконує Інститут масової інформації за підтримки міжнародної організації Freedom House та МЗС Норвегії, наводять думку критиків електронних петицій. Вони вважають, що це лише один із проявів «диванного активізму» (slacktivism) і, сидячи у себе вдома за комп'ютером, не можна спровокувати соціальні зміни». Як показовий приклад вони використовують досвід подання петицій до парламенту Великої Британії. За англійськими законами, якщо петиція набере більше 100 000 голосів, вона буде розглянута на дебатах у Парламенті. Однак, наголошується на сайті «Ні корупції! Блогери проти корупції!», за результатами дебатів жодна

парламентська петиція досі не була імplementована і не привела до реальних змін. Серед найпопулярніших петицій: провести другий референдум з питання виходу з ЄС (4,15 млн підписів), скасувати візит Д. Трампа до Великобританії (1,8 млн підписів), робити щеплення від менінгококової інфекції всім дітям, а не лише новонародженим (0,8 млн підписів).

Отже, думку про те, що відсутність адекватної реакції влади на петиції громадян є суто українським явищем, поділяють не всі представники громадськості.

На сьогодні українські експерти проаналізували дворічний досвід роботи системи електронних петицій. Звісно, найбільше уваги було приділено саме аналізу петицій, що біли подані Президентові України, оскільки кількість петицій, що були подані на сайти Кабінету Міністрів та Верховної Ради, в рази менша. Зокрема, на сайт Верховної Ради за весь період роботи системи подано 550 петицій, з яких дві – з відповідями, 546 – закінчився термін збору підписів і 104 – триває збір підписів. І безперечним аутсайдером серед вищих органів державної влади щодо роботи з петиціями виявився Кабінет Міністрів України. На урядовому порталі зареєстровано всього 103 петиції, з яких 20 – не підтримані, а у 83 – триває збір підписів.

Важливі висновки щодо ефективності електронних петицій на сайті Президента України зробила журналіст інформагенції «Радіо Свобода» О. Комарова. Вона зазначила, що із 40 петицій, що набрали необхідну для розгляду кількість голосів, більшість стосувалася вимог упорядкувати роботу Верховної Ради: зменшення кількості депутатів, відповідальність за невиконані обіцянки, можливість відкликання депутата та позбавлення мандату, запровадження персонального голосування за відбитком пальця, скасування депутатської недоторканості.

Вона зазначила, що дві петиції залишились без відповіді Президента, хоча вони набрали необхідну кількість голосів. Це вимога звільнити В. Шокіна і запровадити прозорий конкурс на посаду генерального прокурора України та вимога припинити електропостачання на територію тимчасово окупованого Криму. Як пояснили кореспонденту в Адміністрації Президента, ці петиції були вирішені по суті, а тому передані до архіву. О. Комарова виділила петиції, які в Адміністрації Президента вважають втіленими в життя: про надання громадянства іноземцям, що захищають України в зоні бойових дій; про надання А. Кузьменку звання народного артиста України і видачу паспортів громадянам України українською мовою, без дублювання інформації російською.

Грунтовне дослідження аналізу пропозицій громадян, які висловлені у петиціях до вищих органів державної влади, щомісячно проводиться громадською організацією «Комунікація змін», результати якого систематично оприлюднюються на сторінці організації у Facebook.

За характером вимог електронні петиції аналітики поділили на три групи: прохання, пропозиції та вимоги. На думку дослідників, найбільшою є

група петицій-прохань (4135). Друга група – петиції-пропозиції (2990). Петицій-вимог значно менше (1109).

Більш показовим з точки зору аналізу електронних петицій є змістовна складова звернень. Автори дослідження з 30 000 вибрали 500 найбільш підтримуваних петицій, що набрали більше 1000 підписів, і проаналізували тематику і характер петицій. Серед основних тем найважливіше місце займає контроль за владою. Із 40 успішних петицій до Президента, які набрали більше 25 000 підписів, 15 відносяться саме до цієї проблеми.

Наступною особливістю є певна персональна спрямованість петицій громадян. За характером дії петиції громадян аналітики умовно поділили на дозволи (розширення свобод) та заборони (обмеження свобод).

500 е-петицій: Персони

М. Саакашвілі
6 自 / 41944 ✓

В. Шокін
1 自 / 26257 ✓

Н. Савченко
3 自 / 15774 ✓

Р. Насіров
3 自 / 11493 ✓

Д. Сакварелідзе
2 自 / 9365 ✓

А. Яценюк
4 自 / 8330 ✓

С. Ківалов
2 自 / 7913 ✓

В. Медведчук
2 自 / 5870 ✓

В. Гонтарєва
2 自 / 3007 ✓

自 — к-сть е-петицій ✓ — к-сть олівців

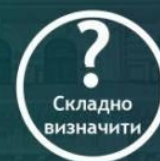
500 е-петицій: Характер

44% 自
45% ✓

48% 自
44% ✓

Складно визначити

8% 自
11% ✓

Частка в темах

по заборонах:

Контроль за владою	78%
Зовнішня політика	69%
Культура	68%
Інформаційна політика	67%
Правопорядок	64%

по дозволах:

Соціальна політика	93%
Інфраструктура	90%
Комунальне господарство	88%
Екологія	82%
Економічна політика	73%

自 — е-петиції ✓ — голоси

Джерело: <http://nikorupciji.org/2017/05/05/narodnyj-poryadok-dennyj-kuhnya-prezydenta/>

Загалом представники громадської організації «Комунікація змін» дійшли висновку, що дослідження петицій демонструє тенденцію зростання зацікавленості громадян у політичних питаннях та буденних проблемах. Аналітики підтверджують дані журналістки О. Комарової про те, що

найбільшу активність у створенні петицій та голосуванні за них громадяни демонструють у питаннях контролю за владою, які передбачають найбільше заборон. А найбільше дозволів – у петиціях економічної та соціальної політики та комунального господарства.

Недоліки законодавства, що регламентує функціонування системи електронних петицій в Україні, за майже два роки практичного досвіду відмітили і представники громадськості, і експерти, і чиновники, що відповідають за цю ділянку взаємодії суспільства і влади. Так, до вже згадуваної вище відсутності чіткої та прозорої процедури реагування влади на петиції громадян представники громадськості додають і інші юридичні прогалини. Зокрема, автор петиції про місце технікумів і коледжів у системі освіти України, адресованої Президентові України, Д. Довгань вважає, що норма про об'єднання підписів під усіма схожими петиціями дозволила б набрати необхідну кількість голосів. За словами ініціаторки петиції, після реєстрації її звернення, стали з'являтися «двійники» – звернення зі схожим змістом. На думку пані Довгань, це може бути наслідком широкого розголосу проблеми, і в такий спосіб люди хотіли її підтримати, або ж це цілеспрямована кампанія, щоб відтягнути та розпорошити голоси від основної петиції.

На цей же аспект законодавства звертав увагу і керівник Українського центру прямої демократії І. Курус. Він зазначає: «Було багато петицій щодо зменшення кількості народних депутатів. Через велику кількість голоси розсіювалися, а разом набрали б півмільйона». Однак, заборона реєстрації однакових чи схожих петицій є прямим порушенням чинного законодавства. Утім, як наголошує експерт, розроблений ними законопроект, який не був прийнятий Верховною Радою, передбачав, що людина не має права реєструвати петицію, аналогічну вже існуючій, а може лише підтримати її. Система б відбирала петиції за темою. Тож це питання також потребує, на думку І. Куруса, зміни законодавства.

Ще одну проблему системи електронних петицій озвучив модератор сайту електронних петицій до Президента України А. Заблоцький. Він підкреслив: «...Багато звернень, які, за законом, повністю відповідають формулюванню законності петиції та водночас є інструментами інформаційної війни проти нашої держави. Наприклад, певна інформація публікується на сайті Президента, потім у новинах вона розганяється із заголовками: “Президент планує...” тощо, і це вже інструмент сучасної інформаційної війни». Загалом він відмічає, що існує велика кількість зауважень до законодавства і потрібно вносити зміни до чинних законів, щоб унормувати роботу з петиціями.

Однак найбільшою проблемою і експерти, і чиновники, і представники громадськості вважають те, що суспільство виявилось недостатньо підготовленим до використання інструменту електронних петицій через нерозуміння і відверте незнання принципів роботи держави і державних органів влади. З моменту запуску системи електронних звернень громадян експерти наголошували на необхідності дотримання вимог під час складання петиції задля досягнення конкретного результату. Натомість заклики

експертів і аналітиків не були почуті, і як наслідок – петиція як інструмент комунікації влади і суспільства виявилася недостатньо ефективною. Громадяни відправляють на сайт голови держави петиції, які стосуються чи то жетонів у Київському метрополітені чи налаштування режиму світлофорів, чи переносу столиці України з Києва у Горішні Плавні, чи навіть відверто жартівливі пропозиції. Модератор сайту електронних петицій до Президента України А. Заблоцький підкреслив: «Петиція, надіслана не за адресою, нівелює сам інструмент. Суспільні очікування завищені через нерозуміння того, як працює взагалі держава». Така ситуація призводить до того, що значна частина відповідей на петиції, що були адресовані Президентові, уявляють собою доручення іншим органам – Кабінету Міністрів, РНБО, Верховній Раді, органам місцевого самоврядування тощо.

Світова практика показує, що найбільш ефективними виступають петиції, які спрямовані місцевим органам влади. Підтвердженням цієї тенденції став і український досвід.

Експерти Всеукраїнської асоціації сприяння самоорганізації населення, які провели дослідження у 22 обласних центрах України, зазначають, що попри недоліки та зауваження, поява електронних петицій стала прогресивним кроком, що наблизив владу до потреб та інтересів громадян.

За даними Всеукраїнської асоціації сприяння самоорганізації населення станом на початок 2017 р. сервіси електронних петицій запроваджені на офіційних сайтах 21 із 22 аналізованих обласних центрів. Відсутній такий сервіс лише в Одесі, де ще в березні 2016 р. був офіційно затверджений Порядок розгляду електронних петицій, однак технічної можливості ініціювання таких звернень до сьогодні немає. Аналітики констатують, що в межах регіонів України активність громадян істотно розрізняється. Найбільша кількість зареєстрована в Києві – понад 3500 електронних звернень; далі – Харків та Івано-Франківськ (в обох містах більше 1000 петицій). Найбільш інертними у використанні е-петицій виявилися мешканці Херсона, де ініційовано чотири петиції, Ужгорода (18), Кропивницького (32), Рівного (53) та Черкасів (62), що, як зазначають експерти, закономірно з огляду на те, що ці міста запровадили петиційні сервіси останніми.

Як вважає автор презентованого дослідження «Е-петиції у системі місцевої демократії: досвід обласних центрів», аналітик Асоціації сприяння самоорганізації населення О. Колесніков, такі відомості говорять загалом про високу активність громадян України у використанні е-петицій. Для порівняння він наводить досвід Норвегії, де за два роки пілотного проекту зі впровадження місцевих електронних петицій у 14 муніципалітетах було ініційовано лише 16 звернень, з яких лише два набрали необхідні 300 підписів.

Кількість підписів, яку необхідно зібрати на підтримку електронної петиції в Україні, та тривалість строку їх збору в обласних центрах також істотно різняться. Оптимальної формули з цього приводу не існує, тож кожний регіон самостійно вирішує зазначене питання.

Щодо змісту петицій місцевого рівня, то за цією характеристикою в цілому електронні звернення можна розділити на декілька груп. Дослідники

Асоціації сприяння самоорганізації населення наголошують, що переважна більшість петицій, зареєстрованих на веб-сайтах обласних центрів України, відповідають законодавчо встановленим вимогам, а порушені в них питання належать до компетенції місцевих рад.

Значна група петицій, які набрали необхідну кількість підписів, були сформульовані не чітко і занадто загально, що спричинило абстрактно-нейтральні відповіді і не дало жодних реальних результатів.

Аналітик О. Колесніков звертає увагу на те, що серед місцевих петицій, є й такі, що прямо порушують вимоги закону. Під час дослідження зафіксовано 23 такі петиції, з яких п'ять набрали необхідну кількість підписів та розглядалися місцевими радами, хоча за законом мали би бути відхилені ще на етапі ініціювання. Наприклад, у Харкові була зареєстрована петиція з вимогою запровадити комендантську годину для забезпечення громадського порядку. Однак аналітик відмічає, що комендантська година є засобом обмеження права людини на вільне пересування в демократичному суспільстві у мирний час, тож вимога петиції прямо порушує чинне законодавство.

Окремий різновид становлять петиції, які дослідники визначили як «тролінгові». До них належать, по-перше, різні жартівливі петиції, які створюються не стільки заради результату, скільки задля розваги; по-друге, петиції, що використовуються як інструмент політичної боротьби (наприклад, для іміджевої атаки на опонентів); по-третє, контр-петиції, ініційовані на противагу іншим зверненням. Загалом, «тролінгові» петиції експерти вважають своєрідним «спамом», який дискредитує електронні петиції як механізм місцевої демократії, зводячи його до абсурду. Однак тролінгові петиції існують в усіх державах, тож єдиним засобом боротьби з ними є зміна системи подачі та розгляду електронних петицій, як це було зроблено, наприклад, у Великобританії. Водночас, наголошує О. Колесніков, це є проявом реалізації права громадян на свободу вираження поглядів.

Значну групу звернень становлять петиції з проблемами, що не можуть бути вирішені органами місцевого самоврядування. Оскільки законодавство не дає можливості відхилити петиції, які виходять за межі компетенції місцевих органів, звернення не лише реєструються, а й часто збирають необхідну кількість підписів. За цих умов міські ради змушені на них реагувати поясненням про неможливість вирішення проблеми, що з точки зору пересічного громадянина, не знайомого з принципами роботи владних інституцій, може виглядати як проста відписка.

У зазначеному ґрунтовному дослідженні відмічається, що лише близько чверті проаналізованих громадською організацією відповідей вказували на те, що петиції були підтримані місцевою владою та призвели принаймні до якихось дій, спрямованих на вирішення порушених проблем.

Натомість варто пам'ятати, що ефективність розгляду питань, зазначених у петиціях, має враховувати об'єктивні можливості вирішення вказаних проблем. Як підкреслено у матеріалі, присвяченому аналізу електронної демократії місцевого рівня на сайті «Асоціація міст України», не всі проблеми вирішуються моментально. Зокрема, лише 10 % петицій можна

віднести до таких, які вирішуються одразу, ще 30 % петицій органи влади планують вирішити протягом року, а ось 60 % петицій переважно отримують хоч і обгрунтовану, але відмову.

Важливим аспектом функціонування петицій на місцевому рівні є використання електронних звернень для просування ідей політичних партій або боротьби з партійними опонентами. Аналітики звертають увагу на те, що такі петиції можуть стати одним із засобів активізації політичних сил, особливо під час передвиборних перегонів. І такі приклади вже мають місце. Зокрема, активіст «Руху нових сил» з м. Стрия І. Брик звинувачує чинну владу міста у бездіяльності: «Жодного рішення за запитами громадян у місті прийнято не було. Лише представники “Воля – Рух нових сил” написали більше десятка петицій». Причому замість аналізу конкретних причин такого стану речей політичний діяч закликає просто змінити керівництво міста. «Мер міста... перебуває на посаді вже шосту каденцію... Законсервовані люди старої системи не можуть розвивати місто. Тільки нова команда прогресивних людей... може змінити одне з найбільших міст Західної України – Стрий».

Однією з причин недостатньої ефективності електронних петицій на місцевому рівні є та ж сама проблема, що і для петицій до вищих органів влади – відсутність механізму контролю за реалізацією петицій. Але аналітики відмічають дуже цікавий київський досвід роботи з петиціями. Експерт групи електронної демократії Реанімаційного пакету реформ та керівник Центру розвитку інновацій НаУКМА С. Лобойко зазначає: «Факт запровадження місцевих електронних петицій є беззаперечним успіхом». Він вважає, що Україна є однією з перших у світі держав, що запровадила петиції до органів місцевого самоврядування, і вони були успішно апробовані, зокрема на прикладі Києва». На його думку, київська влада найбільш відкрита до петицій, вона підтримує близько 70 % петицій.

Як наголосив секретар Київради В. Прокопів, влада столиці розуміє проблеми громадян і намагається її вирішувати. «Виконання електронних петицій шкутильгає, і воно не таке, як би хотілося мені та авторам петицій. З іншого боку, Київ по виконанню, і взагалі, по роботі з петиціями, є найкращим містом в Україні», – підкреслює секретар Київради. За його словами, за півтора року функціонування сервісу петицій до міської влади 41 – набрала необхідну кількість голосів, три з них реалізовані повністю, на черзі – ще 27.

І. Хацевич, керуючий справами Секретаріату Київської міської ради, вважає, що київська влада з представниками громади напрацювали одну з найефективніших моделей петицій в Україні. Київський міський голова визначає відповідальну посадову особу (наприклад, перший заступник, заступник або керівник апарату міськдержадміністрації), яка спільно з автором розробляють план реалізації петиції. «Ми готуємо дорожню карту процесу реалізації петиції, а також щомісячний звіт за результатами роботи», – пояснив І. Хацевич.

У Києві із самого початку роботи з петиціями на сайті публікувалася не лише відповідь на петицію, а й вся хронологія розгляду порушеного у ній

питання: можна побачити, які доручення кому надано, які рішення прийняті тощо. Такий київський досвід може бути корисним не лише для багатьох інших міст України, але й для роботи з петиціями, що спрямовані вищим органам державної влади.

Суспільство сьогодні має занадто критичне ставлення до першого досвіду роботи системи електронних петицій в Україні. Це певним чином пов'язано із попередніми завищеними очікуваннями від цього інструменту комунікації влади і громадян. Однак, попри недоліки і труднощі система петицій працює і має позитивні результати. Міжнародний експерт із е-урядування, радник Програми «Електронне урядування заради підзвітності влади та участі громадян» в Україні Й. Томкова відзначила, що Україна справді зробила важливі кроки у розвитку електронної демократії. Вона наголосила: «Варто пам'ятати, що кожен фініш – це старт, тому Україна тільки вступає на довгий шлях розвитку е-демократії. І те, як впевнено і швидко вона буде по ньому рухатись, залежить від спільної роботи представників влади, громадянського суспільства та міжнародних експертів. А єдиним нашим дороговказом виступає позитивний вплив е-демократії на життя кожного громадянина». Варто погодитися з юристом А. Ємельяною, яка зазначає, що, незважаючи на труднощі імплементації, е-петиції в Україні переважно виконують свою функцію одного з інструментів прямої демократії. Цей механізм формується не так швидко, тож дворічний український досвід є лише початком тривалої та складної роботи і влади, і громадян (*Статтю підготовлено з використанням інформації таких джерел:* <https://petition.president.gov.ua/>; <https://petition.kmu.gov.ua/>; <https://itd.rada.gov.ua/services/Petitions>; <https://www.auc.org.ua/>; <https://www.radiosvoboda.org/a/28517032.html>; <http://kmr.gov.ua/uk/>; <https://www.radiosvoboda.org/a/petitions/28532139.html>; <https://rns.org.ua/last-news/>; <http://samoorg.com.ua/blog/2017/02/13/e-petitsiyi-u-sistemi-mistsevoyi-demokratiyi-dosvid-oblasnih-tsentriv-ukrayini/>; <https://gazeta.ua/>; <http://nikorupciji.org/2017/05/05/narodnyj-poryadok-dennyj-kuhnya-prezydenta/>; http://osvita.mediasapiens.ua/media_law/; https://www.facebook.com/ukrchanges/?hc_ref=PAGES_TIMELINE&fref=nf; <https://www.slovoidilo.ua/2016/06/03/kolonka/aleksandr-radchuk/suspilstvo/rik-elektronnoho-dialohu-chy-ye-koryst-vid-petyczij>; <http://blog.liga.net/user/aemelyanova/article/25016.aspx>; <https://day.kyiv.ua/uk/article/podrobyci/demokratiya-v-odyn-klik-chy-rozvaga>).

О. Кривецький, голов. ред. НЮБ НБУВ

Відеоспостереження на робочих місцях: питання законності

Уже до кінця поточної сесії влітку цього року Верховна Рада України може розглянути і затвердити нову редакцію Трудового кодексу. Про це заявив міністр соціальної політики А. Рева. Він також зазначив, що будь-які серйозні перешкоди, які унеможливають прийняття Трудового кодексу, відсутні. А за словами Президента України П. Порошенка, зміст цього документа має бути приведено у відповідність зі взятими Україною міжнародними зобов'язаннями.

Однією з найбільш суперечливих у проекті нового ТК є норма про застосування роботодавцем відеоспостереження за трудовим процесом найманого працівника. Так, ні для кого не є секретом, що роботодавці використовують велику кількість різних способів стеження за працівниками (наприклад, перегляд електронної пошти, відстеження відвідуваних сторінок в Інтернеті, фіксація часу перебування на роботі тощо). Поширеним є й відеоспостереження, бо роботодавці мають безпосередній інтерес у нагляді за поведінкою працівника на робочому місці з метою контролю ефективності робочого процесу, унеможливлення неправомірного використання майна роботодавця в особистих цілях тощо. Проте помилковою є думка більшості працедавців, що приватне життя особи закінчується з моменту появи її на роботі. Адже, згідно з чинним законодавством, запровадження прямої норми, що дозволяє роботодавцю відеоспостереження за робочим місцем, певним чином може призвести до нівелювання та порушення основних прав працівників на приватне життя, що охороняється ст. 32 Основного закону, відповідно до якої ніхто не може зазнавати втручання в особисте та сімейне життя, окрім випадків, передбачених Конституцією. Крім того, ст. 307 Цивільного кодексу встановлено, що фізична особа може бути знятою на фото-, кіно-, теле- чи відеоплівку тільки за її згодою.

Але, як саме та коли необхідно отримувати згоду на проведення відеоспостереження? У цьому контексті слід узяти до уваги положення ст. 29 Кодексу законів про працю, яка визначає, що, влаштовуючись або працюючи на певній посаді, працівник має право на повну достовірну інформацію про умови праці та вимоги на робочому місці. Відповідно, до такої інформації можна віднести й засоби контролю за діяльністю особи. У зв'язку з цим доцільно на рівні підзаконних нормативно-правових актів урегулювати порядок проведення відеоспостережень на підприємствах, в установах та організаціях. Встановлення чітких правил та умов здійснення відеоспостереження дасть змогу запобігти масовим зловживанням з боку роботодавців.

Суперечливою є і відповідна норма проекту ТК, що містить таке формулювання: «якщо це зумовлено особливостями виробництва», бо, як вважають фахівці, чітко встановити які саме фактори необхідно віднести до особливостей виробництва доволі складно, що, у свою чергу, може призвести до великої кількості непорозумінь у майбутньому.

У цьому випадку доречним є звернути увагу на досвід європейських країн і згадати про ст. 8 Конвенції щодо захисту прав людини і основоположних свобод, яка встановлює право кожної особи на повагу до її приватного та сімейного життя, житла та кореспонденції. Також важливою є

й практика Європейського суду з прав людини. Так, у Німеччині в рішенні з однієї справи («Німець проти Німеччини») суд наголосив, що поняття «приватне життя» не може тлумачитися в обмежувальному значенні; повага до приватного життя передбачає право на встановлення і розвиток взаємин з іншими людьми; крім того, немає підстав вважати, що поняття «приватне життя» не може охоплювати діяльність професійного чи ділового характеру. Згадане рішення можна вважати визначальним при встановленні дозволених меж реалізації роботодавцями права на відеоспостереження за працівниками в європейських країнах, зокрема, в Україні.

Ще одним важливим питанням є захист персональних даних працівників, отриманих у ході відеоспостереження, з метою уникнення розголошення приватної інформації. Серед експертів поширеною є думка про необхідність розроблення роботодавцями положень про захист таких даних. Це питання потребує більш детального регламентування, оскільки порушення правил захисту персональних даних особи або їх незаконне розголошення можуть мати тяжкі наслідки для роботодавця, зокрема, відкриття щодо нього кримінального провадження. Цікаво, що у Франції діє заборона на використання персональної інформації та її зберігання понад місячний термін.

«Відеоспостереження підпадає під норми Закону України “Про захист персональних даних”, і працівник, за яким ведеться спостереження, має бути про це проінформований і дати свою згоду. Зазвичай це відбувається шляхом внесення положення про відеоспостереження у внутрішні документи компанії, з якими працівник має бути ознайомлений під розпис», – пояснив старший консультант групи People Advisory Services податково-юридичного відділу компанії ЕУ в Україні А. Курач. У більшості випадків, додав експерт, установка відеоспостереження є обґрунтованою, коли це робиться відкрито, приміром, у магазинах, банках, над касовими апаратами і покликано забезпечувати безпеку. У таких випадках працівники зазвичай інформуються про те, що ведеться відеоспостереження. «Водночас установка компаніями прихованого відеоспостереження за працівниками є порушенням ст. 32 Конституції України, а також Закону “Про захист персональних даних”, і може мати негативні наслідки для працедавця, якщо працівник звернеться до суду», – зазначив він.

Проти прийняття Трудового кодексу у новій редакції виступає у Верховній Раді фракція «Батьківщина». Зокрема, член фракції, секретар Комітету із питань соціальної політики і праці А. Павловський наголосив: «Опозиція протидіятиме прийняттю чергового проекту антисоціального Трудового кодексу!» За його словами, новий проект Трудового кодексу, де є норми відеонагляду за працівниками, значно звужує соціальні права найнятих робітників, у яких за новим проектом залишаються тільки обов'язки.

Тієї ж думки і народний депутат С. Шахов, який заявив, що, у разі прийняття проекту Трудового кодексу в нинішньому вигляді, українські працівники стануть «залежними». Він нагадав, що проект Трудового кодексу, який зараз розглядається Верховною Радою, було підданою нищівній критиці

експертами, профспілками і Головним науково-експертним управлінням Верховної Ради. «Тому необхідно вилучення дискримінаційних норм проекту і прийняття сучасного, справедливого і збалансованого Трудового кодексу, який повинен враховувати інтереси і працівників, і працедавців», – підкреслив нардеп.

Профспілки також, як уже зазначалося, протестують проти відеоспостереження за співробітниками. Нинішній кодекс законів про працю нічого не каже про відеоспостереження, тому воно – поза законом. Але, оскільки його й не заборонено, то цією прогалиною законодавства вдало користуються багато заповзятливих працедавців. А новий Трудовий кодекс хоча і встановлює конкретні рамки (працедавець має право використовувати технічні засоби для контролю за виконанням працівниками своїх трудових обов'язків, та за цього він повинен обов'язково повідомити працівників про те, що такі технічні засоби використовуються), однак він не передбачає ніяких додаткових прав для робітників.

А ось народний депутат, голова Конфедерації вільних профспілок М. Волинець зазначає: «Законопроект дозволяє відеоспостереження, але не регулює, як отримані відеоматеріали зберігатимуться. Адже працедавець зможе нарізувати вигідні для нього моменти і використовувати їх у суді».

«Відеоспостереження – це елемент додаткового психологічного тиску на людину», – критикує проект Кодексу і народний депутат від партії «Свобода» А. Ілленко. Новий Трудовий кодекс, за його переконанням, є антиукраїнським і антинародним законопроектом і діятиме виключно в інтересах олігархів. На це Голова профільного комітету Л. Денисова відповіла, що норма про відеоспостереження використовуватиметься тільки у виняткових випадках. «Відеоспостереження встановлюватиметься тоді, коли це обумовлено особливостями виробництва. Приміром, у разі друку грошей або виробництва дорогоцінних металів», – зазначила парламентар.

А нардеп О. Стоян, презентуючи проект нового ТК, зазначив, що відеоспостереження ведеться зараз скрізь і всюди, та й у Верховній Раді за депутатами спостерігають з усіх боків. І хоча там постійно лунають докори з приводу впровадження відеокамер, однак нічого страшного у таких нововведеннях немає. На його думку, відеоспостереження в місцях масового скупчення людей – це, передусім, їх захист. Також воно допоможе, впевнений він, мінімізувати крадіжки на роботі, так що нічого поганого у бажанні працедавця контролювати діяльність співробітників немає. У цьому контексті депутат згадав «караванського стрільця», якого не упіймали б у разі відсутності камер спостереження. О. Стоян завірив, що у кодексі встановлено обмеження на відеоспостереження, і камер не буде у туалетах, душових тощо.

«Легальність спостереження за працівником під час виконання ним трудових функцій, включно з прочитанням його робочої кореспонденції, було підтверджено практикою Європейського суду з прав людини, – заспокоює О. Мельниченко, керівник практики трудового права Адвокатського об'єднання PwC Legal. – Не можна не враховувати той факт, що наявність цієї статті у кодексі продиктовано умовами часу. Бізнес хоче

захистити конфіденційну інформацію».

Аби уникнути будь-якого тиску на співробітників під час роботи, І. Гоцик, менеджер комітетів Європейської Бізнес Асоціації, пропонує створити в Україні єдиний орган, який би здійснював держнагляд за дотриманням трудового законодавства. «Цій інституції необхідно дозволити у будь-який час протягом робочого дня без попередження приходити з інспекційним візитом, – вважає експерт. – Так може бути виявлено проблемні місця і порушення. Проводити перевірки цей орган повинен за допомогою кваліфікованих експертів, що дозволить фіксувати порушення і притягати винних до відповідальності».

Положення проекту ТК про можливість проведення відеоспостереження хоча і має певні позитивні моменти (норми), але ще потребує детального доопрацювання та, можливо, конкретизації на рівні підзаконних нормативно-правових актів. А для цього необхідно належним чином вивчити практику Європейського суду з прав людини, перш, ніж приймати важливі для країни і українського суспільства документи. У будь-якому випадку, говорити про наслідки нововведень повною мірою можна буде лише тоді, коли трудове законодавство набере чинності та пройде випробування практикою. Саме тоді всі суб'єкти трудового процесу побачать «підводні камені» змін у роботі. А от чи відкриє відеоспостереження нові можливості, чи то стане просто черговим обмеженням – покаже час... *(Статтю підготовлено з використанням інформації таких джерел: <https://konkurent.in.ua/news/ukrayina/>; <http://svoboda.org.ua/news/articles>).*

ПРАВО: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА

О. Бусол, д-р юрид. наук, ст. наук. співроб. НЮБ НБУВ

Інформаційна безпека США: законодавче регулювання та перспективи співпраці для України

Сьогодні, в умовах глобалізації, інтелектуалізації злочинності, охоплення інформатизацією всіх суспільних відносин, міжнародна спільнота усвідомлює необхідність удосконалення чинних і розробки уніфікованих нормативно-правових актів щодо регулювання міжнародної інформаційної безпеки.

Розробки науковців показують, що першість у забезпеченні інформаційної безпеки у світі належить США. Так, навіть Японія, яка вважається меккою виробництва цифрової техніки та використання найсучасніших ІТ-технологій, відстає від США більше ніж на п'ять років у

сфері розповсюдження персональних комп'ютерів, кабельного телебачення, цифрової телефонії та в інших аспектах інформаційної політики².

Сьогодні законодавство США у сфері забезпечення інформаційної безпеки складається з федеральних законів та законів штатів, які створили правову основу для формування єдиної державної політики в галузі захисту інформації для забезпечення інтересів національної безпеки. Це насамперед, такі закони: «Про інформаційну безпеку», «Про удосконалення інформаційної безпеки» (1997 р.), «Про комп'ютерне шахрайство та зловживання» (1986 р.), «Про свободу інформації» (1967 р.), «Про висвітлення діяльності уряду», «Про охорону особистих таємниць», «Про таємницю» (1974 р.), «Про право на фінансову таємницю» (1978 р.), «Про доступ до інформації про діяльність ЦРУ» (1984 р.), «Про безпеку комп'ютерних систем» (1987 р.).

Національна політика США в галузі захисту інформації формується Агентством національної безпеки (АНБ), а найважливіші стратегічні питання інформаційної безпеки розглядаються Радою національної безпеки з виданням директив Президента США, серед яких: PD/NSC-24 «Політика в галузі захисту систем зв'язку» (1977 р.), у якій вперше зазначено про необхідність захисту важливої несекретної інформації для забезпечення національної безпеки; SDD – 145 «Національна політика США в галузі безпеки систем зв'язку в автоматизованих інформаційних системах (1984 р.), якою на АНБ покладено функції із захисту інформації і контролю за безпекою у каналах зв'язку, обчислювальних та інформаційно-телекомунікаційних системах, а також сертифікації технологій, систем і устаткування із захисту інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах, а також ліцензування діяльності в галузі захисту інформації.

США, здійснюючи політику в галузі захисту інформації виходять з того, що перехоплення іноземними державами відкритої інформації, яка циркулює в урядових і комерційних телекомунікаційних мережах, може завдати шкоди державі, оскільки оброблення цієї інформації, зіставлення та об'єднання розрізаних відомостей може призвести до розкриття державної таємниці. Тож у 80-х роках захист ліній зв'язку й автоматизованих систем стає основним завданням компетентних державних органів США. Конгресом США у 1987 р. був прийнятий Закон «Про забезпечення безпеки ЕОМ» Мб HR-145, який встановив пріоритет національних інтересів при вирішенні питань безпеки інформації, зокрема приватної. Цим законом також фактично встановлено нову категорію інформації обмеженого доступу – «несекретна, але важлива з погляду національної безпеки» – це несекретна інформація урядових відомств, а також більша частина відомостей, що циркулюють або обробляються в інформаційно-телекомунікаційних системах корпорацій і приватних фірм, що працюють на замовлення уряду США.

Генеральна Асамблея ООН ще у 2001 р. на 56-й сесії акцентувала поняття «Інформаційна та мережева безпека», що означає захист особистої

² Брижко В. До питання сучасної інформаційної політики. Вісн. Академії управління МВС. 2009. № 2. С. 32–36.

інформації про відправників і одержувачів, захист інформації від несанкціонованих змін, захист від несанкціонованого доступу до інформації і створення надійного джерела постачання обладнання, послуг та інформації. Інформаційна безпека того часу охоплювала захист інформації, що стосується військового потенціалу та інших аспектів національної безпеки. Уже у ті часи передбачалося, що недостатній захист життєво важливих інформаційних ресурсів і інформаційних і телекомунікаційних систем несе загрозу міжнародній безпеці.

Тенденцію до надання пріоритетної ролі інформаційній безпеці наочно демонструють резолюції Генеральної асамблеї ООН: «Роль науки і техніки в контексті міжнародної безпеки, роззброєння та інших, пов'язаних з цим сфер» № 53/576 (1998 р.); «Досягнення у сфері інформатизації і телекомунікацій в контексті міжнародної безпеки» № 54/49 (1999 р.); № 55/28 (2000 р.); № 60/45 (2005 р.)³.

Загалом державна політика США у сфері інформаційної безпеки пройшла тривалий еволюційний шлях, який складається з чотирьох етапів: виникнення – 1939–1947 рр.; становлення – 1947–1982 рр.; активний розвиток – 1983–2001 рр.; докорінне вдосконалення – 2001 р. – дотепер. З приходом у 1981 р. до влади президента США Р. Рейгана та його адміністрації управління інформаційними ресурсами, відповідно із «Законом про свободу інформації» напрям інформаційної безпеки був визначений як пріоритетний в урядовій політиці.

Уже в 1992 р. у США було прийнято програми «Національна інформаційна політика» та «Глобальна інформаційна політика» (GII). GII базувалася на п'яти ключових принципах: залучення приватних інвестицій, сприяння конкуренції, введення гнучких механізмів регулювання, які мають забезпечити пристосовування до швидких технологічних змін та ринкової конкуренції; надання відкритого доступу до існуючих мереж усім провайдерам і користувачам; забезпечення загальнодоступних інформаційних послуг, створенні «електронного уряду». Достатньо сказати, що при Бібліотеці Конгресу США створено центральний депозитарій документів з проблем кібер-, медіа- та психотероризму з метою моніторингу теорії і практики інформаційно-психологічних впливів у сучасному світі, а також створення ефективної регіональної системи протиборства з

³ Role of science and technology in the context of international security and disarmament. Report of the First Committee General Assembly. 1998. № 53/579. URL: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N98/360/57/PDF/N9836057.pdf?OpenElement>; Developments in the field of information and telecommunications in the context of international security. Resolution adopted by the General Assembly. 1999. № 54/49. URL: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N99/777/13/PDF/N9977713.pdf?OpenElement>; Developments in the field of information and telecommunications in the context of international security. Resolution adopted by the General Assembly. 2000. № 55/28. URL: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N00/561/07/PDF/N0056107.pdf?OpenElement>; Developments in the field of information and telecommunications in the context of international security. Resolution adopted by the General Assembly on 8 December 2005. № 60/45. URL: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N05/490/30/PDF/N0549030.pdf?OpenElement>. .

інформаційними загрозами та об'єднання зусиль держав-членів ОАД (Організація американських держав) у сфері інформаційної безпеки ⁴. Адміністрація США на офіційному рівні розглядає інформацію як певний стратегічний ресурс, який виникає в результаті обробки даних за допомогою спеціалізованих систем аналізу.

Військово-політичне керівництво США на початку 90-х років приділяє особливу увагу розвитку інформаційних технологій, високо оцінюючи їх потенційні можливості для досягнення військової переваги. Саме про це говорить директива МО США TS від 21 грудня 1992 р. «Інформаційна війна», в якій зазначено на необхідності всебічного обліку інформаційних ресурсів при організації планування і функціонування систем управління в інтересах підвищення ефективності дії своїх військ в умовах протидії супротивника. Складовими концепта «інформаційна війна» є: оперативна безпека, введення супротивника в оману, психологічні операції, електронна війна і вогневе знищення, які проводяться в комплексі з глибокою і всебічною розвідкою як для дезорганізації системи управління противника, так і для захисту власної системи управління в ході бойових дій. При цьому інформація, що циркулює в системі управління, розглядається як високопріоритетний об'єкт впливу і захисту, зниження або підвищення достовірності. Для Пентагону, який використовує кількості різних інформаційних систем і мереж, питання інформаційної безпеки фактично прирівнюється до питань військової безпеки ⁵.

Інформаційні військові дії проводяться для досягнення інформаційної переваги в інтересах національної військової стратегії і здійснюються шляхом впливу на інформацію та інформаційні системи противника при одночасному захисті власної інформації і своїх інформаційних систем ⁶.

За 1997–2001 рр. на законодавчому рівні у сфері інформаційної безпеки США було зроблено чимало: пом'якшені експортні обмеження на криптографічні продукти, сформована інфраструктура з відкритими ключами, розроблено ряд стандартів на кшталт електронного цифрового підпису – FIPS 186-2 (2000 р.). Усе це дало змогу зосередитися на одному з її найважливіших додатків – аутентифікації, що проводиться за відпрацьованою на криптографічних засобах методикою. На базі цих законів у США сформована загальнонаціональна інфраструктура електронної аутентифікації.

Крім того, у законодавстві США діють як положення обмежувальної спрямованості, так і директиви, які захищають інтереси таких державних відомств, як Міністерство оборони, АНБ, ФБР, ЦРУ.

⁴ National Security Strategy of the United States of America. Washington. 2010, may. 52 p. White House. URL: <http://www.whitehouse.gov/sites/default/files/r>.

⁵ Шамрай В. О. Інформаційна безпека як складова національної безпеки України. URL: <http://www.crime-research.ru/library/Shamray.htm>.

⁶ Баранов А. Информационный суверенитет или информационная безопасность. Нац. безпека і оборона. 2001. № 1. С. 70–76.

У березні 2001 р. президент США Д. Буш, виступаючи у штаб-квартирі ЦРУ в Ленглі, вказав на основні загрози національній безпеці США. На другому місці після тероризму в цьому переліку значиться інформаційна війна і вже за нею – розповсюдження зброї масового ураження та засобів його доставки.

Збір розвідувальних даних із комп'ютерних систем противника дає можливість отримувати щодо нього дані стратегічного й оперативного характеру та виявляти уразливі місця в його інформаційних системах. Тож США розроблено та реалізуються програми, спрямовані на розширення можливостей розвідки з добування й обробки інформації щодо загроз національній інформаційній інфраструктурі з боку інших держав. Крім традиційних методів агентурної роботи, ЦРУ приділяє велику увагу аналізу відкритих джерел і добуванню інформації із закритих (конфіденційних) баз даних програмним шляхом. У США на офіційному рівні визнають, що контроль над секретними комунікаціями противника при одночасному захисті своїх власних надає їм унікальні можливості для збереження лідируючих позицій у світі.

У 2009 р. конгресмени США О. Сноу та Д. Рокфеллер підготували та ініціювали проект закону США «Акт про кібербезпеку» (*The Cybersecurity Act of 2009*⁷), у якому закріплено повноваження Президента США відключати доступ до мережі Інтернет на всій території США у надзвичайних випадках загроз національній безпеці. У цьому ж році американським політиком О. Джілібреном ініційовано законодавчий проект «Акт глобальної відповіді на кібервиклики» (*Fostering a Global Response to Cyber Attacks Act*), в якому містяться положення щодо взаємодії уряду США з урядом будь-якої іншої держави в питаннях організації протидії злочинам у кіберпросторі.

Крім того, у 2009 р. у США оприлюднено «Огляд кібербезпекової політики» (*Cyber Security Review*), у якому визначено, що Білий дім має сформувати нову структуру системи національної кібербезпеки. До ключових завдань керівництва США у цій сфері віднесено: забезпечення центральної ролі Білого дому у формуванні кібербезпекової політики з метою демонстрування як суспільству США, так і міжнародним партнерам серйозність намірів американського керівництва; перегляд законодавства та політики; посилення федерального законодавства та відповідальності; просування інформаційних проектів державного, регіонального та локального рівня у сфері кібербезпеки.

У «Зауваженнях щодо забезпечення безпеки національної кіберінфраструктури» (2009 р.)⁸ Б. Обама зробив висновок про те, що «...кіберзагрози є одними з найбільш серйозних викликів економічній та національній безпеці, з яким зіткнулася нація». З огляду на це, Б. Обама оголосив цифрову інфраструктуру США стратегічною національною цінністю, а захист цієї інфраструктури – національним пріоритетом.

⁷*The Cybersecurity Act of 2009*. URL: http://whitehouse.gov/the_press_office.

⁸ *Remarks by the President on securing our nation's cyber infrastructure*. White House. URL: whitehouse.gov/the_press_office/Remarks-by-the-President-on-Securing-Nations-Cyber-Infrastructure.

Окреслено ним також і основні напрями, спрямовані на вирішення зазначених вище проблем: розроблення ефективної стратегії забезпечення безпеки інформаційних і комунікаційних мереж; розроблення систем попередження та реагування на кібератаки; посилення партнерства між державою та приватним сектором; збільшення інвестицій в іноваційні технології, а також наголошено на початку масштабної національної кампанії щодо посилення готовності суспільства до протидії кіберзагрозам⁹.

У 2010 р. з метою реалізації захисту держави та уряду від кібератак та хакерів президентом США було затверджено «Ініціативу зі всеосяжної національної кібербезпеки» Ради національної безпеки США, яка містить дванадцять загальних положень. Ця ініціатива є складовою частиною розділу Військової доктрини США, що стосується кібернетичної оборони. Документом передбачено створення єдиної федеральної мережі, пов'язаної захищеними каналами зв'язку, який у свою чергу, має здійснюватися через контрольовані точки доступу. Крім того, ініціатива передбачає об'єднання всіх наявних у США центрів оперативного реагування на кіберзлочини з метою підвищення ефективності їх діяльності та проведення більш глибокого аналізу щодо хакерських атак. Також, з метою протидії іноземним кібершпигунам документом передбачено створення підрозділів кіберконтррозвідки в державних органах США, зокрема для захисту секретних внутрішніх мереж Міністерства оборони США від терористичних атак.

Передбачено також створення системи управління ризиками для прогнозування наслідків зламу систем, викрадення або пошкодження інформації та мінімізації збитків від таких протиправних втручань. АНБ спільно з партнерами приватного сектору розробили план спільних заходів протидії загрозам у неурядових комп'ютерних мережах. Таким чином держава бере участь у захисті ключових приватних інфраструктурних мереж (телекомунікації, електромережі, мережі банківських розрахунків, інтернет-провайдери). Запроваджено роботу програми «Ейнштейн» (англ. *EINSTEIN Program*, або Einstein) – система виявлення втручань, яка захищає мережеві шлюзи вищих державних органів і відомств США від несанкціонованого доступу. Програмне забезпечення було розроблено ІТ-командою екстреної готовності США (US-CERT), яка є оперативним підрозділом Національного управління кібербезпеки міністерства внутрішньої безпеки США.

У Стратегії кібербезпеки США (2011 р.), запропонованій президентом США Б. Обамою, передбачено право держави приймати заходи у відповідь на ворожі дії у кіберпросторі, розглядаючи їх як будь-які інші загрози. Тобто, хакерські атаки прирівняні до оголошення війни США.

У кінці квітня 2012 р. сенат США прийняв Закон CISPA (*Cyber Intelligence Sharring and Protection Act*), який дає можливість уряду США, приватним агентствам безпеки та будь-яким приватним компаніям за наявності підозри про вчинення кіберзлочину отримувати доступ до конфіденційної інформації користувачів і комерційних організацій.

⁹ Statement by the President on the White House Organization for Homeland Security.

Аналіз законодавства США у сфері інформаційної безпеки показує, що основними напрямками забезпечення національної кібербезпеки США є захист критично важливих об'єктів інфраструктури, а саме – їх інформаційних систем від кібернетичних атак; вдосконалення засобів виявлення таких атак і оперативного реагування на них; визначення завдань безпеки кіберпростору та способи їх вирішення; підготовка відповідних фахівців з безпеки інформації та взаємодія з приватним сектором; співпраця з міжнародними організаціями з метою забезпечення відкритого, безпечного, надійного кіберпростору.

Нормативно-правовими документами США, які регулюють безпеку кіберпростору стали Національна стратегія безпечного кіберпростору (2003 р.), Огляд політики кібербезпеки (2009 р.), Міжнародна стратегія для кіберпростору (2011 р.), Наказ Президента США «Щодо Проекту стратегії покращення кібербезпеки критично важливих об'єктів інфраструктури (2013 р.), Проект стратегії покращення кібербезпеки критично важливих об'єктів інфраструктури (2014 р.), Закон з кібербезпеки та обміну інформацією (2015 р.), Національна стратегія безпеки (2015 р.), Стратегія кібербезпеки Департаменту оборони (2015 р.). У зазначених нормативно-правових актах закріплено дії зі знешкодження та протистояння атакам у національному інформаційному просторі, визначені види загроз, обов'язки захисту кіберпростору для різних спеціалізованих державних установ. Цими документами визначено умови для обміну даними з протидії кіберзагрозам, прогнозуванні відповідних ризиків, співробітництва з іншими державами з проблем кібертероризму, а також підвищення кваліфікації спеціалістів з протидії цим злочинам. Крім того, окремо акцентується на залученні до протидії тероризму приватних установ і громадських організацій, наприклад CERT, ISACA, CSX, CCSIS, а також залучення освітніх і наукових установ до проведення досліджень щодо гарантування безпеки національного кіберпростору ¹⁰.

-
- ¹⁰ 1) Statement by the President on the White House Organization for Homeland Security;
2) National Strategy to Secure Cyberspace. February 2003. URL: https://www.us-cert.gov/sites/default/files/publications/cyberspace_strategy.pdf;
3) Updating U.S. Federal Cybersecurity Policy and Guidance. October 2012. URL: http://csis.org/files/publication/121019_Reeder_A130_Web.pdf;
4) Assuring a Trusted and Resilient Information and Communications Infrastructure. White House. URL: https://www.whitehouse.gov/assets/documents/Cyberspace_Policy_Review_final.pdf;
5) The Administration's Priorities on Cybersecurity. White House. URL: <https://www.whitehouse.gov/issues/foreign-policy/cybersecurity#section-protect-critical-infrastructure>;
6) Cyber Security Strategy Documents. URL: <https://ccdcoe.org/strategies-policies.html>;
7) The Department of Defense Cyber Strategy. URL: https://www.defense.gov/Portals/0/Documents/2015_DoD_CYBER_STRATEGY_for_web.pdf;
8) International Strategy for Cyberspace. White House. URL: http://www.whitehouse.gov/sites/default/files/rss_viewer/international_strategy_for_cyberspace.pdf;
9) Carter W. A., Carter W. A., Zheng D. E. The Evolution of Cybersecurity Requirements for the U.S. Financial Industry. 2015. July. URL: <https://www.fdic.gov/news/press-releases/2015/20150701.html>

Аналіз наукових розвідок щодо інформаційної безпеки США показує, що, не зважаючи на чималу кількість нормативно-правових актів США в сфері інформаційної безпеки, вони не завжди є ефективними. Законодавство США не охоплює всіх загроз в інформаційній сфері держави, які існують на сучасному етапі. Прогалинами у політиці інформаційної безпеки США можна вважати випадок з Е. Сноуденом, який викликав шквал протилежних висловлювань США, так і в інших державах про допустимість масового негласного спостереження, межі державної таємниці та балансі між захистом персональних даних і забезпеченням національної безпеки після 11 вересня 2001 р. (дата, відома як теракт у Лос-Анжелесі з наймасштабнішими наслідками). Тож захист інформаційного простору від кібертерористів, а користувачів інформаційних систем від шахрайства, забезпечення конфіденційності інформації в інформаційних системах, захист прав інтелектуальної власності потребують розробки нормативно-правових актів з інформаційної безпеки США принципово нового, більш високого рівня.

За останні 35 років у США сформувалася чітка система забезпечення інформаційної безпеки, яка характеризується поступовими тенденціями та, разом з тим, кардинальними заходами. Тож американський досвід державної політики в сфері інформаційної безпеки уявляється важливим для української зовнішньої та внутрішньої політики. Найціннішим є дієвий підхід до регулювання ринка інформаційних технологій в умовах ринкової економіки.

Треба все ж зазначити, що хоча нині Україна є одним з лідерів у світі з підготовки висококваліфікованих ІТ-спеціалістів і одним з основних постачальників «мізків» відповідного напрямку за кордон, слід констатувати існуючу залежність України від американського програмного продукту, що можна спостерігати в комп'ютерних засобах майже кожної державної установі та окремих громадян. Отже, для забезпечення національної безпеки України необхідно спрямувати зусилля на створення власних конкурентоздатних ІТ-технологій, та повернення наших фахівців «додому».

У свою чергу США мають величезний досвід у сфері впровадження інформаційних технологій в діяльність держави з усіх напрямів. Особливо важливим, в умовах військового захисту Україною своїх територій у відповідь на збройну агресію іноземної держави, є американський досвід використання інформаційних технологій для створення систем зв'язку та військового управління, а також високоточного озброєння.

Указом Президента України 25 лютого 2017 р. введено в дію Рішення Ради національної безпеки і оборони України від 29 грудня 2016 р. «Про

http://csis.org/files/publication/150717_Carter_CybersecurityRequirements_Web.pdf;

10) *US Enacts Cybersecurity Information Legislature.* URL: http://www.isaca.org/cyber/Documents/CSX-Special-Report_misc_Eng_0116.pdf;

11) *US cybersecurity: Progress stalled Key findings from the 2015 US State of Cybercrime Survey.* URL: <https://www.pwc.com/us/en/increasing-it-effectiveness/publications/assets/2015-us-cybercrime-survey.pdf>;

12) *US-CERT: Understanding Hidden Threats: Rootkits and Botnets.* URL: <https://www.us-cert.gov/ncas/tips..>

Доктрину інформаційної безпеки України». Доктрина спрямована на захист українського суспільства від агресивного інформаційного впливу, що спрямований на розпалювання національної та релігійної ворожнечі, зміни конституційного ладу та порушення суверенітету і територіальної цілісності держави. Завдання щодо перевірки українського сегмента Інтернету та засоби масової інформації на предмет забороненої інформації покладено на Міністерство інформаційної політики. Служба безпеки України також братиме участь у перевірці, але сфера її діяльності – це моніторинг спеціальними методами й способами вітчизняних та іноземних ЗМІ й Інтернету. Кабінет Міністрів України має координувати роботу міністерств (та інших органів виконавчої влади) і фінансувати програми, які пов'язані з інформаційною безпекою.

З метою посилення кібербезпеки президент США Д. Трамп 11 травня 2017 р. підписав новий указ про кібернетичний захист федеральних мереж, який має допомогти в захисті від хакерів найбільш важливих об'єктів інфраструктури США.

Інформаційну безпеку можна без перебільшення назвати одним з перспективних напрямів взаємовигідного співробітництва між Україною та США.

ІНФОРМАЦІЙНА КАРТИНА МІСЯЦЯ

(квітень 2017, за матеріалами зарубіжних ЗМІ)

Підготовка і виконання проекту:

А. Берегельський, мол. наук. співроб. НЮБ НБУВ

О. Саморукова, мол. наук. співроб. НЮБ НБУВ

Маніпулятивні технології в іноземних ЗМІ. Резюме

Протягом оглядового періоду з 1 по 30 квітня 2017 р. проаналізовано 304 інформаційних повідомлення зарубіжних інтернет-ЗМІ, у яких висвітлювалися події, пов'язані із ситуацією в Україні. З них: 87 матеріалів західних ЗМІ, 2 матеріали ЗМІ інших країн світу та 215 матеріалів російських ЗМІ.

Проведений аналіз показав, що негативне наповнення щодо України (загалом) містять 13 інформаційних повідомлень у західних ЗМІ, тобто приблизно 14,95 %, та у 2,3 % (дві публікації) інших інформаційних повідомлень було виявлено ознаки маніпулятивних технологій.

У статті американського видання Foreign Policy повідомляється, що європейські компанії подарували російському «Газпрому» надію на будівництво «Північного потоку-2», який має постачати газ до ЄС, оминаючи Україну. Водночас видання використало такі маніпулятивні технології як

коментарі, ствердження: «Он позволит России продолжить поставки природного газа в сердце Европы без необходимости прокачивать его через Украину: Россия сможет обойти транзитное государство, которое доставляло ей головную боль в прошлом и с которым она втянута в настоящее время в тлеющий конфликт» (URL: <http://www.ostro.org/general/world/articles/524155/>. 2017. 29.04).

Видання Bloomberg у своїй статті наголошує: «Реальна стратегія Кремля щодо України – відокремити Донбас через поступову інтеграцію з Росією, розповіли авторам статті три джерела, близькі до керівництва в Москві. Між тим, жодних планів щодо визнання чи анексії територій у нього немає» **(анонімний авторитет)** (URL: <http://www.radiosvoboda.org/a/28442607.html>. 2017. 20.04).

Щодо негативу західних ЗМІ, то це були статті, у більшості з яких автори характеризували політичне життя країни, вказуючи на недостатність проведення реформ і згадуючи проблеми корупції.

Що ж до російських ЗМІ, то з проаналізованих за квітень 215 російських публікацій негативне забарвлення мали 69,5 % (151 публікація) та у 44,2 % (96 публікацій) інформаційних повідомлень виявлено ознаки маніпулятивних технологій. За результатами дослідження найбільш поширеними є такі види інформаційних маніпуляцій: **анонімний авторитет, створення інформаційної хвилі, коментарі, створення асоціацій, постановка риторичних запитань, ствердження** (див. нижче: *Методи маніпулятивних технологій*). Активно використовуються класифікатори – слова-«приправи» – для того, щоб у негативному ключі охарактеризувати події та явища: «націоналісти», «бандерівці», «Незалежная» тощо.

Основними темами оглядового місяця стали: припинення подачі електроенергії на окуповану територію ЛНР; можливість введення миротворчої місії (приводом став підлив автомобіля місії ОБСЄ та загибель одного з її членів); винесення рішення Міжнародного суду ООН на вимогу України про тимчасові заходи в рамках позову України проти Росії про застосування Міжнародної конвенції по боротьбі з фінансуванням тероризму та іншого позову – про ліквідацію всіх форм расової дискримінації; рішення Європарламенту про спрощення візового режиму для України.

Висвітлюючи ці та інші події, російські ЗМІ не обійшлися без маніпулятивних технологій. Коментуючи відключення електроенергії в так званій ЛНР, російські ЗМІ всіляко намагалися звинуватити владу України та водночас наголосити, що ситуація під контролем. Так, «Газета.ru» у статті «Луганск со светом, заводы без электричества» з підзаголовком «Отключение электричества грозит Донбассу экологической катастрофой» наголошує: «...Переподключение шло быстро на российские источники и чуть дольше на источники со стороны Донецка. ... Но сейчас все в норме, у нас в доме 220 вольт, до войны такого не было – вечно 210 показывало» **(«очевидці» події, анонімний авторитет)** (URL: https://www.gazeta.ru/politics/2017/04/27_a_10647539.shtml. 2017. 27.04).

«Военное обозрение» у матеріалі «Это не борщ. Это нечто другое, судя по сценарию» пише: «Речь идет о прекращении подачи электроэнергии со

стороны Украины республикам. Вроде бы как за неуплату. Хотя должники “свои”, находящиеся на подконтрольной территории, отключены не были. ... Экономия? Отнюдь. Ничего на этом не сэкономить, тем более, что платежи из республик шли до последнего момента. ... Здесь важнее политическая составляющая возможного (теоретически) возвращения Донбасса в состав Украины, все равно на каких условиях. Киеву это не то что не выгодно, а равносильно смерти. Получить обратно регион, который является эпицентром распространения антимайдана – вот реальная причина столь высоких трат» (**постановка риторичних запитань, коментарі**) (URL: <https://topwar.ru/114319-eto-ne-borsch-eto-nechto-drugoe-sudya-po-scenariyu.html>. 2017. 26.04).

Винесення рішення Міжнародного суду ООН на вимогу України про тимчасові заходи в рамках позову України проти Росії стало приводом для обговорення та коментування на сторінках російських видань. Так, у статті «Обязана ли Россия выполнять требования суда ООН по иску Украины?» («Аргументы и факты») коментує ситуацію політолог, директор Міжнародного інституту новітніх держав О. Мартинов: «Иск Украины к России Суд ООН отклонил полностью. ... Я думаю, что судья ООН, говоря о меджлисе, имел в виду именно общий – собирательный термин представительских институтов, а не сборище террористов и экстремистов “меджлиса” ... Россия примет во внимание озвученные временные меры, но не более того» (URL: http://www.aif.ru/dontknows/actual/obyazana_li_rossiya_vypolnyat_trebovaniya_suda_oon_po_isku_ukrainy. 2017. 20.04). Стаття «Гаага нас рассудит. Чем обернется для Киева иск к России за Крым и Донбасс» («Аргументы и факты») теж опирається на думку експерта та використовує технологію **анонімний авторитет**: «По мнению политолога, решение гаагского суда может иметь далеко идущие политические последствия: оно будет означать признание на уровне международного суда того, что на Украине нет никакой антитеррористической операции, нет «агрессии» со стороны России, а есть, по сути, гражданская война» (URL: http://www.aif.ru/politics/world/gaaga_nas_rassudit_chem_obernetsya_dlya_kieva_isk_k_rossii_za_krym_i_donbass. 2017. 20.04).

«Коммерсантъ» у матеріалі «Международный суд ООН разграничил Крым и Донбасс» пише: «Против восстановления деятельности меджлиса на территории России выступает и сопредседатель организации “Крымские татары – Крым – Россия” Ш. Маметов. “Они (лидеры меджлиса. – “Ъ”) инициировали этот судебный процесс, чтобы получить гранты от Запада, – заявил он “Ъ”. – В Крыму права крымских татар полностью обеспечены: наконец принят указ о реабилитации народа, который мы ждали 70 лет, открываются школы, строятся мечети” ... По словам Ш. Маметова, меджлис за время деятельности в Крыму “за счет простых людей накалял на полуострове обстановку, сталкивая лбами крымских татар со славянами, поддерживал террористические организации вроде “Хизб-ут-Тахрир”... Мы, крымские татары, против этих кровососов, которые сидели на наших шеях”» (**анонімний авторитет, коментарі**) (URL:

<https://www.kommersant.ru/doc/3276022>. 2017. 20.04).

Темою для обговорення та коментування в російських ЗМІ став напад на представників ОБСЄ. Так, газета «Комсомольская правда» у статті під назвою «Кто и зачем подорвал джип ОБСЕ» з підзаголовком «Киев пытается извлечь из трагедии дивиденды, еще не разобравшись, что произошло на самом деле» використовує **постановку риторичних запитань, ствердження**: «Основная версия властей непризнанных республик – диверсия украинского спецназа. Учитывая, что джипы ехали по измененному маршруту, диверсанты могли ставить мину для кого-то другого. ... Зачем нужна такая провокация? В первую очередь, безусловно, для давления на Россию» (URL: <http://www.crimea.kp.ru/daily/26670/3692515/>. 2017. 24.04).

«Аргументы и факты» у статті під назвою «Тонкий расчет. Зачем Киев хочет ввести миротворцев в Донбасс» політолог О. Дудчак розповідає, чому П. Порошенко хоче ввести міжнародний миротворчий контингент: «Он действительно пытается проталкивать эту идею любым доступным способом. И недавний подрыв машины ОБСЕ говорит в пользу того, что за этим происшествием стоят силы, относящиеся к украинской власти. Подобная провокация выгодна Киеву, а не Донбассу. ... Петр Алексеевич пытается разделить ответственность за все происходящее на Украине и Донбассе с третьей стороной» (**висування версій, анонімний авторитет**) (URL: http://www.aif.ru/politics/world/tonkiy_raschet_zachem_kiev_hochet_vvesti_mirotvorcev_v_donbass. 2017. 24.04).

«Московский комсомолец» у матеріалі під назвою «Эксперт: согласен ли Кремль на миротворцев в Донбассе» з підзаголовком «Они уйдут после первого же обстрела» пише: «Киев ситуацию в украинской армии совершенно не контролирует. И там это прекрасно понимают. Да и что понимается под миротворцами? Кто это будет? Структуры, которая в состоянии это сделать, попросту не существует! ... – У Порошенко задача одна – каждую неделю придумывать все новые поводы для будирования ситуации вокруг Украины» (**постановка риторичних запитань, анонімний авторитет**) (URL: <http://www.mk.ru/politics/2017/04/24/ekspert-soglasen-li-kreml-na-mirotvorcev-v-donbasse.html>. 2017. 24.04).

Ще одним із приводів використання маніпулятивних технологій у російських ЗМІ стало рішення Європарламенту за спрощення візового режиму для України. Газета «Комсомольская правда» та її стаття «“Безвиз” для Украины в Европу и для Донбасса в Россию. Сравним?» із підзаголовком «Бывшая единая Незалежная разъезжается в разные стороны. Где ее принимают честнее и радушнее?» використала **принцип контрасту, постановку риторичних запитань**: «Таким образом, у “безвиза” на разных границах бывшей Украины есть свои отличительные особенности, которые делают оба варианта полностью несовпадающими.

В одном случае у вас попросят биометрический паспорт, подтверждения вашей финансовой состоятельности и другие документы, указывающие на то, что вы кому-то нужны в Европе. ... В другом случае – требования нулевые. Просто въезжайте и делайте, что хотите» (URL: <http://www.crimea.kp.ru/daily/26664/3686023/>. 2017. 10.04).

У статті «Украина на чемоданах» цього самого видання застосовано такі маніпулятивні технології, як **використання стереотипів, постановка риторичних запитань**: «чего ждать-то европейцам от этого широкого жеста в сторону Украины? – оружия ждать можно. Его и без того хорошо сюда поставляли из зоны боевых действий. Товар-то востребованный. Неучтенный. ...Недавно, например, две предприимчивые гражданки Украины пытались потихонечку протащить контрабандой в Польшу... артиллерийское орудие» (URL: <http://www.crimea.kp.ru/daily/26664.5/3686127/>. 2017. 10.04).

Російські ЗМІ, висвітлюючи ситуацію на Сході України, найчастіше використовують маніпуляції. Так, видання «Аргументы и факты» друкує статтю під назвою «30 дней в аду. Боец ДНР – о «Светлодарской дуге», в якій використовує таку маніпулятивну технологію, як **однобічність висвітлення подій**: «Раньше ВСУ искали повод для обстрелов и придумывали оправдания, а сейчас нам наглядно показывают, что соблюдать перемирие они не собираются. Они уже не скрывают, что приезжают натовские инструктора, снайпера, артиллеристы и прочие спецы. Ситуация поменялась и мое видение – они скоро пойдут, так как прослеживаются явные намерения решить конфликт силовым путем в ближайшее время. ...По многим показателям они сильны, но у них не хватает духа. Мы защищаем свою землю, свою веру, свои семьи. За нами правда и мы знаем, за что умирать. У них этого нет. Одна бравада, но как доходит до дела – начинаются гнутья и неохотно идут вперед» (URL: http://www.aif.ru/society/people/30_dney_v_adu_boec_dnr_o_svetlodarskoy_duge. 2017. 20.04).

Газета «Известия» друкує інтерв'ю офіційного представника «ВС ДНР» під назвою «Эдуард Басурин: ВСУ создают исламистский батальон», де він наголошує: «... на стороне ВСУ воюют исламские радикалы. Больше скажу: на юге республики, в районе Мариуполя, они создают целый батальон, который курирует офицер нацгвардии Украины. По нашим данным, там находится порядка 500 ваххабитов»; «Мы знаем, что для нанесения артиллерийских ударов по территории ДНР использовались боеприпасы с Ближнего Востока, в частности из Ливана. Не секрет, что Украина продавала в большом количестве оружие ИГИЛ, свидетельства о чем сейчас пытаются уничтожить путем подрыва складов с боеприпасами в Балаклее» (**стереотипи, однобічність висвітлення подій, ствердження**) (URL: <http://izvestia.ru/news/686000>. 2017. 20.04).

Видання «Военное обозрение» у матеріалі «“Пили, пьем и будем пить! А иначе не прожить!” Беседа с участником АТО» пише про ситуацію в українській армії: «Я для себя открыл факт, что бартеру, который пару лет назад имел место между ВСУ и ополчением, фактически пришел конец. ... Раньше от ВСУ вполне нормально шли боеприпасы... чем сегодня можно заинтересовать “ту” сторону – это запасными частями для техники. Этого добра пока навалом, значит, можно получить взамен горючее для себя ... спирт и его производные» (**створення інформаційної хвилі**) (URL: <https://topwar.ru/112861-pili-pem-i-budem-pit-a-inache-ne-prozhit-beseda-s->

uchastnikom-ato.html. 2017. 10.04).

Продовжує тему «Независимая газета» у матеріалі під назвою «Власти ДНР И ЛНР заявили о старте программы помощи жителям подконтрольных Украине районов» використала маніпулятивну технологію, як **принцип контрасту**: «Разделенный и обескровленный войной прежде богатейший регион Украины впервые за три года может почувствовать себя снова единым – но не с позиции военной силы, которой так часто бравировали в Киеве (и отвечали в Донецке), а с точки зрения гуманитарной защиты населения. Что характерно – на такой вполне логичный, казалось бы, шаг пошел не П. Порошенко с его идеей о “единой Украине”, а власти народных республик. Это еще раз говорит о настоящих приоритетах постмайданной украинской власти – территории, но не люди» (URL: http://www.ng.ru/kartblansh/2017-04-16/100_donbass1604.html. 2017. 16.04).

Значний пласт маніпулятивних повідомлень російських ЗМІ спрямовано на негативне зображення ситуації в Україні: економічної, соціальної, політичної; робляться прогнози щодо «майданів»; коментуються реформи. Наприклад, газета «Известия» «прогнозує»: «... Формализация распада Украины неизбежна. В этом направлении уже начал играть наиболее проницательный из украинских олигархов И. Коломойский, возобновивший попытки создать собственное “удельное княжество” на базе Днепропетровской, Запорожской и некоторых территорий соседних областей. Остальные игроки все еще делают ставку на захват и удержание центральной власти» (URL: <http://izvestia.ru/news/676077>. 2017. 5.04). З приводу відставки голови Нацбанку України В. Гонтаревої газета «Лента.ру» цитує одного «из ведущих украинских экономистов Александра Охрименко»: «“... Я думаю, что она видит, что банковская система полностью развалена, и она уже видит, что дальше делать нечего” ... Кроме того, он прогнозирует, что Гонтарева покинет страну сразу после официального увольнения, чтобы избежать уголовного преследования за результаты своей работы» (URL: <https://lenta.ru/articles/2017/04/11/nbu/>. 2017. 11.04).

«Независимая газета» прогнозує: «негативные последствия для украинской экономики от блокады Донбасса... дальнейшее падение промышленного производства, усилится разрыв межрегиональных связей, возрастет количество закрытых предприятий, ориентированных на сотрудничество с российской стороной. Негативные тенденции в промышленности могут спровоцировать девальвацию национальной валюты и привести к новому витку роста цен, что повлечет за собой снижение уровня жизни. Это будет подпитывать активность националистических сил, которые намерены сохранить давление на Порошенко и добиться от него согласия на проведение досрочных выборов в парламент» (URL: http://www.ng.ru/courier/2017-04-10/11_6970_ukraina.html. 2017. 10.04).

Інший напрям російських прогнозів стосується зниження іноземної підтримки. Так, видання «Московский комсомолец» у статті «Ценность Украины для США сомнительна» коментує україно-американські відносини: «Украина находится на краю периферии как американских, так и европейских интересов. Ей позволяют ассоциировать себя с Европой,

отменяя визовый режим, но вряд ли мы когда-нибудь увидим её в ЕС, разве что её туда примут в самый пик падения сообщества и выхода из него более значимых участников» (**коментарі, констатація факту**) (URL: <http://www.mk.ru/politics/2017/04/14/cennost-ukrainy-dlya-ssha-somnitelna.html>. 2017. =14.04).

Здійснений аналіз результатів моніторингу зарубіжних ЗМІ покликаний не лише визначити, які саме зарубіжні ЗМІ вдаються до інформаційних маніпуляцій і беруть, таким чином, участь в антиукраїнській пропаганді, а й виявити домінантні маніпулятивні тренди з метою вироблення інструментів для мінімізації їхнього негативного впливу.

Треба також зазначити, що лідерами з використання маніпулятивних технологій залишаються такі видання: «Комсомольская правда», «Военное обозрение», «Лента.ру», «Взгляд», «Российская газета», «Московский комсомолец», «Известия», «Аргументы и факты».

Методи маніпулятивних технологій

Апелювання до страху: намагання отримати підтримку своїм ідеям/поглядам, використовуючи наявні страхи та упередження аудиторії.

Створення погрози: прийом «стратегічного» характеру, що впливає на емоції масової аудиторії. Його головне завдання – змусити боятися.

Фактографічність: розгляд факту поза контекстом, описання факту без його аналізу, узагальнення причинно-наслідкових зв'язків.

Отруйний сендвіч: специфічна структуризація тексту, спрямована на те, щоб приховати від аудиторії «непотрібну» правду: комунікатор дає позитивне повідомлення між негативною передмовою і негативним висновком. За наявності у комунікатора певних здібностей та досвіду позитивне повідомлення може залишатися непоміченим аудиторією.

Створення асоціацій: об'єкт в очах громадськості штучно прив'язується до чогось такого, що сприймається масовою свідомістю як дуже погане (чи навпаки – гарне). З цією метою широко використовуються метафори. Практикується пов'язування імені політичного опонента з тяжким становищем народу, негативний образ, з яким асоціативно вдається в масовій свідомості пов'язати супротивника (фашист, сталініст, хабарник, мафіозі тощо).

Принцип контрасту: наводиться вичерпна інформація про політичних опонентів, яка має негативне забарвлення, а поряд з нею подається позитивна – про «своїх» політиків.

Підміна: один з варіантів використання дискурсивних одиниць маніпулятивного характеру для позначення несприятливих дій і навпаки. Так, погроми називаються «демонстраціями протесту», бандитські формування – «борцями за волю», найманці – добровольцями тощо.

«Очевидці» події: ефективний прийом, нерідко використовуваний для створення емоційного резонансу. Опитується багато випадкових людей, зі слів яких формується необхідний значеннєвий та емоційний ряд.

Помилкова аналогія чи наведення маніпулятивних аналогій: маніпуляція, спрямована на приховування справжньої причини в будь-якому питанні, заміну її помилковою аналогією. Наприклад, відбувається некоректне зіставлення різних, інколи навіть взаємовиключних наслідків, які у певному випадку видаються за одне. Ігнорується логічна складова у ряді питань мало не протилежного характеру, які представляються

маніпуляторами як один причинно-наслідковий ланцюжок.

Констатація факту: бажаний стан речей подається ЗМІ як факт.

Коментарі: мета – створення такого контексту, щоб думки людини формувалися у потрібному напрямі. Повідомлення про факт супроводжується інтерпретацією коментатора, який пропонує читачу чи глядачу кілька раціональних варіантів пояснення.

Класифікатори: слова-«приправи» для будь-якого інформаційного повідомлення. По-перше, це слова і словосполучення, корисні для опису власної «позитивної і конструктивної позиції». По-друге, це «слова, що контрастують» для того, щоб у негативному ключі характеризувати супротивника. Типовий варіант повідомлення в новинах: «учасники акції»... (варіанти: «люди похилого віку, особи без певних занять, серед яких є злочинні елементи, алкоголіки і наркомани; радикально налаштовані молоді люди, що сповідують екстремістські погляди...»; «акція проводиться за гроші»... тощо).

Ефект ореолу: перенесення позитивних/негативних характеристик певної особи або сфери діяльності, процесу, держави на інші, наближені до них, але не пов'язані з уже проявленими. Наприклад, людину, яка досягла вагомих успіхів у якійсь конкретній галузі, оточуючі вважають здатною на більше і в інших справах, а також приписують цілий ряд позитивних якостей.

Ефект бумеранга: перенасичення інформаційного простору негативною/позитивною інформацією, яка у підсумку починає викликати в аудиторії зворотний ефект – роздратування надмірною кількістю «позитиву» або симпатію через співчуття у разі постійної критики.

Забовтування: використовується з метою зниження актуальності явища чи формування негативного ставлення до нього, створення т. зв. «інформаційного шуму», коли за потоком другорядних повідомлень потрібно сховати якусь важливу подію чи головну проблему.

Анонімний авторитет: апелювання до авторитетної думки з метою викликати довіру до повідомлення, наприклад: «учені на підставі багаторічних досліджень установили...», «експерти вважають...» тощо.

Рекомендація: використання репутації чи ролі індивіда, який рекомендує (експерт, поважна публічна особа тощо); рекомендації по суті є цитуваннями в контексті чи поза ним, особливо на підтримку чи проти здійснюваної політики, дій, програм чи осіб.

Блискучий фантик: слова, які позитивно описують об'єкт, але нічого не говорять по суті. При цьому характеристики розпливчасті настільки, що можуть бути застосовані до будь-якого об'єкта, водночас спростувати їх та назвати помилковими не можна.

Нечітке припущення чи підміна факту думками: ця техніка використовується коли ідея, яку пропагандист хоче вкорінити, менше довіри викликати, якщо її задекларувати прямо. Концепція натомість багаторазово припускається або подається так, що вона впливає зі змісту.

Використання стереотипів: техніка призначена спровокувати упередження в аудиторії навішуванням на об'єкт пропаганди ярликів, які зображають об'єкт пропаганди в такому світлі, що цільова аудиторія його боїться, ненавидить або вважає небажаним.

Багатократне повторення: цей підхід для аргументації використовує невтомне повторення ідеї. Ідея, простий слоган, який повторюється достатню кількість разів, може сприйнятися як правда.

Ствердження: надання ЗМІ переваги бездоказовим аргументам замість об'єктивної дискусії, що обмежує плюралізм думок і просуває лише одну точку зору.

Постановка риторичних запитань: представник ЗМІ ставить аудиторії просте запитання, водночас наділяючи його відповідним підтекстом.

Ефект первинності: при надходженні суперечливої інформації, перевірити яку неможливо, людина вірить тій, яка надійшла першою. А змінити вже сформований погляд дуже важко.

Відволікання уваги: за допомогою відеоряду, розбавлення повідомлень непотрібною інформацією, яка відволікає увагу від важливої суспільної події.

Благі слова: слова у системі цінностей цільової аудиторії, які створюють позитивний

образ, якщо застосовуються до особи чи речі. «Мир, щастя, безпека, мудре керівництво, свобода, правда тощо» – є благими словами. Багатьма релігійність розглядається як благість, асоціація з нею дає великі переваги.

Вибіркова правда: пропагандист говорить правду, або таку вибірку з правди, яка необхідна для його цілей, і говорить її в такий спосіб, що слухач і не думає, що отримує пропаганду... Мистецтво пропаганди – це не брехати, а скоріше вибирати правду, яка тобі необхідна, та подавати її в суміші з іншою правдою, яку хоче почути аудиторія.

Блискучі узагальнення: це емоційно наповнені слова, які додаються до продукту чи ідей, але не передбачають ніяких конкретних аргументів чи аналізу.

Дезінформування: створення або видалення інформації з публічних документів з метою створення неправильного документування події або дій особи чи організації, включаючи повну фальсифікацію фотографій, кінокартин, трансляцій та звукозаписів, подібно до друкованих документів.

Емоційний резонанс чи нагнітання негативного емоційного фону: спосіб створення у широкої аудиторії певного настрою з одночасною передачею пропагандистської інформації. Емоційний резонанс дає змогу зняти психологічний захист, який на усвідомлюваному рівні створює людина, намагаючись відгородитися від пропагандистського чи рекламного «промивання мізків». Одне з основних правил пропаганди говорить: у першу чергу потрібно звертатися не до розуму, а до почуттів людини.

Буденна розповідь: представлення інформації, яка може викликати небажаний ефект, у звичайному, «буденному» тоні, начебто нічого дивного, і тим більше страшного, не відбувається.

Однобічність висвітлення подій: коли надається можливість висловитися лише одній стороні процесу, у результаті досягається помилковий (прихований, маніпулятивний) ефект при можливій інтерпретації подій, що подаються в матеріалі, фактично подібну інтерпретацію виключаючи.

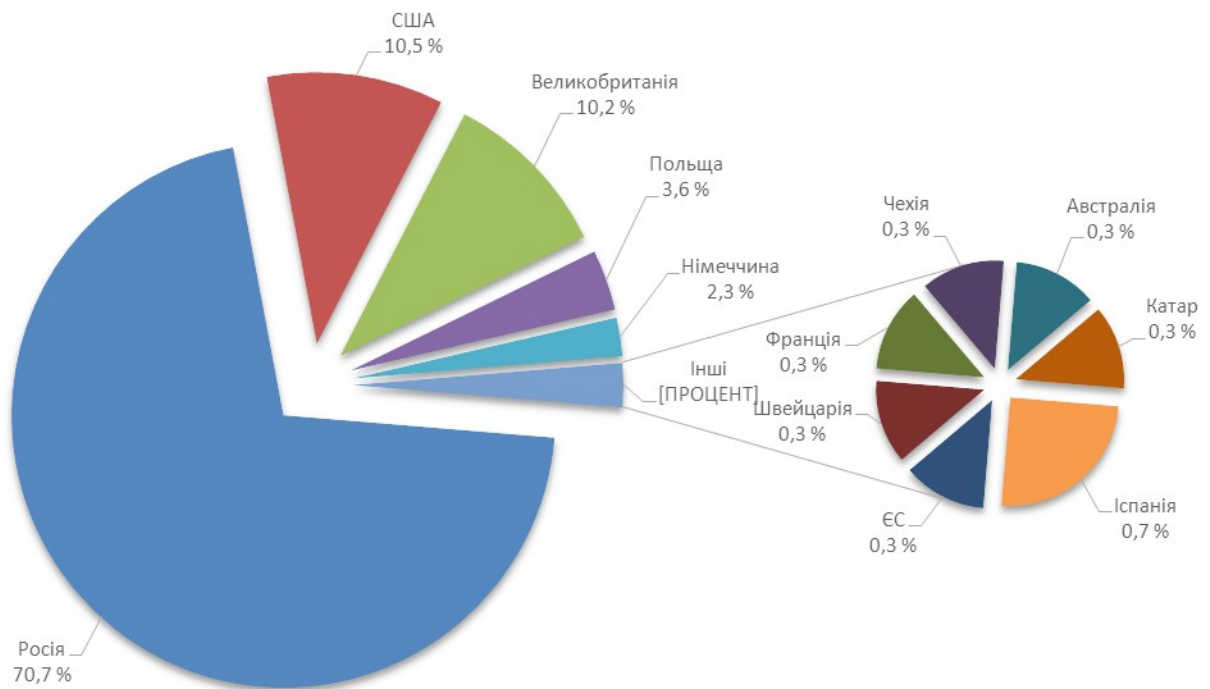
Створення інформаційної хвилі: пропагандистська акція, спрямована на стимулювання активного коментування певної інформації значною кількістю ЗМК. Основна мета використання цього прийому полягає у створенні т. зв. «вторинної інформаційної хвилі» на рівні міжособистісного спілкування – для ініціювання відповідних обговорень, оцінок, появи відповідних чуток та тривалого циркулювання потрібної інформації в інформаційному просторі. Усе це багаторазово підсилює потужність інформаційно-психологічного впливу на цільові аудиторії.

Зсув акцентів: перенесення автором маніпуляції уваги аудиторії з небажаних для нього на потрібні йому аспекти, надання небажаний інформації другорядного значення.

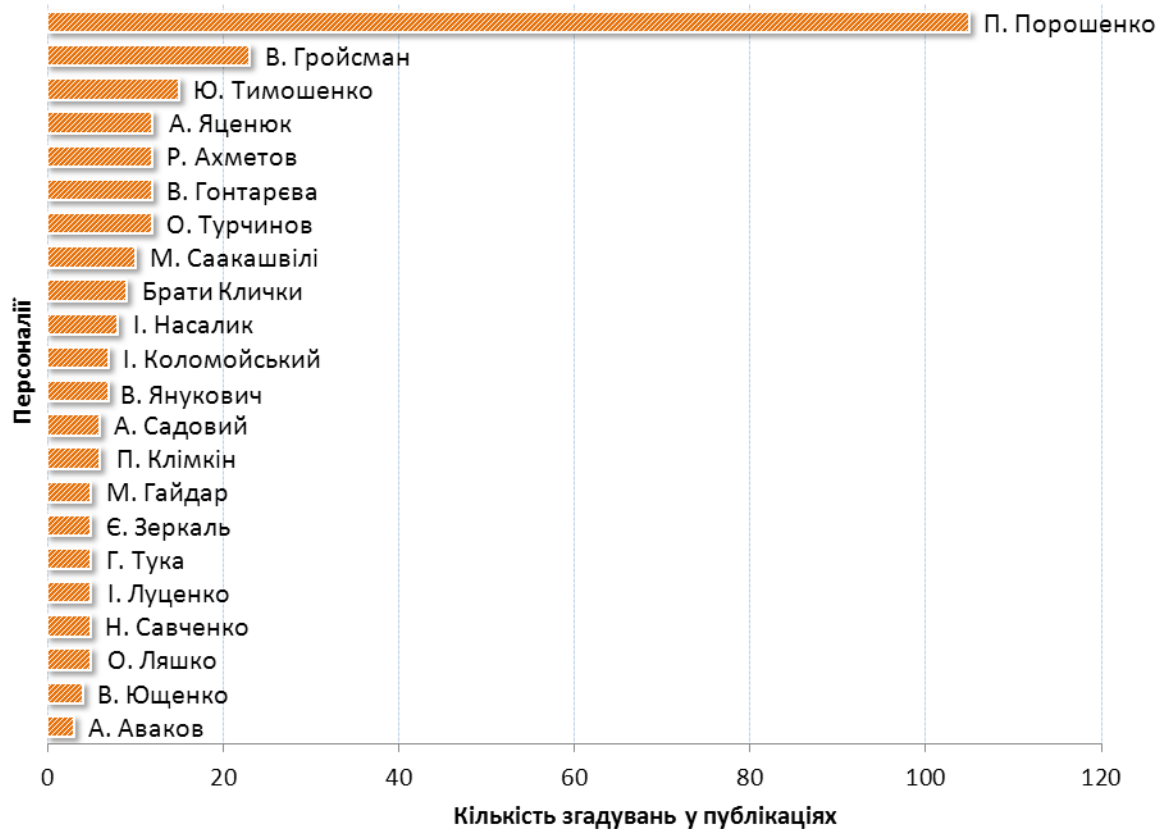
Розмахування прапором: намагання виправдати дію на підставі того, що це патріотично або певним чином діє на користь країні, групі або ідеї, яку підтримує цільова аудиторія.

Основні тенденції висвітлення української тематики в іноземних ЗМІ

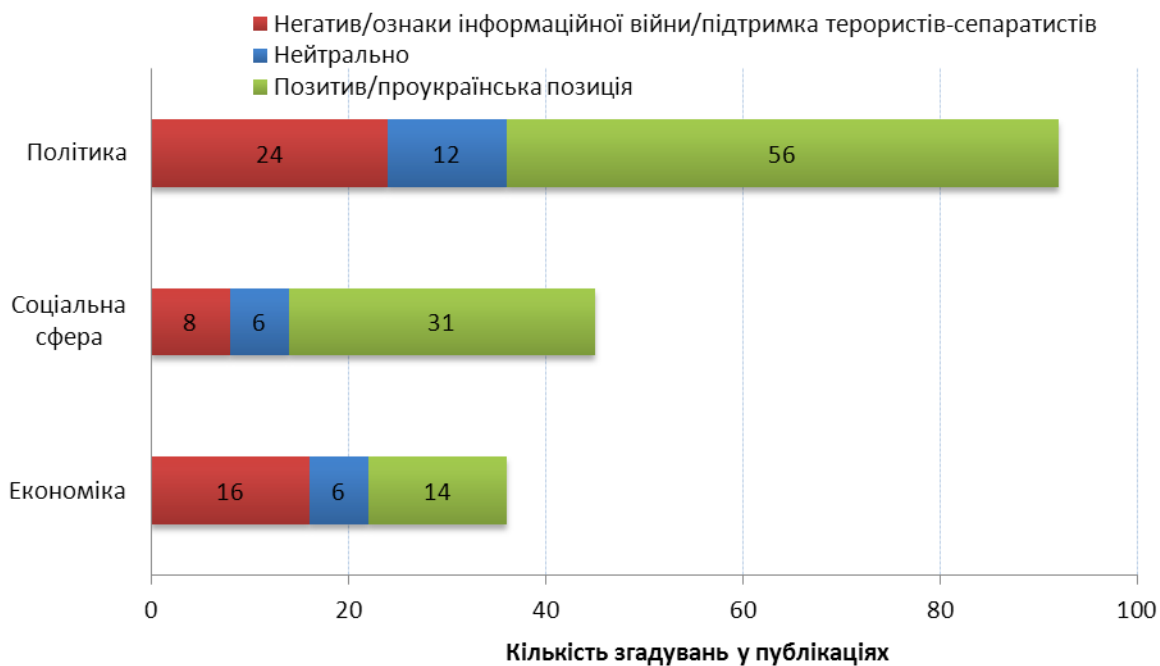
Співвідношення кількості публікацій по світу

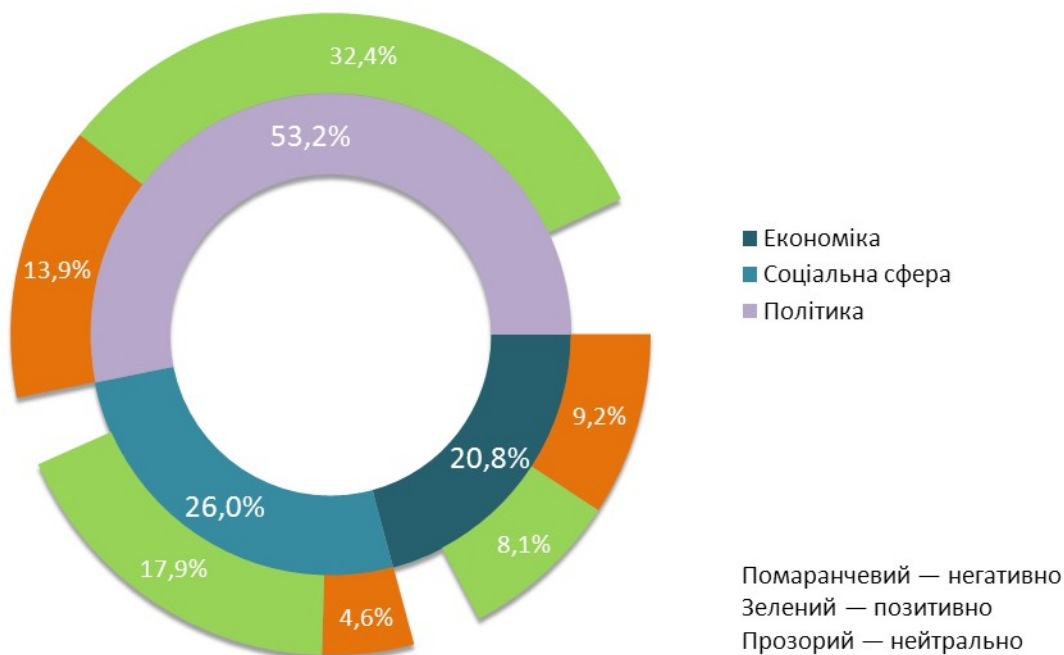
Персоналії в зарубіжних ЗМІ

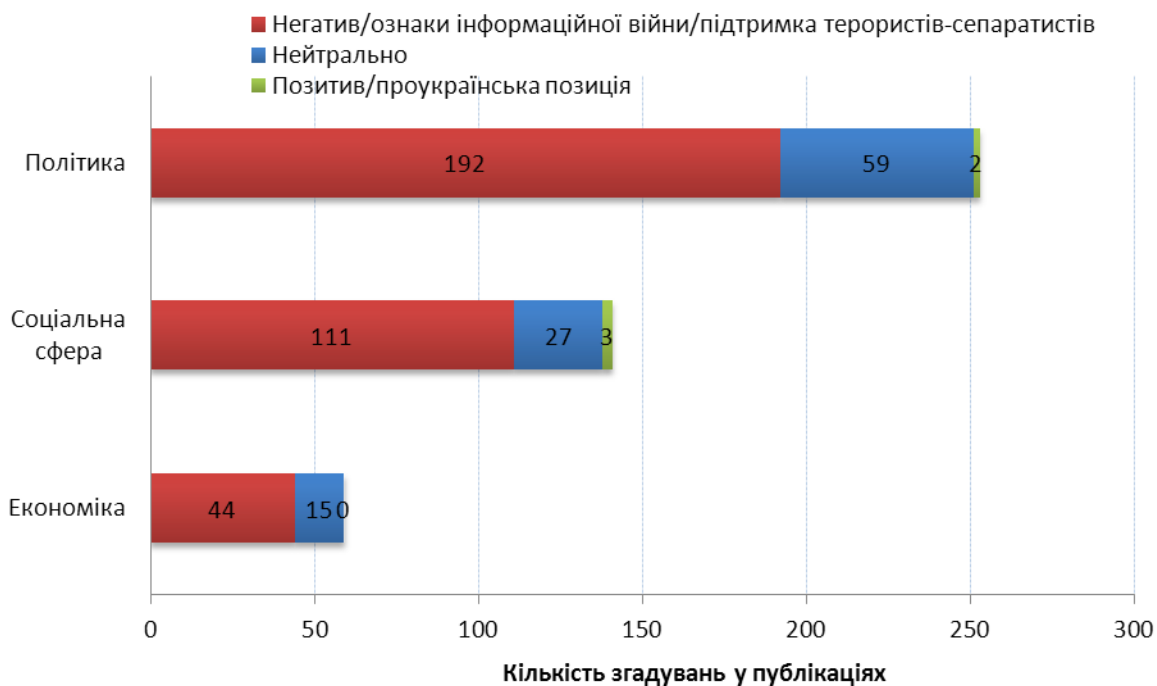
Оціночний розподіл за сферами діяльності (західні ЗМІ)

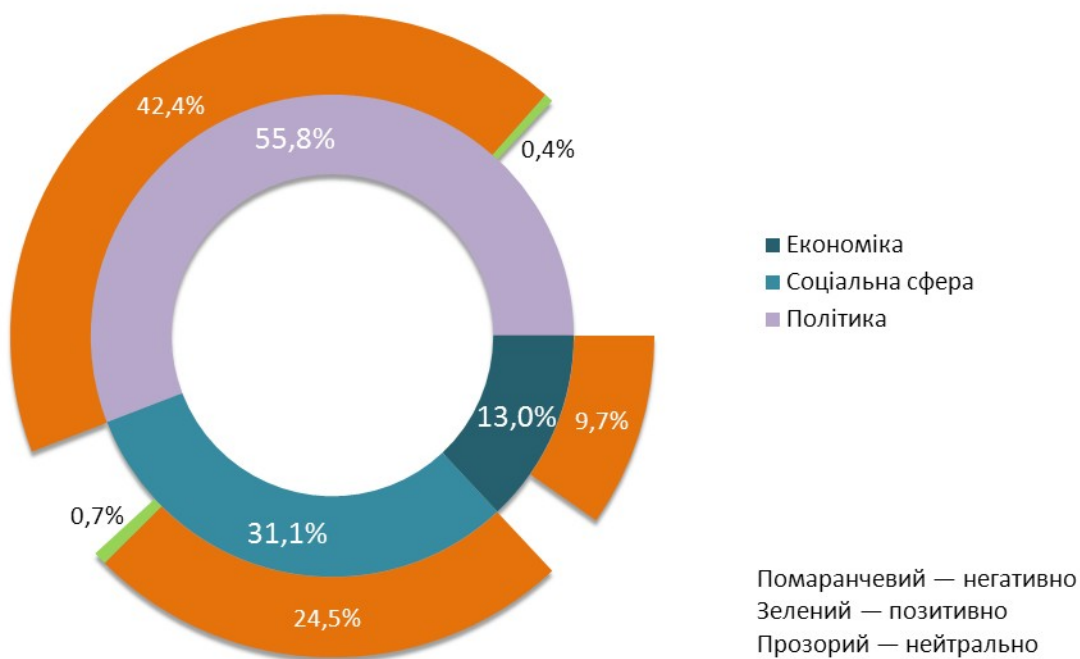
Оціночний розподіл за сферами діяльності (західні ЗМІ)

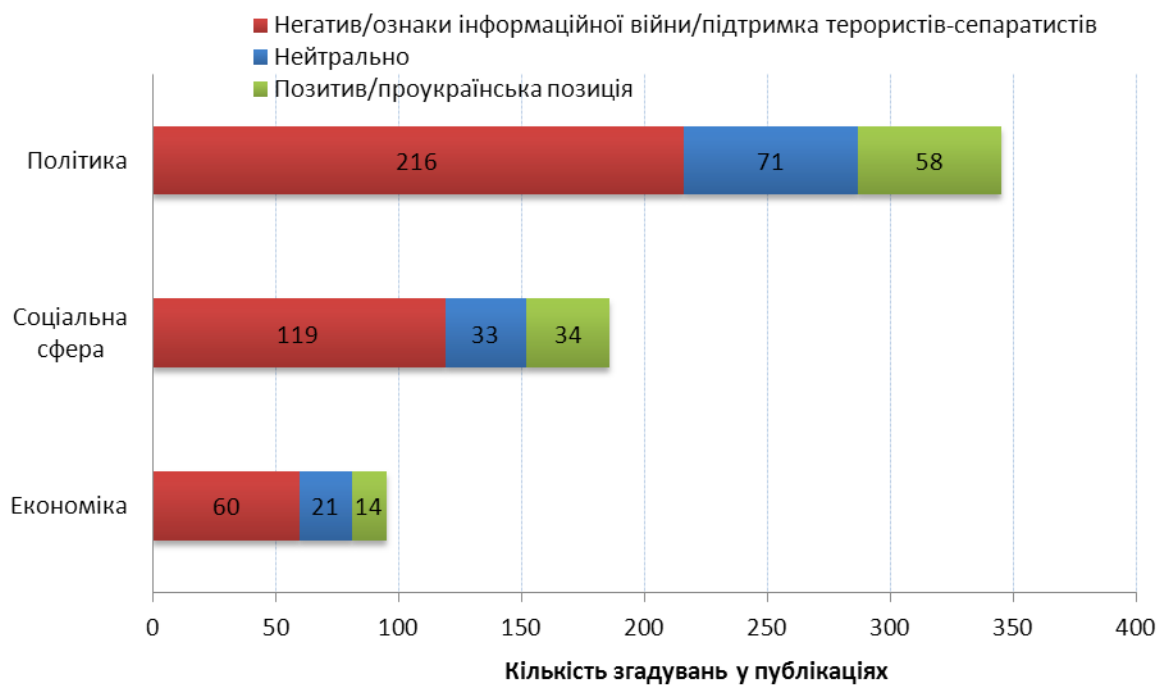
Оцінний розподіл за сферами діяльності (російські ЗМІ)

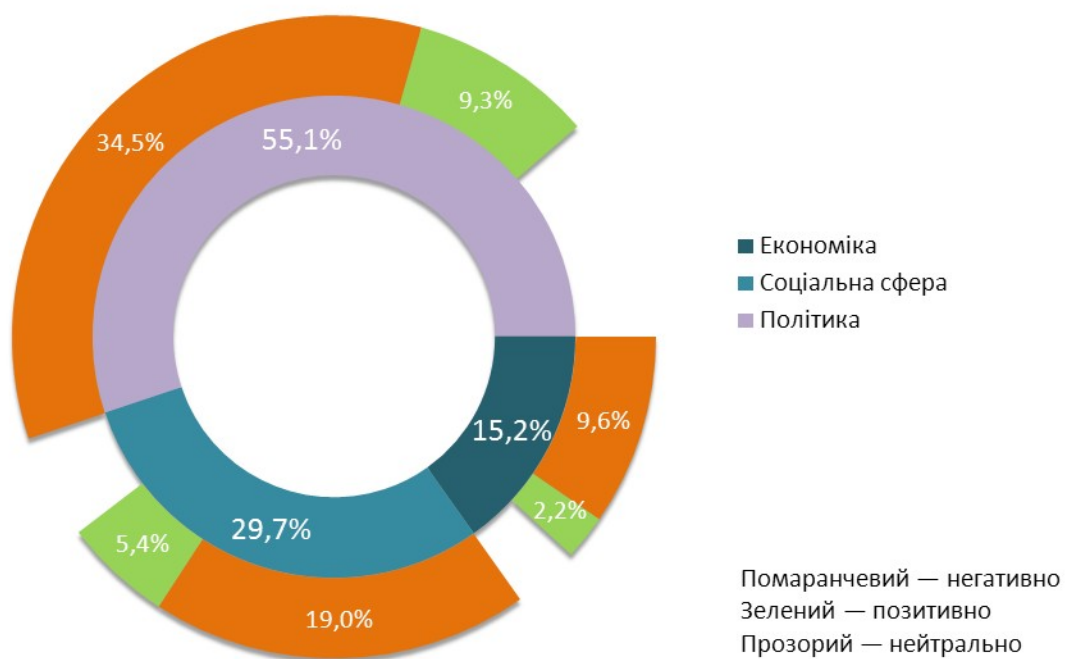
Оцінний розподіл за сферами діяльності (російські ЗМІ)

Оціночний розподіл за сферами діяльності

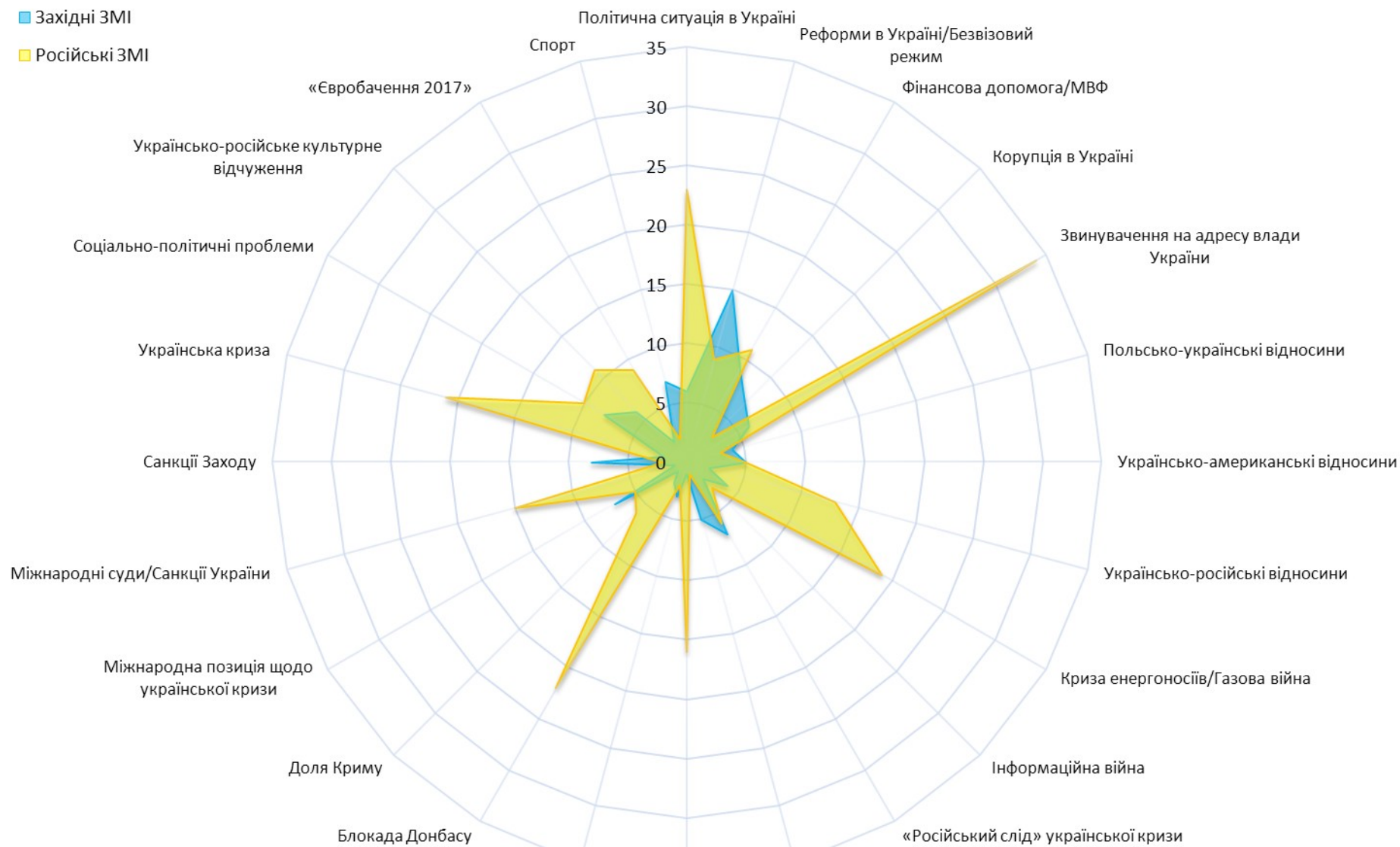

Оціночний розподіл за сферами діяльності

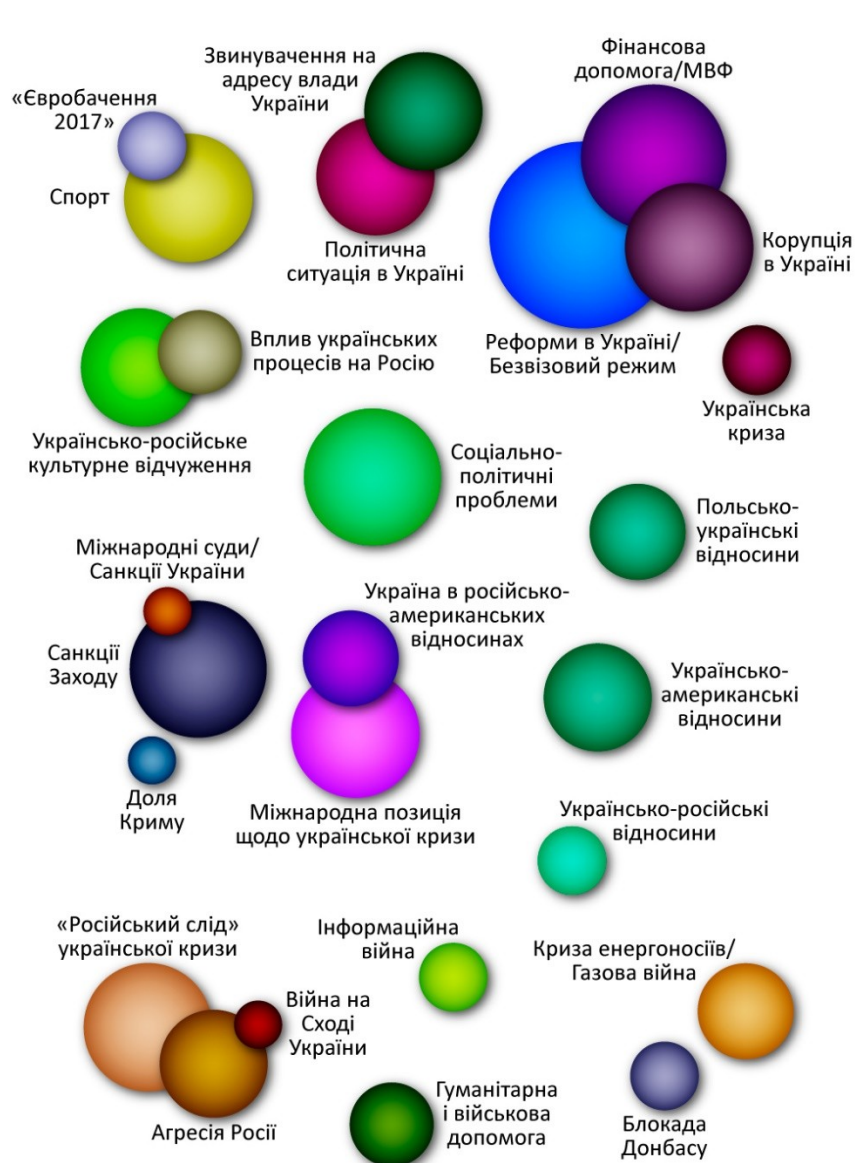

Співвідношення ключових тегів у західних та російських ЗМІ

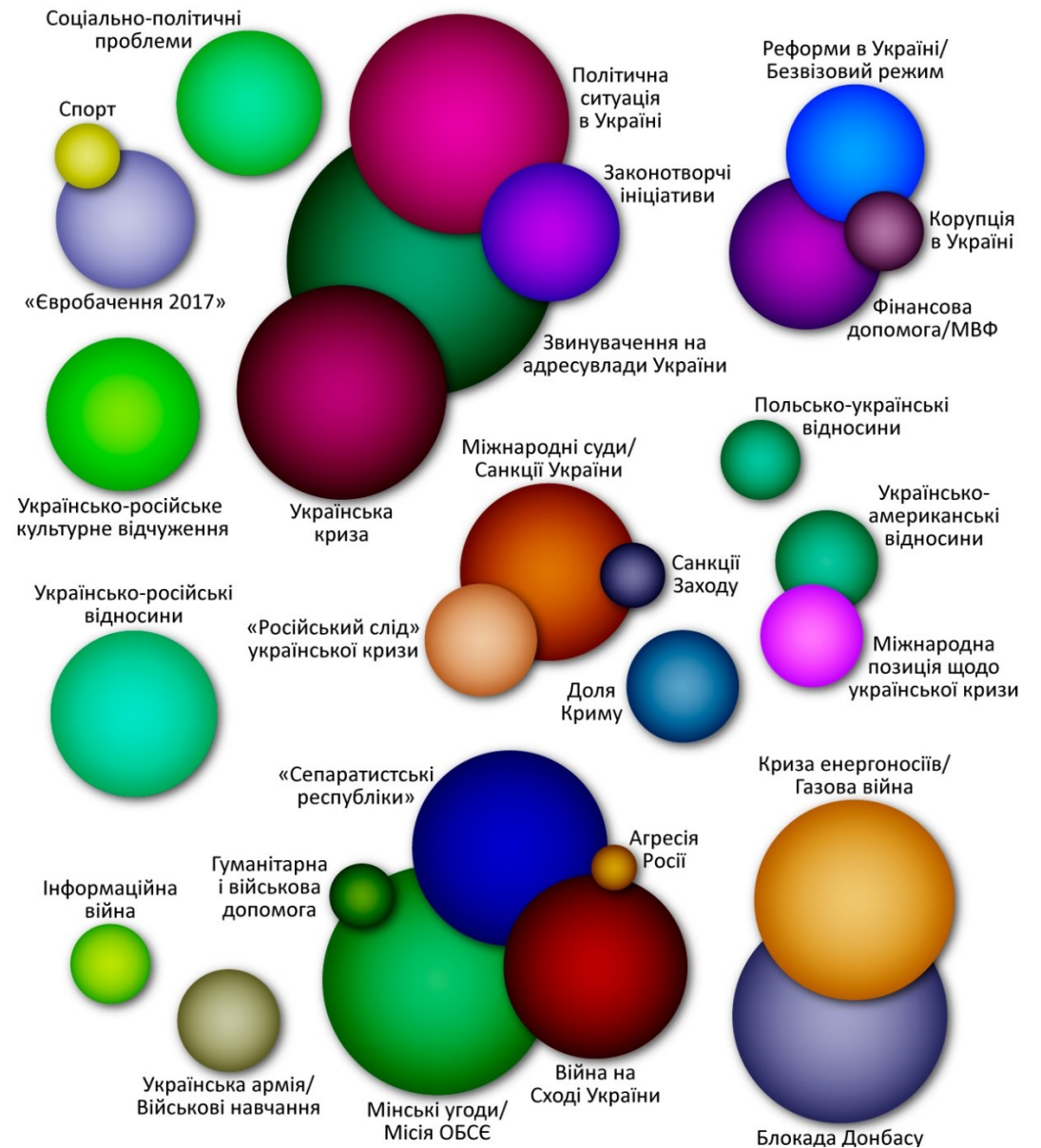
- Західні ЗМІ
- Російські ЗМІ

Західні ЗМІ

Російські ЗМІ

ЕКОНОМІЧНІ РИЗИКИ ТА ПРОГНОЗИ

Моніторинг законодавства

Головні зміни

01.07.2017 р. - граничний термін, до якого неприбуткові підприємства, установи та організації зобов'язані привести установчі документи у відповідність до вимог, встановлених п. 133.4 ПКУ, і подати копії таких документів до контролюючого органу. Неприбутківці, які цього не зроблять, після 01.07.2017 р. будуть виключені контролюючим органом з Реєстру неприбуткових установ та організацій.

Податки та збори

Податки на додану вартість

ІПК ДФСУ від 12.06.2017 р.

№ 579/6/99-99-15-03-02-15/ІПК

ДФСУ вважає, що зменшення корисності активу (зменшення балансової вартості активу) не підпадає під визначення операції з постачання товарів/послуг, а тому зазначена операція не є об'єктом оподаткування ПДВ.

Лист ДФСУ від 16.02.2017 р.

№ 2380/А/99-99-15-03-02-15

Операція із внесення основних засобів до статутного капіталу інших юридичних осіб обкладається ПДВ. Операція із внесення грошових коштів до статутного капіталу товариства в обмін на корпоративні права не підпадає під об'єкт оподаткування ПДВ.

Лист ДФСУ від 22.02.2017 р.

№ 3653/6/99-99-15-03-02-15

Податкова накладна, що містить помилки у кодів товару згідно з УКТ ЗЕД, не дає змоги ідентифікувати здійснену операцію, а тому не може бути підставою для віднесення сум ПДВ, зазначених у ній, до податкового кредиту.

Лист ДФСУ від 14.02.2017 р.

№ 2963/6/99-99-15-03-02-15

Якщо виконавцем проекту Міжнародної технічної допомоги (МТД) придбання товарів/послуг здійснюється у постачальника - платника ПДВ, то в договорі на таке постачання ціна таких товарів/послуг має бути вказана «Без ПДВ». Постачальник за такими операціями податкові зобов'язання з ПДВ не визначає і до бюджету не сплачує.

Податок на прибуток

ІПК ОВПП ДФС від 15.06.2017 р.

№ 644/ІПК/28-10-01-03-11

Дивіденди розраховуються, виходячи з прибутку, визначеного за правилами бухгалтерського обліку. Разом з тим, податкове законодавство не визначає заборон для виплати дивідендів за 2016 рік за наявності непокритого збитку за минулі роки.

Податок на доходи фізичних осіб

Лист ДФСУ від 24.05.2017 р.

№ 322/5/99-99-13-02-03-16/ІПК

В ІПК ДФСУ зауважила, що роботодавець при нарахуванні (виплаті) працівнику на підставі рішення суду середнього заробітку за час вимушеного прогулу повинен виконати всі функції податкового агента в частині нарахування ПДФО та ВЗ.

Державне регулювання

Перевірки, контроль, штрафи

Проект Постанови КМУ розміщений на офіційному веб-сайті ДФС України

Оприлюднено проект постанови Кабміну «Про затвердження Порядку розгляду скарг на рішення комісії Державної фіскальної служби про відмову у реєстрації податкової накладної/розрахунку коригування в Єдиному реєстрі податкових накладних.

Новини на офіційному веб-сайті

ГУ ДФС у Тернопільській області від 23.06.2017

Громадяни, які протягом 60 днів з дня вручення податкового повідомлення-рішення не сплачують узгоджену суму грошового зобов'язання з плати за землю, притягуються до відповідальності у вигляді штрафу.

Ліквідація та банкрутство

Постанова ВГСУ

від 14.06.2017 р. у справі № 9/83

Легітимність обрання (зібрання) зборів кредиторів та комітету кредиторів підтверджується дотриманням порядку їх скликання та проведення, що впливає на легітимність прийнятих ними рішень.

Постанова ВГСУ

від 14.06.2017 р. у справі № 908/249/13-г

Ухвала суду про ліквідацію банкрута не може бути переглянута з нововиявлених обставин, з підстав посилання на обставину існування

нерухомого майна боржника, яке не було виявлене та, відповідно, реалізоване в ліквідаційній процедурі, оскільки такі обставини кваліфікуються як нові докази.

Галузі та сфери діяльності

Фінансові послуги

Постанова НБУ

від 26.06.2017 р. № 55

Банки та їхні клієнти-суб'єкти ЗЕД зможуть здійснювати валютні операції на умовах «форвард» без обмеження по групі Класифікатора іноземних валют, строку та виду операції, яка хеджується. Банки зможуть продавати і купувати банківські метали на міжбанківському валютному ринку не тільки за гривні, але і за іноземну валюту.

Постанова НБУ

від 15.06.2017 р. № 54

Фізособи зможуть отримувати індивідуальні електронні ліцензії на перерахування іноземної валюти за кордон для здійснення окремих валютних операцій. Ними можна скористатися для таких операцій: інвестування за кордон; розміщення коштів на власних рахунках за межами України; виконання зобов'язань перед нерезидентами за договорами страхування життя.

Постанова НБУ

від 22.06.2017 р. № 57

НБУ визначив перелік ознак, які можуть свідчити про наявність контролю над учасниками банківської групи: володіння найбільшою часткою статутного капіталу або акцій в компанії-учасника групи; члени органів управління одного учасника групи є працівниками або колишніми працівниками іншого учасника; наявність спільних джерел фінансування діяльності учасників групи; члени органів управління компаній є пов'язаними особами з банком тощо.

Постанова НБУ

від 16.06.2017 р. № 56

Банк зможе здійснити капіталізацію за спрощеною процедурою за умови отримання на це попередньої згоди НБУ. Внесено зміни до порядку погодження набуття або збільшення істотної участі в банку при застосуванні спрощених процедур його капіталізації та реорганізації; визначено спрощений порядок узгодження змін до статуту банку, пов'язаних із збільшенням статутного капіталу за спрощеною процедурою.

Постанова НБУ

від 13.06.2017 р. № 52

НБУ уточнив порядок видачі юрособам ліцензії на надання банкам послуг з інкасації.

Будівництво

***Наказ Мінбуду
від 17.05.2017 р. № 115***

Форма акта, що складається за результатами проведення планової (позапланової) перевірки за додержанням суб'єктом господарювання ліцензійних умов провадження господарської діяльності з будівництва об'єктів IV і V категорій складності, приведена у відповідність до нового законодавства у сфері містобудування.

***Наказ Мінбуду
від 30.05.2017 р. № 134***

Внесено зміни до Порядку функціонування електронної системи здійснення декларативних процедур у будівництві, зокрема, змінено визначення електронної декларації і електронного повідомлення.

Об'єкти правовідносин

***Постанова КМУ
від 21.06.2017 р. № 427***

Окрім Казначейства, ДФС надаватиме інформацію щодо нарахування та виплати бюджетної дотації також Мінагрополітики.

***Розпорядження КМУ
від 14.06.2017 р. № 401-р***

Уряд визнав такими, що втратили чинність, 10 своїх розпоряджень. Серед них – і розпорядження від 10.04.2008 р. № 610-р щодо заборони відчуження та зміни цільового призначення земельних лісових ділянок.

***Індивідуальна податкова консультація ДФСУ
від 15.06.2017 р. № 669/6/99-99-12-02-03-15/ПК***

За наявності документів, що підтверджують передачу фізособою права оренди земельними ділянками до складеного капіталу фермерського господарства (зокрема, статуту, акту прийому-передачі), до податкової декларації платника єдиного податку 4-ої групи включаються такі земельні ділянки без укладання додаткових договорів суборенди з фізособою. Водночас, платником плати за землю за вказані земельні ділянки є фізособа.

***Індивідуальна податкова консультація ДФСУ
від 06.06.2017 р. № 478/6/99-99-15-03-02-15/ПК***

Товари, зазначені у групах 1 - 24 УКТ ЗЕД, вироблені сільгосптоваровиробником на давальницьких умовах із сировини, вирощеної ним на власних або орендованих земельних ділянках (за умови належної реєстрації договорів оренди такої землі), з метою застосування ст. 161 Закону України від 24.06.2004 р. № 1877-IV вважаються сільгосппродукцією (товарами).

***Індивідуальна податкова консультація ДФСУ
від 01.06.2017 р. № 438/6/99-99-12-03-05-15/ПК***

Оскільки витяг із технічної документації про нормативну грошову оцінку земельної ділянки із новим коефіцієнтом функціонального використання землі сформовано 14.03.2017 р., то коригування податкових зобов'язань з плати за землю можливе лише з 14.03.2017 р.

***Запитання – відповідь,
розміщені на ЗІР в категорії 112.05***

У разі смерті фізособи - платника плати за землю, податковий обов'язок зі сплати такої плати припиняється з початку місяця, в якому наступила смерть платника. Спадкоємці вказаної особи, які отримали право власності на ділянку або оформили договір її оренди, сплачують плату за землю з місяця виникнення відповідного права на таку ділянку.

***Запитання – відповідь,
розміщені на ЗІР в категорії 112.01***

Земельний податок за земельну ділянку з цільовим призначенням «для ведення фермерського господарства» сплачує фізична особа - засновник фермерського господарства, яка отримала правовстановлюючий документ на таку ділянку.

Нерухомість

***Закон України
від 17.05.2017 р. № 2038***

При розгляді судом спорів щодо місця проживання дитини, виселення дитини, зняття дитини з реєстрації місця проживання, визнання дитини такою, що втратила право користування житловим приміщенням, обов'язковою є участь органу опіки та піклування.

Праця

***Наказ Мінсоцполітики
від 24.05.2017 р. № 866***

Затверджено форму та опис службового посвідчення інспектора праці.

Блог на сайті «Українська правда»

Про автора: Ольга Богомолець, народний депутат

Госпітальні капкани

19 травня 2017 р. Комітетом Верховної Ради України з питань охорони здоров'я було проведено круглий стіл на тему: «Створення госпітальних округів в Україні: проблеми та шляхи вирішення».

Головна причина зібрання – численна кількість звернень та скарг, спричинених однією постановою КМУ від 30.11.2016 р. № 932 «Про порядок затвердження госпітальних округів». Такого обсягу скарг секретаріат Комітету з питань охорони здоров'я не отримував, мабуть, за всю історію свого існування. Понад півсотні листів, сотні підписів – від десятків народних депутатів України, представників органів місцевого самоврядування (обласних, районних, міських рад), громадських організацій, колективів закладів охорони здоров'я та громадян із різних регіонів країни щодо критичної ситуації, яка склалася навколо формування госпітальних округів.

Круглий стіл перетворився на численне коло, оскільки шукати вихід із ситуації, що склалася, приїхали понад 250 людей з усієї України.

26 травня ввечері (!!!) разом зібралися – представники Адміністрації Президента України, 1-й заступник міністра регіонального розвитку, будівництва та ЖКГ України, представники Міністерства фінансів України, Міністерства інфраструктури України, очільники української федерації роботодавців охорони здоров'я та професійної спілки працівників охорони здоров'я України, делеговані з усіх регіонів країни депутати обласних, районних та міських рад, керівники департаментів охорони здоров'я облдержадміністрацій, керівники регіональних закладів охорони здоров'я, представники міжнародних організацій, науковці та практики, а ще десять народних депутатів... Єдиними, хто не долучився до роботи стали представники МОЗу – ні письмові запрошення, ні телефонні дзвінки, ні доручення Прем'єр-міністра – не змусили очільників профільного міністерства прийти, щоб почути проблеми, подивитись людям в очі і допомогти знайти рішення проблем.

А проблем – більш ніж достатньо. Представники всіх регіонів наголошували на необґрунтованості визначеного порядком створення госпітальних округів радіусу зони обслуговування госпітального округу – 60 км, який не враховує вкрай низьку якість доріг, відсутність прямого транспортного сполучення, високі ціни на пальне та проїзні квитки, брак та застарілість автотранспорту, що працює в екстреній медичній допомозі.

За моїми даними у 2016 р. укомплектованість спеціалізованими автомобілями становила 70 % від потреби, але більше половини з них фізично зношені та потребують заміни. За таких умов сьогодні в межах визначених госпітальних округів фактично неможливо виконати встановлений норматив (не більше 60 хвилин) доїзду пацієнтів до центру госпітального округу. Поки

¹¹ Збережено стиль і граматику оригіналу

місцеві бюджети зможуть вирішити проблеми доріг, закупити новий транспорт – люди будуть потерпати від неможливості отримати життєво важливу допомогу.

Усі учасники круглого столу висловили упевненість у тому, що створення госпітальних округів призведе до зменшення обсягів медичної субвенції, і як результат до закриття або перепрофілювання центральних районних лікарень, які зараз є основною ланкою надання вторинної (спеціалізованої) медичної допомоги на регіональному рівні. Тим більше, що реформа первинної ланки медичної допомоги ще м'яко кажучи не завершена і не зрозуміло де зможе людина знайти свого сімейного лікаря. Саме нестача матеріальних і кадрових ресурсів не дає змоги для задоволення 80 % звернень громадян за медичною допомогою.

У процесі обговорення, яке тривало майже чотири години учасники засідання також акцентували увагу, що стали заручниками істотних системних недоліків розробленого МОЗ порядку створення госпітальних округів.

Зокрема поставали питання, які потребують негайного вирішення!

1. Чому ограні місцевого самоврядування фактично усунуті від формування госпітальних округів. Зазначеною вище постановою КМУ не передбачено безпосередньої участі органів місцевого самоврядування у цьому процесі. Такий підхід, на думку громадськості створює умови для одноосібного прийняття рішень на рівні виконавчої влади (чиновників ОДА).

Тим більше, що відповідно до Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» (ст. 32 п. Б) державою делеговано повноваження щодо:

- забезпечення доступності і безоплатності медичного обслуговування на відповідній території;
- розвитку всіх видів медичного обслуговування;
- розвитку мережі лікувальних закладів усіх форм власності;
- забезпечення відповідно до законодавства пільгових категорій населення лікарськими засобами та виробами медичного призначення.

2. Чому після прийняття постанови, Міністерство охорони здоров'я України не забезпечило розробку і не затвердило необхідні для формування госпітальних округів нормативні документи:

- обсяги надання вторинної (спеціалізованої) медичної допомоги, що повинен забезпечуватися багатoproфільними лікарнями інтенсивного лікування першого та другого рівня;
- чіткі критерії для визначення багатoproфільних лікарень інтенсивного лікування першого та другого рівнів;
- стандартний перелік відділень (типову структуру) багатoproфільних лікарень інтенсивного лікування першого та другого рівнів;
- положення про типові заклади охорони здоров'я, що входять до складу госпітального округу.

3. Чому при формуванні госпітальних округів як у правовому полі, так і на практиці не враховуються географічні, економічні та демографічні особливості аграрних, гірських, курортних та прикордонних районів, а також міст-супутників атомних електростанцій та міст розташованих поряд з військовими

частинами або автомобільними дорогами державного значення.

На жаль, відповіді на ці болючі питання було нікому. Як я вже казала, ідеологи створення госпітальних округів – очільники Міністерства охорони здоров'я – на захід Комітету не з'явилися.

Якщо в. о. міністра охорони здоров'я пані У. Супрун можна не виконати два доручення Прем'єр-міністра України В. Гройсмана взяти особисту участь у засіданні круглого столу, то чому постанови Кабміну потрібно виконувати – задавали логічне питання очільники областей і районів. Що, власне і сталося – деякі райони вирішили проігнорувати постанову про створення госпітальних округів, поскільки вважають її недолугою і прийняли відповідні рішення на зборах громад.

Така поведінка вищого керівництва профільного міністерства по нехтуванню і невиконанню доручень Прем'єра підриває інституційність держави, повагу до влади і створює прецедент втрати владою контролю над власною країною.

За результатами заходу переважна більшість учасників висловилися за скасування чинного порядку створення госпітальних округів. Було підкреслено, що формування госпітальних округів можливе тільки за умови розробки необхідної нормативно-правової бази і лише після проведення адміністративно-територіальної реформи. Це рішення знайде своє відображення у резолюції, яку Комітетом буде підготовлено та направлено членам уряду та органам виконавчої влади та місцевого самоврядування.

Сподіваюсь, що реакція з боку уряду не змусить на себе чекати. Треба чітко розуміти, що від людей, загнаних у капкани госпітальних округів не варто очікувати ні поваги, ні підтримки на наступних виборах, ні виконання законів і шкідливих постанов, а це означає – не тільки колапс системи охорони здоров'я в Україні, а й повну руйнацію державних інституцій! (<http://blogs.pravda.com.ua/authors/bogomolec/592e7e6706393>). – 2017. – 31.05).

Блог на сайті «Українська правда»

Про автора: Михайло Жернаков, д-р юрид. наук, директор Фондації DeJuRe, головний експерт із судової реформи РПР

Рік оновленій Конституції. Що змінилося?

Рівно рік тому, 2 червня 2016 р., були прийняті зміни до Конституції в частині правосуддя з метою докорінно змінити ситуацію в українських судах і сфері верховенства права загалом.

Наскільки змінилася ситуація за рік і які подальші перспективи?

Варто нагадати, що прийняті зміни були не просто так, а на виконання президентської Стратегії судової реформи. Остання окрім змін до Конституції передбачає «системні зміни в законодавстві, у тому числі... комплексна побудова інституційних спроможностей».

Стратегія передбачає аж 13 ключових напрямів реформування, які можна об'єднати у 5 основних блоків.

1. Забезпечення незалежності, безсторонності та неупередженості суддів;

оптимізація системи кар'єрного просування суддів; підвищення професійного рівня суддів (напрями 1-3).

2. Забезпечення прозорості, відкритості та підзвітності правосуддя (напрями 4,6).

3. Посилення гарантій здійснення адвокатської діяльності та забезпечення доступності безоплатної правової допомоги; забезпечення права на захист під час кримінального провадження, реабілітації засуджених (напрями 7, 10, 12).

4. Реорганізація системи виконання судових рішень (напрямок 8).

5. Приведення органів прокуратури до європейських стандартів; підвищення рівня ефективності роботи судів і органів правопорядку, в тому числі у боротьбі з корупцією (напрями 5, 9, 11).

Щоб зрозуміти, чи є прогрес і які перспективи його досягти, коротко оглянемо стан речей у кожному з них.

1. Судді.

Для того, щоб судити якісно, суддя має бути професійним і незалежним.

Питання незалежності, безсторонності і професійності суддів має два виміри – інституційний та персональний. У першому питанні є очевидний прогрес, принаймні на нормативному рівні – від вирішення питань кар'єри суддів усунули політичні органи. Що стосується безсторонності і неупередженості, то це швидше особистий вимір. У цих питаннях усе залежить набагато більше від самих суддів, ніж від положень закону. І саме тому успіх реформи в цій частині значно залежатиме від процесу оновлення суддівського корпусу і формування нового Верховного Суду. У той час як судді доволі активно звільняються, а суди (принаймні, вищі) реорганізуються, питання призначення нових суддів викликає поки що набагато більше питань, ніж дає відповідей.

2. Прозорість і підзвітність судів.

Незалежність суддів – не абсолют. Вона має балансуватися підзвітністю суддів і судів суспільству.

З підзвітністю маємо на сьогодні велику проблему. Забравши повноваження щодо кар'єри судді від політичних органів, ми передали їх суддівським радам (Вищій кваліфікаційній комісії суддів і Вищій раді правосуддя), які здебільшого складаються з суддів, обраних самими суддями. Це європейський стандарт, який добре працює в країнах, де до суддів є довіра, і геть погано в країнах з перехідною демократією, таких як Україна. Дійсно, навряд чи доцільно питання звільнення старих суддів і призначення нових довіряти старим суддям. Наслідком маємо фактично непрацюючу систему дисциплінарної відповідальності в ВРП і цілий ряд запитань до ВККС щодо добору суддів.

Балансує суддівський корпоративізм залучення громадськості в процес відбору суддів і підвищення відкритості як судового розгляду, так і «кар'єрних» процедур. Громадська рада доброчесності, яка на 100 % складається з представників громадянського суспільства, долучена до оцінки доброчесності в процесі добору кандидатів на посаду судді, який, до того ж, відбувається в прямому ефірі. І хоч значні питання виникають щодо відкритості інших процедур добору суддів, це значний крок уперед. Так само прогресивним кроком є можливість запровадження вільної відеозйомки судового процесу, яку,

втім намагаються «вбити» кожним черговим законом з питань судівництва.

3. Адвокатура, захист прав людини.

Без ефективної системи захисту прав людини і обмеження свавілля держави неможливо побудувати верховенство права.

Україна наразі є єдиною державою в світі, яка на рівні Конституції запровадила монополію адвокатів на представництво в судах, що особливо розкритикували провідні правозахисні громадські організації. Ситуацію можна дещо виправити, а так само впорядкувати інші болючі питання організації адвокатури новим законом, який, втім, поки що не рухається. Належно оцінити прогрес можна буде хіба що після його прийняття.

Розгалужена і професійна система безоплатної правничої допомоги – одне з небагатьох справжніх надбань правничої системи України після Революції Гідності. Систему, однак, почали будувати задовго до прийняття змін до Конституції, тому навряд чи доцільно розглядати її саме як результат конституційної реформи. Крім того, на сьогодні навколо системи вирують скандали, пов'язані з обранням її нового керівника. БПД відстоює свою незалежність, але незрозуміло, чи вдасться їй це зробити.

Питання реабілітації засуджених у плачевному стані. Політична влада не тільки не робить практично нічого в цьому напрямі, а й всіляко блокує законопроекти, спрямовані на відновлення прав свавільно засуджених.

4. Виконання судових рішень

Одна справа – отримати судові рішення, зовсім інша – його виконати.

Виконання судових рішень завжди було проблемою в Україні. Рівно рік тому Рада прийняла закони про приватних виконавців, і перші приватні виконавці вже скоро отримають ліцензії. Утім, темпи розвитку цього інституту не вражають – на сьогодні запланована підготовка 100 приватних виконавців, які навряд чи зможуть скласти ефективну конкуренцію 5000 державним. Однозначно потрібно нарощувати темпи.

5. Прокуратура, боротьба з корупцією і злочинністю.

Тільки ефективна і незалежна система органів правопорядку здатна дати результат у боротьбі зі злочинністю і подоланні корупції.

Це найбільш проблемна на сьогодні сфера. Реформа нижньої ланки прокуратури 2014–2015 фактично провалилася, коли на посади керівників місцевих прокуратур не було призначено жодного фахівця з-поза меж системи. Генеральною прокуратурою, яка нещодавно розпустила управління реформ, керує політик без правничої освіти. PR-акції на кшталт шоу з гелікоптерами і вручення підозри Сталіну лише тимчасово відволікають від усвідомлення провалу за основними напрямками, якими займалася прокуратура: відсутності результату, а то й перешкоджання розслідуванню вбивств на Майдані, зняття з розшуку Януковича і його поплічників, відсутності прогресу в розслідуванні Гловайської трагедії і вбивства П. Шеремета.

«Європеїзація» діяльності прокуратури мала б відбутися не тільки в вимірі ефективності. Ще попередня редакція Конституції передбачала, що слідство є тимчасовою функцією прокуратури – до того моменту як буде створено спеціальний орган, який здійснював би функції слідства. Але цього також поки не сталося – перспективи створення незалежного Державного бюро

розслідувань також незрозумілі.

Що стосується прикладів створення окремих незалежних органів правопорядку – патрульної поліції і НАБУ, то цього вдалося досягти скоріше всупереч, аніж завдяки реформі правосуддя, яку впроваджує Президент. Патрульна поліція запустилася ще раніше, ніж було прийняте відповідне законодавство (і набагато раніше змін до Конституції), а створення НАБУ було набагато більше результатом спільної роботи антикорупційних громадських організацій і міжнародних партнерів України, ніж політичної влади. І той, і інший орган зараз потерпають від бездіяльності, а то й активних спроб нівелювати результат з боку політиків.

Крім того залишаються відкритими й інші, не менш важливі питання в сфері верховенства права:

- створення Антикорупційних судів;
- забезпечення роботи незалежного Конституційного суду;
- реформа правничої освіти і доступу до правничої професії;
- прийняття нових процесуальних кодексів.

Кожному з цих питань варто було б присвятити окрему публікацію, і не одну – настільки там багато проблем. Але об'єднує ці сфери щонайменше одне: не вдається навіть прийняти відповідне законодавство для того, щоб реформа почала рухатися.

Навряд чи реалістично очікувати стовідсоткового результату на перший рік змін до Конституції. Але навіть поверхневий огляд стану речей дає змогу зробити висновок, що наразі мінусів очевидно більше, ніж плюсів. Ті невеликі зміни, яких вдалося досягти не є ні вирішальними, ні незворотними. Вони не можуть стати фундаментом для інших змін, а якщо темпи змін не зростуть кардинально, вони самі скоріше не вистоять під тиском старої системи.

Це нашттовхує на невтішний висновок: питання не стільки в тривалості впровадження змін і інституційній неспроможності держави рухати ці процеси швидко. Ці фактори вагомі, і їх не варто відкидати. Але очевидно, що справжньою причиною відсутності змін є небажання політичної влади будувати систему незалежних органів і імітація реформ замість рального їх втілення.

Єдиним невизначеним питанням залишається ситуація зі створенням нового Верховного Суду. Від того, яким він буде, залежатиме не тільки якість судочинства і судова практика, а й подальший хід реформ у сфері верховенства права. І хоча цей процес уже отримав чимало критики з боку представників громадянського суспільства, ситуацію ще можна врятувати. Пленарні засідання Вищої кваліфікаційної комісії суддів, на яких буде визначено, чи потраплять до складу ВС недоброчесні кандидати, починаються вже 6 червня. Критично важливо слідкувати за цим процесом (<http://blogs.pravda.com.ua/authors/zhernakov/5931cc4ee4ede/>). – 2017. – 2.06).

Блог на сайті «Інформатор»

Про автора: Осман Пашаєв, український і кримськотатарський тележурналіст. Голова профспілки «Медіафронт» (від грудня 2009 р. до березня 2011 р. офіційно досі обіймає цю посаду).

Можно ли реанимировать крымскотатарский язык?

Через 10-15 лет умрут последние носители крымскотатарского языка, для которых он был первым.

Конечно, еще лет пятьдесят будут появляться фанатики родного языка как Афизе Юсуфкызы, Абдураман Эгиз или Мурат-оджа. Но они будут скорее экзотикой. Их можно будет показывать туристам и восхищаться ими также, как обитателями Аскании-Нова. Конечно, крымскотатарский язык будут изучать и в Киеве, и в Москве. На нем будут выпускать пластмассовые телепрограммы и петь народные песни. Сохранится мертвая форма языка, который будут использовать в ритуальных целях на ненужных телеканалах с обеих сторон перешейки.

Можно ли реанимировать крымскотатарский язык? Практически невозможно и даже официальный статус и документооборот не спасут его от исчезновения. Причина – глобализация плюс политическая и экономическая конъюнктура вокруг крымскотатарского языка. Но есть маленький шанс. И он тоже существует благодаря глобализации. Через классическое телевидение, точнее – через телепроизводство. Если говорить откровенно, то через теленаркотики, на которых сидят 75–80 % людей.

Нужно лишь определиться с контентом, на который подсядет большая часть 300-тысячного коренного населения полуострова, который целиком и полностью находится в оккупации на территории под санкциями и вне замеров коммерческой аудиторией.

Для этого надо изучить рейтинги панели Nieleesen (а до них был GFK) и посмотреть, какие фильмы, сериалы, мультфильмы и талант-шоу получают или получали аудиторию 10–25 % в Украине, Турции или Польше. Наверняка, это шоу «Голос», скорее всего это сериалы типа «Доктора Хауса», конечно, это мультфильм «Gravity falls». Не буду углубляться в детали, там есть свои возрастные аудитории 18–54, 14–30, 4+ и телевизионщики по каждой из них знают, какой показатель является успешным. На начальном этапе не нужно придумывать «оригинальный» контент – необходимо сосредоточиться на форматных продуктах, проверенных пиплметрами.

Дальше нужно думать, как убедить правообладателей и покупателей коммерчески успешного продукта в Украине, что производство или дублирование такого контента на крымскотатарский язык является социальным проектом по спасению языка и народа, оказавшегося в оккупации. Нужно убедить заинтересованные стороны, что продукты под такой проект необходимо предоставить на условиях «про боно». Нужно гарантировать, что дублированные, озвученные или отснятые на крымскотатарском языке они не повлияют на украинский, российский или турецкий рынок.

Нужно будет взять обязательства под угрозой жестких санкций, что это

будет исключительно крымскотатарская озвучка (производство) без субтитрования на другие языки.

И третий этап – это поиск средств на перевод, оплату актеров дубляжа, звукорежиссеров, техники и т. д, чтобы превратить лидеры телерейтингов в шоу на крымскотатарском языке.

Если начать это делать сегодня, то к моменту вымирания (простите за это слово) додепортационного поколения носителей, мы сможем получить новую популяцию заговоривших на крымскотатарском как на основном языке. Если бы не оккупация, то это уже начиналось и существовало короткий промежуток времени в 2011–2014 гг. Точнее с 2013 по 2014 г. Не столько даже благодаря АТР, сколько из-за детского телеканала Lale, который 24 часа в сутки вещал на крымскотатарском, заполнив эфир дублированными на крымскотатарский язык американскими мультфильмами и фильмами.

Я знаю людей, которые выучили язык благодаря утреннему шоу «Sabah erte ATRde». Потому что это был аналог «Сніданка» на крымскотатарском.

Крымские татары не живут в лесах Амазонки и не будут смотреть условный «ТВ Табачук» – будь он трижды на крымскотатарском. Запас бытовой лексики в 200-300 слов даже у обрусевших крымских татар позволяет посадить на теле или видеоконтент на родном при одном условии – он должен быть не хуже, чем на украинском и русском.

За короткий срок произойдет оживление разговорного языка, если подсунуть носителям нескольких десятков бытовых фраз продукт, который вызывает телезависимость. Для одних это «Карточный домик», для других «Восьмое чувство». Обычная римская формула: «хлеба и зрелищ». Но подчеркиваю еще раз – только очень качественный и проверенный пиплметрами продукт можно будет использовать как телеобстрел. Инфраструктура для этого есть – у большинства крымских татар в домах есть спутниковые антенны, а часть контента будет попадать в соцсети.

Возможно, уже через 2-3 года после начала реализации проекта можно будет говорить о переводе на крымскотатарский язык «Гарри Поттера» или серии книг Толкина. Возможно, лет через десять на крымскотатарском языке будут массово смотреть новости и начнут читать художественную литературу. Возможно, через двадцать лет крымскотатарскому языку понадобится научно-популярная, узкопрофильная и специализированная лексика. И судя по той пассионарности, которая присутствует у крымских татар – это произойдет, но до сих пор мы не сформулировали пошаговый план, по которому нужно реализовывать системный проект по реанимации языка.

АТР и Lale сегодня не делают и 10 % того, что было до оккупации. Но создание крымскотатарских редакций на UA Крым, иновещательном UATV и радио «Свобода» без понимания, как возродить исчезающий язык, мало чем отличается от действий оккупационных властей, рапортующих о 58 или 78 «крымскотатарских СМИ в Российской Федерации».

Два в прошлом успешных крымскотатарских телеканала, изгнанных оккупантами, в личной собственности Л. Ислямова. Видимо, существует непубличная договоренность вынудить Л. Ислямова передать каналы лояльным собственникам, так как финансировать или способствовать их появлению в

кабельних сетях України – значить посилювати непередсказуемого Л. Іслямова.

«Остановить Іслямова», можливо, кому-то казаться благородною метою, тільки все інше гіше. В результаті всі сторони стають учасниками злочину по знищенню кримськотатарської мови.

Зрозумівши, що розважальний і дитячий контент на кримськотатарському є, якщо не єдиним, то головним інструментом відродження мови, журналісти з числа кримських татар об'єдналися в Кримськотатарську Медіа-Платформу.

Ми хочемо використати 9 статтю резолюції Європарламенту від 4 лютого 2016 р., яка рекомендує Єврокомісії допомогти «АТР і іншим кримськотатарським медіа».

Для того, щоб уникнути спекуляцій про «монополіста», «особистий бізнес» ми об'єднуємося в Професійний союз. Якщо замість взаємного знищення всі зацікавлені сторони підключаться до проекту, то роботи вистачить всім – каналам Іслямова, «каналам Неіслямова», Суспільному і «Несуспільному».

Потому що найважливіша частина проекту – мати підтримку серед професіоналів – кримських татар в Криму, які відгородилися від існуючої дійсності і вже ні від кого нічого не чекають.

Ми розуміємо і ті небезпеки, які виникали в українських громадських об'єднаннях в останні роки: вони або перетворювалися в лідерські проекти, або в грантові структури кількох осіб або розпадалися через скандалів.

Тому ж саме сім осіб, які зібралися на першу зустріч, прийняли рішення, що всі члени організації протягом півроку будуть головами правління, а саме правління буде складатися з трьох осіб (діючий голова, колишній голова правління і майбутній голова правління). Крім того, Кримськотатарська Медіа-Платформа сформує Наглядовий рада з осіб, компетентність і репутація яких викликає довіру як в Україні так і у кримськотатарської спільноти.

Правління першого складу: С. Мусаєва, А. Алієв і Р. Халілов. Голова правління з 1 липня 2017 р. по 31 грудня 2017 р. – С. Мусаєва (<http://blogs.informator.news/mozhno-ly-reanymyrovat-krymskotatarskyj-yazyik/>). – 2017. – 8.06).

Блог на сайті «Інформатор»

Про автора: Віктор Галасюк, український економіст, народний депутат України (VIII скликання), голова Комітету Верховної Ради України з питань промислової політики та підприємництва

Медреформа від уряду – стрибок з неперевіреною парашютом

Багато молодих талановитих українців кажуть у соціальних мережах #Вимагаю_Медреформу, щиро прагнучи докорінних змін сфери медицини.

Знайдіть хоч когось у країні, хто проти того, щоб покращити якість та підвищити доступність медицини, щоб українці жили довше і більше щасливо!

Але чи дасть нині запропонована МОЗ медична реформа кращу якість, більшу доступність та ширший охват медзабезпечення? Це головне питання, хіба ні?

Самі вирішуйте погоджуватись чи ні, але Ви маєте знати:

1) Це не стільки медична реформа, скільки реформа моделі фінансування медицини, яка до того ж протирічить ст. 49 Конституції України, що у тому числі передбачає «У державних і комунальних закладах охорони здоров'я **МЕДИЧНА ДОПОМОГА НАДАЄТЬСЯ БЕЗОПЛАТНО**; існуюча мережа таких закладів не може бути скорочена». Справжні ж пріоритети «медреформи» видає Меморандум з МВФ: «Ми запроваджуємо глибокі та всебічні реформи у галузі охорони здоров'я **З МЕТОЮ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИДАТКІВ У ЦЬЙ СФЕРІ** і покращення показників здоров'я населення», «Це допоможе **СУТТЄВО СКОРОТИТИ НАДЛИШКОВИЙ ПОТЕНЦІАЛ В ЛІКАРНЯНОМУ СЕГМЕНТІ** і покращити якість послуг».

2) Головними Комітетами при розгляді пакету законопроектів «медреформи» визначили бюджетний та соцполітики, а не медичний! І координатором робочої групи визначений С. Березенко, а не, скажімо, О. Богомолець. Мабуть в іншій «конфігурації» шанси потрапити до зали ВР у цієї «реформи» були б невеликі.

3) Демократизм та інклюзивність при розробці і обговоренні реформи були на традиційному рівні. Спочатку її погодили з МВФ, а потім уже почали нав'язувати через жорстку пропаганду в ЗМІ кінцевим споживачам – українцям, яким нею користуватись. Підхід той самий, що при «впровадженні» пенсійної реформи. Роблять їх так, ніби українці взагалі останні, з ким треба радитись і узгоджувати запропоновані новації.

4) Головна ідея реформи «Гроші йдуть за пацієнтом» – чудова, але диявол, як завжди, криється у деталях. Скільки грошей «йде за пацієнтом» з бюджету, а скільки він має доплачувати сам? Якими будуть тарифи на лікування? Яку частину витрат держава покриє пацієнтам за послуги докторів і за ліки по тих чи інших хворобах? Наскільки і в яких населених пунктах скоротиться існуюча мережа державних і комунальних лікувальних закладів? Якою буде державна політика стосовно існуючих та нових, українських та іноземних клінік, лабораторій та виробників ліків? Як реформа вплине на чисельність лікарів кожної спеціалізації у різних регіонах країни? Як зміниться оплата праці та навантаження медпрацівників?

5) Законопроекти не дають відповідей на всі ці життєво важливі питання, адже їх регулювання по суті передається на підзаконний рівень – уряду та Національній службі здоров'я, очолювати яку дозволять навіть людині без медосвіти. Закон пропонує надати їм мегаповноваження – визначати потреби населення країни в медзабезпеченні, розробляти тарифи на оплату медпослуг, формувати перелік доступних пацієнтам постачальників медичних послуг, які, до речі, отримують доступ до фінансування близько 90 млрд грн на рік...

Наступним кроком, гадаю, вони змінять У. Супрун на чергового кума, брата чи свата, і система запрацює «по-новому», освоюючи 90 млрд грн медфінансування на рік, приватизуючи «надлишковий потенціал медичного сегмента» і т. д. Але чи стане краще від того українцям, у тому числі тим, хто сьогодні каже #Вимагаю_Медреформу, велике питання.

Ми за медичну реформу! Але нас з О. Ляшко і командою Радикальної партії не влаштовує підхід, який пропонує уряд. Як і спосіб, в який це робиться. «Держава створює умови для ефективного і доступного для всіх громадян медичного обслуговування», – встановлює Конституція України.

Медреформа у нинішньому вигляді – стрибок з неперевереним парашютом, з рюкзака якого строкато стирчить лахміття.

Primum non nocere!

Не зашкодь! (<http://blogs.informator.news/248545-2/>). – 2017. – 7.06).

Блог на сайті «Власна справа»

Про автора: Татьяна Негода

Как будет выглядеть новый Трудовой кодекс и во что это выльется для украинцев

Вскоре Комитет Верховной Рады по вопросам социальной политики, занятости и пенсионного обеспечения завершит подготовку проекта Трудового кодекса Украины (№ 1658, доработанный) ко второму чтению. Если все пойдет по плану, на голосование в парламент проект, принятый в первом чтении еще осенью 2015 г., попадет во второй половине июня: Комитет одобрил текст сравнительной таблицы и рекомендовал Раде принять законопроект во втором чтении и в целом. Так что совсем скоро украинцы получат обновленный документ для регуляции отношений с работодателем.

Изменений хватает: профильный комитет поддержал поправки относительно запрета дискриминации в сфере трудовых отношений, участия в принятии нормативных актов работодателя профсоюзных организаций, перемены в предоставлении оплачиваемых отпусков и много других нюансов, которые скажутся на труде каждого из нас.

«Сегодня» разобралась в новом Кодексе.

НА ПРАКТИКЕ. Увеличение ежегодного отпуска до 28 дней – это в рамках норм Европейской социальной хартии, говорит Ю. Кузовой. Однако нормальный рыночный механизм не обязывает работодателя оплачивать такое количество отпусков, как украинский закон: творческие, поощрительные, учебные и семейные отпуска, которых всего более – 15 видов! «Если социальные отпуска почти не вызывают дискуссий, то остальные оплачиваемые отпуска должны быть исключительно предметом договоренностей с работодателем», – убежден Ю. Кузовой.

КАК БУДЕТ. Дистанционная работа – давно существующее явление, говорит Березовая, и наконец его упорядочит закон. «Кандидаты и сегодня часто заявляют, что хотели бы работать вне офиса, – говорит она. – Начальникам придется четко формулировать, каким должен быть результат и в какой срок. Есть программы для контроля работы на расстоянии: начальнику приходят отчеты, сколько часов над проектом трудились».

Но, возможно, некоторые удаленщики останутся без соцгарантий, предостерегает Е. Михальченко – например, оплачиваемых больничных и отпусков. «Оплачивать дистанционную работу будут по фактически

выполненным задачам или произведенной продукции, – говорит она. – Сейчас с такими сотрудниками составляют гражданско-правовые договоры, согласно которым на них не распространяется трудовое законодательство».

Выходное пособие при сокращении ляжет на плечи работодателя. Если его размер существенно увеличат, выиграют лишь те, кого сократят в связи с ликвидацией предприятия, считает В. Жук: «В других случаях работодатель постарается выкручиваться. Выгоднее перевести работников на 0,5 ставки, чем официально сокращать», – полагает она. А вот уменьшение испытательного срока может сделать его по-настоящему напряженным: «Вероятно, новичку будут стараться дать больше тестовых заданий, чтобы понять, подходит ли», – объясняет Березовая.

ГЛАВНОЕ: «НЕТ» ДИСКРИМИНАЦИИ В ЛЮБОМ ПРОЯВЛЕНИИ

В новом Кодексе подчеркивается запрет любой дискриминации в трудовых отношениях в зависимости от расы, цвета кожи, политических, религиозных и других убеждений, пола, этнического, социального и иностранного происхождения, возраста, состояния здоровья, инвалидности, подозрения или наличия заболевания ВИЧ/СПИД, семейного и имущественного положения и т. д. Запрещается не брать на работу соискательницу только потому, что она беременна. Причем требования дискриминационного характера нельзя будет выдвигать уже на этапе публикации объявления о вакансии. Также незаконными, ущемляющими права будут считаться вопросы о гражданском положении, личной жизни и всем, не связанном с профессиональной деятельностью. К слову, причины, по которым вас не взяли, работодателя обяжут излагать в письменном виде, и с этим обоснованием теоретически можно подавать иск в суд (хотя очевидно, что причины укажут совсем иные).

НА ПРАКТИКЕ. На работодателя возложат презумпцию вины, поясняет Ю. Кузовой, директор департамента соцполитики Федерации работодателей Украины: соискателю или сотруднику достаточно лишь пожаловаться на факт дискриминации, а дальше начальство вынуждено будет оправдываться и искать доказательства в свою защиту. Также, по его словам, ст. 17 предусматривает, что при неоднозначном трактовании прав и обязанностей работника и работодателя решение всегда будут принимать в пользу первого. Украинские профсоюзы в целом безобидны, как новорожденные, и все же ст. 113 и 114 сохраняют за ними советское право запрещать компании увольнять членов коллектива, ссылаясь на любые аргументы.

С одной стороны, наемной рабсиле все это на руку. Но если смотреть шире – получается, никаких иноземных инвесторов на такие правила игры не заманишь: они чужды рыночной экономике, считает член Федерации работодателей. А значит, тысяч новых рабочих мест тоже не будет.

КАК БУДЕТ. Законопроект обещает расширенные соцгарантии – например, нормы по защите материнства расширятся также на категории «работников с семейными обязанностями», к которым относятся родители, усыновители, опекуны, попечители, приемные родители. Но попытка защитить людей гарантиями могут сделать их менее конкурентоспособными, полагает Кузовой.

«До собеседования выяснить, что кандидатка беременна, невозможно. А после встречи ей назовут тысячу иных причин, по которым не взяли, —

рассуждает менеджер по персоналу из Днепра В. Жук. – Правда, в случае, если беременная обладает редкой квалификацией и в ней действительно нуждаются, ее могут взять с письменным уговором, что из декретного отпуска она вернется в течение 2–3 месяцев после родов. Идя на уступку, работодатель захочет иметь какие-то гарантии».

Но вообще проблема дискриминации скорее надумана, считает HR-специалист Н. Березовая. «Коллеги постоянно жалуются, что подобрать персонал – проблема, они готовы брать даже без опыта, подстраиваться под кандидата, а на пол и возраст уж точно не смотрят. Главное – чтобы человек банально хотел работать», – говорит она.

В то же время законопроект предусматривает множество дискриминационных оснований для увольнения людей по инициативе руководства. Например, за уклонение от обязательной профилактической вакцинации или прохождения медосмотра могут уволить без предупреждения. По этому пункту возникает множество вопросов: неясно, за чей счет и кем будет проводиться такой медосмотр и не будет ли полученная информация использована против работника, говорит Е. Михальченко, эксперт РПР, юрист общественной организации «Трудовые инициативы».

Также работодателям дадут право контролировать рабочий процесс и выполнение работниками обязанностей, в том числе с использованием технических средств. «А как же приватность? Закон не оговаривает ни методы, ни средства контроля. Это может быть не только видеонаблюдение, но и, например, мобильные приложения, которые позволят отслеживать не только электронную почту сотрудников, но и маршруты их передвижения», – обращает внимание эксперт.

ПО ДОГОВОРУ: ВСЕМ РАБОТА ПО КОНТРАКТУ

НА ПРАКТИКЕ. Обязательные письменные трудовые договоры – одна из важнейших новаций проекта, говорит Кузовой. Расширится и список вопросов, которые регулируются колдоговорами, то есть все рабочие моменты можно изучать и обсуждать.

«В то же время нарабатанная практика применения трудового законодательства будет утрачена, и на ее месте еще долго будет вакуум, пока не внесут все изменения, не ликвидируют ошибки и нестыковки в законах, а работодатели и сотрудники начнут привыкать к новым требованиям. Нужно время и для наработки новой юридической практики урегулирования споров», – объясняет директор департамента соцполитики.

«Трудовые договоры предусмотрены и сейчас, но по желанию сторон. Поэтому мы этой нормой практически не пользовались, освоим не сразу», – признается и В. Жук.

КАК БУДЕТ. По мнению авторов нового кодекса, эта норма привлечет в Украину иностранные инвестиции и сделает рынок труда гибким. Ради этого работодателю дается неограниченное право составлять краткосрочные трудовые договоры, срок окончания которых может определять работодатель. «На первый взгляд, это привлекательно, но подрывает стабильную занятость и может негативно сказаться на потребительском рынке, – считает Е. Михальченко. – На деле упрощение процедуры увольнения не всегда стимулирует работодателей

нанимать больше работников. Даже Международная организация труда в технических комментариях к проекту ТК сделала ударение на том, что применение таких договоров надо ограничить».

Станет обязательным заключение трудового договора при принятии на работу: так будут четко фиксироваться права и обязанности сторон и станет меньше оснований для трудовых споров в будущем. В контракте нужно будет обозначать гарантии со стороны работодателя по обеспечению надлежащих безопасных и здоровых условий труда, санитарно-бытовых условий, указывать условия и сроки оплаты. Таким образом намерены бороться с нелегальным трудом, который пока прикрывается гражданско-правовыми договорами. В дальнейшем платить черные зарплаты и нанимать людей на разовые или краткосрочные работы без оформления официально не удастся – только через срочные трудовые договора. Они, согласно ст. 62 проекта Кодекса, наделяют стороны такими же правами и обязанностями, что и стороны трудового договора, заключенного на неопределенный срок. А вот изменять условия документа, требовать выполнения работы сверх нормы или такой, которая не входит в прямые обязанности без согласия работника, – запретят.

«КОДЕКС МЕЧТЫ»: ЧЕГО НЕ ХВАТАЕТ НАШИМ ЗАКОНАМ О ТРУДЕ

Прожиточный минимум и минимальная зарплата, по мнению кандидата экономических наук, доцента КНУ им. Т. Г. Шевченко А. Харламовой, должны перестать быть ориентирами для оплаты труда. «Лучше заменить их на достойную минимальную почасовую оплату за соответствующие типы работ от простой до сложной умственной и платить независимо от квалификации сотрудника. Тогда получим стандарт, как в развитых странах», – говорит она.

Теоретически аналогичная система действует и у нас, отмечает Е. Михальченко. Но разница между нами и Европой – в коэффициенте между тарифными разрядами.

«Коэффициент соотношения в оплате труда между 1 и 25 тарифным разрядом в Украине составляет 4,51, а в Европе – 10. Такое уменьшение коэффициента приводит к тому, что разница между зарплатой квалифицированного сотрудника и низкоквалифицированного очень мала, – объясняет эксперт РПР. – А из-за привязки минимальной зарплаты до 3200 грн имеем ситуацию, когда специалисты и чернорабочие могут получать одинаково».

Вопрос даже не в оплате, а в том, что доля зарплаты в себестоимости продукции в Украине составляет около 10–12 %, тогда как в Европе – до 50 %, говорит Е. Михальченко, и это один из самых низких показателей в Европе. «Это означает, что если работник произведет продукцию на 100 долл., то в Украине ему заплатят 10–12 долл., а в Европе – 50 долл.», – приводит пример она.

ПОМЕНЬШЕ БЫ СЛОВ

Нынешний проект – слишком директивный и не оставляет пространства для коллективных переговоров, считает Е. Михальченко. «Во многих европейских странах, США и Канаде государство устанавливает лишь минимум норм относительно условий занятости, на которые опираются при составлении коллективных договоров. Такое регулирование позволяет сторонам принимать

гибкие решения, – объясняет эксперт. – Это важно, ведь система колдоговоров должна согласовывать интересы так, чтобы стороны не прибегали к крайним мерам – забастовкам и увольнениям».

Впрочем, то, что сработало на Западе, не обязательно приживется в нашей стране, признает эксперт РПР: учитывая частоту нарушений трудовых прав и отсутствие культуры обращения за защитой, необходимо сначала гарантировать право на объединение и построить сильное гражданское общество. А сейчас нужно принять новый трудовой закон, который бы сбалансировал права всех сторон и защитил наиболее слабую сторону трудовых отношений – работника.

Государственное вмешательство в дела оплаты труда должно быть минимальным, считает А. Харламова, и в основном – в поле регулирования почасовой минималки и налоговой системы. А определять размеры зарплат компании должны на базе социального партнерства между ними, коллективом и госорганами.

«Нужен механизм индивидуализации зарплат. В странах Западной Европы она означает дифференциацию условий найма, широко применяются контракты с персонально оговоренными нюансами сотрудничества», – объясняет экономист. А главное, по ее мнению, переписывать Трудовой кодекс без изменений давно устаревшего Классификатора профессий смешно – без этой базы Кзот остается косметически отремонтированным (<http://vlasnasprava.ua/kak-budet-vy-glyadet-novy-j-trudovoj-kodeks-i-vo-hto-e-to-vy-l-etsya-dlya-ukraintsev/>). – 2017. – 13.06).

Блог на сайті «Latifundist.com»

Про автора: Иван Мирошниченко

Концепция запуска рынка земли от Ивана Мирошниченко

Мнение эксперта

Уже 15 лет почти 7 млн украинцев из года в год живут надеждой стать полноценными собственниками своих земельных паев. Пока им это не удается. Недавно Конституционный Суд отложил вопрос рассмотрения представления депутатов относительно снятия действия этого моратория. Эта проблема не просто назрела, но и перезрела: почти миллион владельцев паев так и умерли, ожидая земельной «вольницы». В то же время «теневой» рынок земли существует, и более того – успешно развивается. Если сейчас не написать четкую, понятную и безопасную модель земельной реформы, то украинцы еще надолго останутся в плену сюжета произведения М. Коцюбинского *Fata Morgana*, что в переводе означает «Иллюзия земли».

Существующая модель земельных отношений образовала некий квази-земельный рынок, который, несмотря на все свои недостатки, вполне удовлетворяет всех его участников. С одной стороны, крестьяне готовы сдавать в аренду свои земельные участки, поскольку у них нет надлежащих ресурсов для их рационального возделывания и возможностей получить достойные прибыли. Также государством не создано условий для развития малых фермерских хозяйств. Таким образом, законодатель существующим мораторием

на продажу отдельных категорий земель сельскохозяйственного назначения фактически лишает одних из фундаментальных участников рынка земельных отношений – собственников земельных участков – права выбора и не предоставляет равных возможностей и альтернативы. Это положение вызывает правовой конфликт, при котором государство ограничивает своих же граждан в реализации права собственности, гарантированного на уровне международно-правовых актов и Конституции Украины. Загнанные в угол таким государственным управлением крестьяне вынуждены довольствоваться лишь возможностью сдавать свои земельные участки в аренду, что выступает наименее эффективным механизмом в контексте распоряжения своей собственностью и не способствует должному развитию малых и семейных фермерских хозяйств.

Бездействие и отсутствие своевременных решений привело к тому, что села стареют, вымирают, а большинство людей в них просто выживает. Показательно, что в регионах Украины, которые традиционно считаются аграрными и имеют наиболее плодородные земли, коэффициент смертности сельского населения составляет от 17,5 до 25 умерших на 1000 человек. При этом около 17,5 % жителей сел составляют лица старше 65 лет, что превышает городской и общеукраинский показатели. К тому же по статистике доля бедных в сельской местности по структурному критерию составляет около 44 %. Так где же логика в таком государственном управлении и защита интересов наших граждан, государства и экономики?!

На мой взгляд, земельную реформу следует проводить, отталкиваясь от нынешней социально-экономической ситуации в Украине. То есть она должна учитывать состояние экономики и развитие общества, имеющиеся права и возможности распоряжения землей собственников, структуру производства в АПК и тому подобное. Только с учетом реалий можно построить надежную модель рынка, которая и обеспечит всем участникам равные права и возможности распоряжаться своими паями. Я считаю, что реализация такой модели должна происходить путем воплощения трех блоков.

Первый предполагает усовершенствование механизма аренды земли. То есть, необходимо завершить законодательную платформу для развития рынка прав аренды земель сельскохозяйственного назначения и эфитевзиса, предусмотрев возможность их залога и продажи. Чтобы без смены собственника земли все участники рынка могли получать средства под залог права пользования земельным участком. То есть следует создать условия для получения финансовых ресурсов под залог прав пользования землей. При этом владелец земли остается тот же, а пользователь, арендатор будет иметь возможность продавать права пользования, аренды земли, передавать и закладывать их в банке. Например, в случае необходимости привлечения средств для выкупа арендованного земельного участка арендатор сможет получить кредитные ресурсы под залог права эфитевзиса.

Параллельно следует провести справедливую оценку земель сельскохозяйственного назначения (государство должно определить минимальную цену, которая ляжет в основу получения земельных кредитов). Стоимость зависит от нескольких факторов: величина дохода, коэффициент

риска и сколько лет инвестор готов ждать возврата вложенных средств. Эффективная площадь в среднем зарабатывает сегодня 200–250 долл. прибыли с 1 га. А после завершения военных действий на Востоке Украины и стабилизации макроэкономической ситуации она может возрасти в несколько раз.

Второй – разработка государственных программ льготного финансирования для средних и мелких производителей и семейных ферм. Каждый, кто имеет землю или хочет открыть бизнес в сельской местности, должен иметь все условия для реализации этого замысла. В проекте бюджета на 2018 г. следовало бы предусмотреть средства на финансирование проектов развития семейных ферм и малых фермерских хозяйств под залог прав собственности и прав пользования землей сельскохозяйственного назначения. В среднесрочной перспективе (3-5 лет) следует закрепить бюджетное льготное и долгосрочное кредитование через государственные и частные банки малых хозяйств и семейных ферм. Прежде всего их следует предоставить под проекты с высоким уровнем локализации в сфере садоводства, овощеводства, ягодоводства, животноводства (производство молока, сыра, органических продуктов), строительства теплиц. Это даст возможность для создания равных финансовых условий как для мелких фермеров, так и для крупных участников земельных отношений.

Также следует предусмотреть выпуск земельных облигаций (бондов) на 10-12 лет для размещения на финансовых рынках под обеспечение государственных земель сельскохозяйственного назначения, для привлечения инвестиций и долгосрочного финансирования экономики нашей страны и АПК в частности, а особенно для развития семейного, малого и среднего фермерства.

Третий – полноценный запуск рынка земель сельскохозяйственного назначения. На эту финишную прямую можно выйти за три года, то есть рынок земли можно запустить с 1 января 2021 г. Но ему должна предшествовать тщательная законодательная подготовка первых двух блоков и выделение финансирования под льготное кредитование, прежде всего мелких и средних агропроизводителей и семейных ферм. В законодательстве должны быть прописаны все предохранители (от обезземеливания, монополизации в одних руках, чрезмерной концентрации, экспансии иностранцев и тому подобное).

На мой взгляд, первоочередное и приоритетное право на определенный срок (10-12 лет) должны получить граждане Украины. Это мировая практика. Со временем иностранцам можно разрешить покупать землю, но при их желании продать участок право покупки опять же должны получать либо украинцы, либо государство, либо территориальные общины.

Во избежание спекуляций при перепродаже земли следует ввести налог в объеме 90 % от стоимости земли.

Еще одно – я бы не боялся открытия рынка только потому, что кто-то видит в этом старт массовых земельных торгов. По предварительным экспертным оценкам, лишь около 23 % украинцев готовы продавать землю. А что будут делать другие? Обрабатывать самостоятельно (им нужно дать для этого финансовые ресурсы) или сдавать в аренду. В странах Центрально-Восточной Европы стоимость аренды после открытия рынка земли возросла в среднем на

20 %. Сейчас аренда 1 га в Венгрии стоит 100–150 долл., в Болгарии – 279 долл. В Западной Европе дороже: в Дании – 700–750 долл., в Нидерландах – 600–650 долл. В Украине же, по данным Госгеокадастра, средняя стоимость аренды с/х угодий в 2017 г. составляет почти 1000 грн в год. Дороже всего – в Полтавской области – 2243 грн в год, дешевле всего на Закарпатье – 596 грн в год. Ситуацию кардинально изменило бы открытие рынка. Так, эксперты проекта «Поддержка реформ в сельском хозяйстве и земельных отношениях в Украине» и «Цена государства» посчитали, что аренда в таком случае может вырасти в 11 раз – до 455 долл. за 1 га, тогда как сегодня реальная стоимость аренды в среднем составляет около 80 долл.

Хочу подчеркнуть, что рынок земли – это проблема, которую украинцы не могут решить уже 25 лет подряд. Поэтому сегодня снова откладывать ее в долгий ящик нет смысла. Системный подход из трех блоков позволит запустить рынок земли, учтя все возможные риски, и улучшить экономическое состояние Украины. При этом законодательные изменения относительно реализации мероприятий, предусмотренных блоками, можно принимать одновременно, «единым пакетом», однако их вступление в силу развести во времени. По подсчетам специалистов, использование 33,4 млн га конвертируется в 100 млрд долл. прямых инвестиций. Ведь сейчас крупные аграрные холдинги привлекают на 1 га около 2,2–4,3 тыс. долл. инвестиций.

Если же мы снова провороним подходящее время для реформы, то рискуем получить значительное ухудшение ситуации в селе. Ведь, по данным исследования USAID «Проект Агроинвест», структура собственников паев выглядит так: пенсионеры – 60 %, безработные – 10 %, предприниматели или занятые вне сельскохозяйственной сферы – 2 %, служащие, работники социальной сферы – 9,8 %, сельские головы – 0,6 %. Лишь 13,8 % владельцев паев работают в сельскохозяйственной сфере. Так что же нужно Украине: прозрачный и понятный земельный рынок или постепенно вымирающее село, которое рискует «забыть», как работать на этой земле? (<http://latifundist.com/blog/read/1799-kontseptsiya-zapuska-rynka-zemli-ot-ivana-miroshnichenko>. – 2017. – 1.06).

Юридический блог компании Jurimex

Про автора: Ліля Горбатюк, заступник керівника департаменту Міжнародного співробітництва та інвестицій ТОВ \ «ЮРИМЕКС\»

Чим є інвестиції для держави – Сьогодні...

Спадкоємиця радянської системи регулювання господарської діяльності – Україна, як і більшість інших країн, які здобули незалежність у 90-ті роки минулого століття, – дуже повільно здійснює дерегуляцію процедур у сфері інвестиційної діяльності, у тому числі для іноземного бізнесу... Особливо чутливою є економіка держави до іноземних інвестицій після кількох кризових періодів у сфері будівництва та фінансових послуг за останні кілька десятиліть, що ускладнилося несприятливою ситуацією збройного конфлікту на сході та півдні України, де були сконцентровані вільні економічні зони, які мали більш

сприятливий клімат для інвестування в нашій державі (законом гарантовано пільгові митні, валютно-фінансові, податкові та інші умови економічної діяльності українських та іноземних юридичних і фізичних осіб)...

Залучення інвестицій – фокус влади

На рівні держави органом, що опікується станом інвестування в Україні, визначено Міністерство економічного розвитку і торгівлі України, якому за функціональним навантаженням доручено урядом здійснювати моніторинг стану економічного та соціального розвитку України, враховуючи ситуацію в районі проведення антитерористичної операції, можливості відновлення економічного потенціалу відповідних територій. За результатами цього – Мінекономрозвитку, у разі потреби, подає разом з Міністерством фінансів та Міністерством юстиції Кабінетові Міністрів України пропозиції щодо уточнення прогнозу економічного і соціального розвитку України на кожен рік та основні макропоказники економічного і соціального розвитку України на кілька років наперед.

Варто зазначити, що для пересічного громадянина лаконічний виклад напрямів економічного і, головне, соціального розвитку України у формі «сухих цифр» колонок і стовпчиків, як це викладено у Додатках 1 і 2 до Постанови Кабінету Міністрів України «Про схвалення Прогнозу економічного і соціального розвитку України на 2017 рік та основних макропоказників економічного і соціального розвитку України на 2018 і 2019 роки» від 1 липня 2016 р. № 399 – «відірваний від життя» документ. Реальний стан економічного та соціального розвитку й інвестиційного клімату держави ми відчуваємо за реальними можливостями купівельної спроможності, вільного переміщення товарів і трудових ресурсів, якісного отримання фінансових послуг, а також у простоті й доступності так званого «doing business».

А чим є для держави інвестиція? Можливо відповідь на це запитання знайдемо у нормах податкового та інвестиційного законодавства, оскільки, в першу чергу, обмін матеріальними благами громадянами та підприємцями цікавий своїм впливом на валовий внутрішній продукт держави і її спроможність виконувати зовнішні та внутрішні зобов'язання...

Отже – від часу набуття незалежності Україною інвестиціями вважалися всі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, у результаті якої створюється прибуток (доход) та/або досягається соціальний та екологічний ефект. Варто зазначити, що поправка в частині покращення екологічного стану як мети інвестицій була здійснена навесні цього року, при цьому соціальний та екологічний ефект може бути єдиним результатом інвестування – така собі «доброчинна діяльність», що також характеризує ставлення держави до інвестицій на сьогодні...

Проте, щоб носити «високе звання» інвестора, необхідно довести таку спроможність, як підкреслено у визначенні поняття «інвестор» згідно із Законом України «Про угоди про розподіл продукції» – це громадянин України, іноземець, особа без громадянства, юридична особа України або іншої держави, об'єднання юридичних осіб, створене в Україні чи за її межами, особи, які діють окремо чи спільно, та має (мають) відповідні фінансово-економічні та технічні

можливості або відповідну кваліфікацію...

Отже, інвестиції – це господарські операції, які передбачають придбання основних засобів, нематеріальних активів, корпоративних прав та/або цінних паперів в обмін на кошти або майно.

Режими інвестування.

Відомо, що інвестиції поділяються на капітальні інвестиції (придбання об'єктів нерухомості, інших основних засобів і нематеріальних активів), фінансові інвестиції (придбання корпоративних прав, цінних паперів, інших фінансових інструментів – прямі або портфельні), а також – реінвестиції (капітальні або фінансові інвестиції за рахунок прибутку від інвестиційних операцій).

Капітальні інвестиції в Україні можуть здійснюватися через проекти державно-приватного партнерства, хоча одиничні випадки на сьогодні мали дійсно успішний старт, оскільки такі проекти мають дуже складну й довгу процедуру підготовки необхідної документації згідно із законом.

Фінансові інвестиції трапляються частіше і по суті – інвестор бере участь у підприємницькій діяльності за реаліями України опосередковано, через органи управління відповідної юридичної особи, в якій набуваються корпоративні права, або шляхом придбання цінних паперів й очікування фінансового результату за ними...

Щодо створення державою сприятливих податкових умов для інвестора, то норма п. 335.1. ст. 35 Податкового кодексу України декларує, що протягом строку дії угоди про розподіл продукції і в межах діяльності, пов'язаної з виконанням такої угоди, стягнення з інвестора загальнодержавних та місцевих податків та зборів замінюється розподілом виробленої продукції між державою та інвестором на умовах такої угоди.

Проте, вже в наступному пункті цієї ж статті встановлено, що під час виконання угоди про розподіл продукції інвестор (оператор) сплачує податок на додану вартість, податок на прибуток підприємств, рентну плату за користування надрами для видобування корисних копалин.

Також, інвестор зобов'язаний нарахувати, утримати та сплатити до бюджету податок з доходів фізичних осіб із заробітної плати та інших винагород і виплат, нарахованих (виплачених) платнику податку у встановленому порядку.

При цьому, інвестор-резидент або інвестор-нерезидент (його постійне представництво) зобов'язаний зареєструвати угоду про розподіл продукції за своїм місцезнаходженням як платника податків...

Крім того, існує ряд вимог чинного законодавства щодо розрахунків в іноземній валюті – Національний банк України здійснює відповідно до визначених спеціальним законом повноважень валютне регулювання, визначає порядок здійснення операцій в іноземній валюті, організовує і здійснює валютний контроль за банками та іншими фінансовими установами, які отримали ліцензію Національного банку на здійснення валютних операцій.

Отже – держава не надає жодних особливих податкових пільг чи спрощень для інвестиційної діяльності, а щоб досконально розібратися у всіх нюансах та особливостях такої діяльності для інвестора, навіть українського – ще необхідно залучити спеціалістів, які допоможуть у цьому розібратися, оскільки заходів для

організації такого бізнесу більше, ніж зазвичай...

Хіба що законодавець «щедро» встановив, що не є об'єктом оподаткування податком на прибуток підприємств кошти та/або вартість майна, перераховані (передані) інвестором-нерезидентом його постійному представництву для фінансування та забезпечення діяльності за угодою про розподіл продукції відповідно до програми робіт та кошторису витрат... а також при вивезенні майна за межі митної території України для виконання угоди – нульова ставка для податку на додану вартість.

Тобто, умови державного нагляду й контролю за податковим законодавством для інвестора доволі суворі – звіти інвестора про діяльність, пов'язану з виконанням угоди про розподіл продукції, підлягають обов'язковій щорічній аудиторській перевірці. З метою податкового контролю інвестор, який сплачує податки та збори під час виконання угоди про розподіл продукції, зобов'язаний зберігати первинні документи, пов'язані з нарахуванням і сплатою податків, протягом терміну зберігання, передбаченого законодавством.

Якщо говорити про державну підтримку інвестиційної діяльності, то вона починається з інформування Мінекономрозвитку на власному офіційному сайті про вимоги та форми такої діяльності...

Так, відповідно до норм ст. 12-1 Закону України «Про інвестиційну діяльність» державна підтримка може бути на стадії розробки інвестиційного проекту шляхом повного або частково фінансування за рахунок коштів державного або місцевих бюджетів.

А от на стадії реалізації таких проектів – держава обіцяє:

- фінансування реалізації інвестиційних проектів за рахунок коштів державного або місцевих бюджетів;
- співфінансування інвестиційних проектів з державного та місцевих бюджетів;
- надання державних і місцевих гарантій з метою забезпечення виконання боргових зобов'язань за запозиченнями суб'єкта господарювання;
- кредитування за рахунок коштів державного або місцевих бюджетів;
- повну або часткову компенсацію за рахунок коштів державного або місцевих бюджетів відсотків за кредитами суб'єктів господарювання для реалізації інвестиційних проектів.

Щоб гіпотетично претендувати на таку підтримку суб'єкт інвестиційної діяльності (резидент чи нерезидент України) вчиняє такий ряд заходів, що ця процедура триває декілька років і концепція з плановими розрахунками прибутковості такого проекту – потребує коригування у разі, якщо всі процедури таки позаду і відбувається старт проекту.

А саме – інвестор проходить такі етапи:

– розробляє інвестиційний проект за формою (наказ Мінекономрозвитку № 724 від 19.06.2012), із дотриманням Методичних рекомендацій (наказ Мінекономрозвитку від 03.11.2012 № 1279);

– проходить експертизу й оцінку (експертиза проекту будівництва, що є складовою інвестиційного проекту, здійснюється у порядку, встановленому Постановою КМУ від 11.05.2011 № 560), а державна експертиза інвестиційних проектів (Постанова КМУ від 09.06.2011 № 701) проводиться МОВВ щодо

регіональних проектів і ЦОВВ щодо галузевих проектів. Оцінка економічної ефективності здійснюється Мінекономрозвитку згідно з встановлених критеріїв економічної ефективності:

- чиста приведена вартість;
- внутрішня норма дохідності;
- дисконтований період окупності;
- індекс прибутковості (постанова КМУ від 18.07.2012 № 684).

Звідси виникає закономірне питання у потенційного інвестора – а які вигоди від держави отримає інвестор, якщо пройде всі необхідні процедури погоджень і розкриє про себе всю економічну інформацію... Держава – очевидно, покращить статистичні дані і отримає робочі місця, проте не секрет, що вплив українських спеціалістів за кордон має більш критичний рівень для держави, ніж загальне зниження іноземного інвестування в економіку держави.

При цьому, на стороні замовників робіт та послуг з боку держави відсутні експерти, які володіють необхідним об'ємом знань та досвіду, щоб застосувати інноваційні методи управління такими проектами і замовити кращі новітні зразки відповідних робіт, товарів, послуг або щоб розробити адекватні вихідні дані чи технічні або економічні параметри для закупівлі за кошти держави всього життєво необхідного...

При цьому – функції замовника на боці держави в більшості випадків виконують проектні офіси, «радники» на громадських засадах, волонтери... тобто особи, які не несуть жодної відповідальності за власні дії та рішення, а тому потребує нагального вирішення питання легалізації діяльності та посилення кваліфікації відповідних груп впровадження проектів від імені держави.

Щодо імплементації проектів на боці їх виконавця – світова практика дає змогу також створювати «спеціально уповноважені підприємства» (SPV), проте чинне законодавство України у сфері публічних закупівель не містить жодних норм про це.

За останні роки був ряд спроб законопроектної роботи, щоб, зокрема, крім переможця (переможців) конкурсу з визначення приватного партнера, приватним партнером виступала юридична особа, що створена для здійснення державно-приватного партнерства переможцем відповідного конкурсу, при цьому протягом строку дії договору, укладеного в рамках державно-приватного партнерства, переможець конкурсу повинен прямо або опосередковано володіти 100 % статутного капіталу цієї юридичної особи. Жодних подібних змін прийнято не було...

Довгострокові проекти інвестування

Існує ще такий спосіб участі інвестора у підприємницькій діяльності за українськими умовами, як індустріальний парк, і такий спосіб в Україні краще функціонує – більше двох десятків чинних проектів за даними Мінекономрозвитку.

Джерелами фінансування облаштування індустріального парку можуть бути кошти державного та місцевих бюджетів, виділені в порядку та обсягах, передбачених законодавством, кошти приватних інвесторів, у тому числі залучені за моделлю державно-приватного партнерства, залучені кошти,

включаючи кредити банків та інших фінансово-кредитних установ, кошти з інших джерел, не заборонених законодавством.

Законодавчо держава обіцяє керуючим компаніям та ініціаторам створення – суб'єктам господарювання за рахунок коштів, передбачених законом про Державний бюджет України на відповідний рік, – безвідсоткові кредити (позики), цільове фінансування на безповоротній основі для облаштування індустріальних парків...

Державна підтримка в цьому випадку за рахунок коштів державного бюджету здійснюється відповідно до ч. 2 ст. 24 Бюджетного кодексу України. Кошти державного фонду регіонального розвитку спрямовуються на виконання інвестиційних програм і проектів регіонального розвитку, що мають на меті, зокрема, створення інфраструктури індустріальних парків і відповідають пріоритетам, визначеним у Державній стратегії регіонального розвитку та відповідних стратегіях розвитку регіонів.

Програми і проекти, що реалізуються за рахунок коштів державного фонду регіонального розвитку, підлягають співфінансуванню з місцевих бюджетів на рівні 10 %. Порядок підготовки, оцінки та відбору відповідних інвестиційних програм і проектів регіонального розвитку та порядок використання таких коштів затверджені постановою Кабінету Міністрів України від 18.03.2015 № 196 «Деякі питання державного фонду регіонального розвитку». Державна підтримка за рахунок коштів місцевих бюджетів здійснюється відповідно до рішень місцевих рад про місцевий бюджет.

Вибір керуючої компанії може проводитися як до, так і після реєстрації індустріального парку. Вибір здійснює ініціатор створення парку на конкурентних засадах шляхом організації і проведення відкритого конкурсу в порядку, визначеному Законом України «Про індустріальні парки» (далі – «Закон»).

Отже, є такі види сприяння держави індустріальним паркам:

1. Облаштування індустріальних парків за рахунок коштів державного і місцевих бюджетів (ст. 12 і 34 Закону).

2. Звільнення від пайової участі у розвитку місцевої інфраструктури (ст. 34 і 36 Закону).

3. Звільнення від сплати ввізного мита при ввезенні товарів (ст. 287 Митного кодексу України).

Щодо ввізного мита – й тут наша держава потребує довгої та суворої процедури погодження, а саме – від ініціаторів створення індустріальних парків – суб'єктів господарювання, керуючих компаній індустріальних парків або учасників індустріальних парків готується звернення щодо затвердження переліку товарів із належним обґрунтуванням. Мінекономрозвитку готує проект рішення уряду щодо переліку та обсягів товарів для кожного ініціатора створення (керуючої компанії, учасника), який погоджується з Мінфіном, ДФС та іншими зацікавленими центральними органами виконавчої влади... Тут очікувати позитивного висновку Мін'юсту та виконання всіх регламентних вимог для підготовки проекту акта Кабінету Міністрів України – не варто від кількох місяців до пів року... Далі буде – затвердження урядом Переліку та обсягів товарів для кожного ініціатора створення (керуючої компанії, учасника),

що дає право на ввезення відповідних товарів без сплати ввізного мита.

Альтернатива рішення уряду щодо згаданого вище питання – ввезення ініціаторами створення-суб'єктами господарювання, керуючими компаніями та учасниками товарів на митну територію України (крім товарів для реалізації або використання з метою, безпосередньо не пов'язаною з провадженням підприємницької діяльності) на строк не менше трьох років відповідно до Закону України «Про режим іноземного інвестування» з метою інвестування на підставі зареєстрованих договорів (контрактів) або як внесок іноземного інвестора до статутного капіталу підприємства з іноземними інвестиціями.

Щодо місцевих податків та зборів, то відповідно до пп. 266.4.2 ст. 266, п. 284.1 ст. 284, п. 288.5 ст. 288 Податкового кодексу України для ініціаторів створення-суб'єктів господарювання, керуючих компаній та учасників індустріальних парків:

- встановлення пільг з податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, що сплачується на відповідній території, з об'єктів житлової та/або нежитлової нерухомості, що перебувають у власності фізичних або юридичних осіб за рішенням сільських, селищних, міських рад (приймаються щорічно);

- встановлення пільг щодо земельного податку, що сплачується на відповідній території за рішенням відповідних органів місцевого самоврядування (приймаються щорічно);

- встановлення мінімального розміру орендної плати за оренду земельних ділянок державної і комунальної власності за рішенням відповідних місцевих органів влади (приймаються щорічно).

Такі стимули можуть бути передбачені в договорі про створення та функціонування індустріального парку. Форма типового договору про створення та функціонування індустріального парку затверджена наказом Мінекономрозвитку від 15.04.2013 № 386 (зареєстровано в Мін'юсті 15.05.2013 за № 733/23265).

Проте, тут не все так просто і швидко, як звик інвестор у розвинутих країнах... Земельна ділянка із земель державної чи комунальної власності, вільна від забудови, у межах індустріального парку переважно надається ініціатором учаснику, визначеному за результатами конкурсного відбору та з яким керуючою компанією укладено договір про здійснення господарської діяльності у межах індустріального парку, на умовах оренди (суборенди) для здійснення господарської діяльності відповідно до концепції індустріального парку, а конкурси в нашій державі можуть тривати роками...

Бар'єри для інвестування в Україну

Перш ніж говорити про бар'єри, хотілося б нагадати, що держава Україна нормативно врегулювала безліч варіантів максимального сприяння інвестору та підприємцю для господарської діяльності... До прикладу – Законом України «Про загальні засади створення і функціонування спеціальних (вільних) економічних зон» визначені порядок створення і ліквідації та механізм функціонування СЕЗ на території України, загальні правові і економічні основи їх статусу, а також загальні правила регулювання відносин суб'єктів економічної діяльності цих зон з місцевими Радами народних депутатів, органами державної виконавчої влади та іншими органами.

Так, ст. 401 глави 39 Господарського кодексу визначено, що СЕЗ вважається частина території України, на якій встановлено спеціальний правовий режим господарської діяльності, особливий порядок застосування та дії законодавства України. На території СЕЗ можуть запроваджуватися пільгові митні, податкові, валютно-фінансові та інші умови підприємництва вітчизняних та іноземних інвесторів.

Територія і статус СЕЗ, у тому числі строк, на який вона створюється, визначаються окремим законом для кожної СЕЗ.

На території України можуть створюватися СЕЗ різних функціональних типів: вільні митні зони і порти, експортні, транзитні зони, митні склади, технологічні парки, технополіси, комплексні виробничі зони, туристично-рекреаційні, страхові, банківські тощо. Окремі економічні зони можуть поєднувати в собі функції, властиві різним типам СЕЗ.

Законом може бути визначено за поданням відповідного органу місцевого самоврядування в межах міста, району територію, на якій склалися несприятливі соціально-економічні умови і на якій на підставах та в порядку, передбачених законом, вводиться спеціальний режим інвестиційної діяльності з метою створення нових робочих місць (територію пріоритетного розвитку – ТПР).

Отже, створення або запровадження конкретного ТПР або СЕЗ залежить від проактивної діяльності відповідних державних органів або місцевої влади... Загалом, це спричиняє ще більшу зарегульованість процесів для старту будь-якого бізнесу чи інвестиційної діяльності, а замість обіцяного скорочення чисельності державних службовців – їх кількість збільшується, як говорить статистика.

Крім того, бар'єрами для реальних інвесторів є і загальнодержавна фінансова й економічна нестабільність, невизначеність загроз та тривалості АТО на сході України тощо.

За відкритими державними даними провідними сферами економічної діяльності, за обсягами залучення капітальних інвестицій, у січні – червні 2016 р. залишаються: промисловість – 33,4 %, будівництво – 13,7 %, сільське, лісове та рибне господарство – 14,5 %, інформація та телекомунікації – 4,8 %, оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів – 10,0 %, транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність – 6,8 %, державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування – 2,3 %.

Щодо розвитку інфраструктурних проектів та збільшення транспортного потоку через Україну, які б відкрили нашу державу для транзиту та розвитку міжнародних перевезень, то наші сусідні братні держави мають у цьому сенсі більший успіх.

Так, 12.05.2017 р. за наслідками зустрічі вищого керівництва Польщі та Китайської народної республіки (джерело – Kresy.pl) були досягнуті завершальні домовленості щодо «Нового шовкового шляху». Товари з Китаю будуть потрапляти в Європу через Казахстан, Росію, Білорусію...в обхід України.

До прикладу – 1-го січня 2017 р. з Китаю вирушив потяг, який перетнув Казахстан, Росію, Білорусію, Польщу, Германію, Бельгію, Францію і, здолавши

12 тис. км, опинився у Лондоні вже 18 січня... Одним з головних партнерів у китайському торговельному шляху на цей раз виявилась Польща.

При цьому – який фокус і якої державної влади у цьому питанні є у споріднених відомствах України, дорожнього та залізничного господарства...? Протягом кількох років України може бути повністю усунена з найбільшого китайського інфраструктурного проекту «Нового шовкового шляху»... а в 2019–2020 рр. країна може втратити і статус газотранспортного коридору, якщо будуть побудовані Турецький потік і Північний потік-2. Отже, на шляху «з варягів у греки» – занадто мало українських інтересів...

Експорт сировини, при цьому, не має такого впливу на внутрішній валовий продукт, як при експорті технологічно складних і перероблених або інноваційних товарів... Тому, навіть заможні українські інвестори вкладають не в нашу державу, а в підприємства розвинутих країн світу, нажалі (<http://jurblog.com.ua/2017/05/chim-e-investitsiyi-dlya-derzhavi-sogodennya/>). – 2017. – 31.05).

Блог на сайті «Ракурс.ua»

Про автора: Алексей Вербовский

Совет Европы об оценивании кандидатов в судьи общественностью: отсутствие критериев и субъективизм

Анализ последних действий Общественного совета добропорядочности показывает, что подход к оценке своих выводов у его членов крайне субъективен.

Шум вокруг конкурсного отбора на замещение должностей судей Верховного суда все нарастает. Общественный совет добропорядочности начал открыто заявлять о необъективности Высшей квалификационной комиссии судей и создавать волну недовольства.

Нет сомнений, что судебная реформа – самое серьезное испытание для власти. От грамотности ее реализации будет зависеть не только евроинтеграционная составляющая страны, но и все без исключения процессы в жизни общества.

Европейские аналитики также понимают важность существования в Украине независимых и работающих судов. Эксперты Совета Европы в рамках поддержки внедрения судебной реформы не единожды делали выводы по вопросам судоустройства и создания объективного механизма по назначению судей. На днях они представили свое заключение относительно Регламента Общественного совета добропорядочности. Экс-министр юстиции, член ордена Британской империи за вклад в борьбу с коррупцией, за работу по созданию прозрачной и независимой судебной системы, профессор, доктор права Д. Ковачева представила выводы по соответствию Регламента ОСД стандартам Совета Европы относительно независимости, оценивания, подбора судей и кандидатов на должность судьи, и дала рекомендации, которые будут способствовать приближению Регламента ОСД к стандартам независимой оценки судей и кандидатов.

Эксперт отметила, что заключения и рекомендации институтов Совета Европы в своем большинстве касаются работы судебных органов и не затрагивают статуса и функций органов, аналогичных ОСД. Поэтому Заключение учитывает рекомендации Венецианской комиссии, Консультативного совета европейских судей (КСЕС), Комитета министров Совета Европы, Европейской комиссии по эффективности правосудия (СЕРЕJ), Бангалорских принципов и основывается на общепринятых европейских стандартах и принципах защиты независимости судейского корпуса. В связи с этим любой орган, независимо от того, проводит он оценку судей и кандидатов или приобщен к указанному процессу, обязан придерживаться принципа защиты независимости судей.

Отдельным разделом в Заключении членам ОСД указывается на возможные сложности соблюдения равновесия между независимостью судей и их оцениванием. Независимость судей не подразумевает, что судьи не подотчетны за свою работу, но фундаментальным принципом является процессуальная система обжалования судебных решений. Судьи несут ответственность во время индивидуального оценивания, но должны существовать гарантии против злоупотребления процессом оценивания, против политического или любого другого давления на судей, кандидатов на должность судьи (§30 Заключения КСЕС №18, 2015 г.). Отмечается, что если при оценке кандидатов перед членами ОСД станет выбор, то главной ценностью является судейская независимость, и это правило должно стать основным в процессе работы ОСД.

Особое внимание эксперты акцентируют на том, что главная задача ОСД – это содействие Высшей квалификационной комиссии судей Украины. Согласно Закону Украины «О судеоустройстве и статусе судей» и Регламенту, ОСД только содействует работе ВККСУ в квалификационном оценивании судей, но не может принимать окончательного решения относительно добропорядочности или профессиональной этики отдельного судьи. Такое же мнение отражено в Заключении КСЕС № 3, где указано, что очень важно, чтобы роль сторонних специалистов была исключительно консультативной, а не решающей. В качестве позитивного изменения, которое полностью соответствует европейским стандартам, эксперт отмечает возможность ВККСУ принять свое решение, которое отличается от решения ОСД.

Среди недостатков эксперт Совета Европы называет различия в полномочиях ОСД, предусмотренных законом и установленных Регламентом. Так, согласно п. 1 ст. 18 Регламента ОСД может предоставлять Высшей квалификационной комиссии судей Украины информацию, если такая информация свидетельствует о позитивной репутации судьи (кандидата на должность судьи), решения и поступки которого вызывают доверие к его деятельности. Согласно закону, ОСД не наделен полномочиями рассматривать обоснованность судебных решений. Таким образом, ОСД может давать заключение относительно профессиональной этики и добропорядочности судьи, а не об обоснованности его решений. Оценивание судьи (кандидата на должность судьи), а именно оценка его профессиональных знаний и компетентности, – это задача органа, которому поручено проводить оценивание (Высшая квалификационная комиссия судей Украины), а заключение ОСД

должно касаться только вопросов профессиональной этики и добропорядочности судей, кандидатов на должность судьи.

Отдельно, в качестве позитивного подхода, эксперт отметила тот факт, что процедура публичного выдвижения и отбора передана общественным организациям. Но недостатком является тот факт, что в Регламенте ОСД не определено, кто и каким образом должен оценивать соответствие самих членов ОСД. Отсутствуют какие-либо гарантии того, что кандидаты в Совет от общественных организаций являются нейтральными и добропорядочными специалистами, которые не преследуют личных целей и не вызывают никаких сомнений.

Также эксперт выразила беспокойство, что, согласно Регламенту, принятое коллегией ОСД заключение выносится на собрание органа для утверждения. При этом, согласно п. 2, п. 3 ст. 19 Регламента, собрание имеет право вернуть Коллегии заключение «для доработки». Такая редакция Регламента дает возможность считать, что принятое окончательное решение коллегии возможно «переделать» по желанию собрания ОСД.

В заключении Д. Ковачева указала, что ни закон, ни Регламент ОСД не содержат определения или разъяснения термина добропорядочности судьи, отсутствует перечень критериев такой оценки судьи или кандидата. Четкие и объективные критерии оценивания судей очень важны. В этой связи КСЕС в заключении № 1 (2001) рекомендовал, чтобы органы, которые в государствах отвечают за назначение на должности и повышение судей или дают рекомендации по этому вопросу, должны разработать, опубликовать и внедрить объективные критерии для того, чтобы обеспечить, чтобы отбор и карьера судей «основывались на заслугах с учетом квалификации, моральных качеств, профессионализма и эффективности». После того как это будет сделано, данные органы власти, несущие ответственность за любое назначение или продвижение по службе, должны будут действовать соответствующим образом, и тогда станет возможным наконец проанализировать содержание принятых критериев и их практические результаты.

Таким образом, заключение ОСД должно основываться на соответствии или несоответствии судьи (кандидата на должность судьи) стандартам профессиональной этики и добропорядочности, а не на их репутации. Не должно быть злоупотреблений при индивидуальной оценке судей (кандидата на должность судьи), например, путем оказания политического давления на судью или требования о пересмотре уже принятого решения по кандидату. Источники доказательств, на которых основаны выводы относительно кандидатов, должны быть достаточными и надежными, особенно если эти доказательства формируют невыгодную оценку в отношении судьи (кандидата на должность судьи). ОСД способствует работе Высшей квалификационной комиссии судей Украины, но не может одобрять окончательное решение о добропорядочности или профессиональной этике судьи (кандидата на должность судьи).

Но, несмотря на все это, анализ последних действий ОСД показывает, что подход к оценке своих выводов у его членов крайне субъективен. Ряд заключений отменены как ошибочные по причине халатного подхода к оценке. Многие выводы они пытались объяснить с позиции эмоций. Вполне

закономерным результатом непрофессионализма и отсутствия единодушия оценок стало преодоление Высшей квалификационной комиссией судей Украины заключений ОСД. Общественники не приняли вето ВККСУ и начали призывать общественность к проведению протестов. Получается, что Общественный совет добропорядочности не учел рекомендаций экспертов Совета Европы и вместо помощи и содействия в формировании новой, улучшенной судебной системы пытается присвоить себе функции ВККС и единолично принимать решения о добропорядочности судей и кандидатов на должность судей (<http://racurs.ua/1581-rada-dobrochesnosti>). – 2017. – 13.06).

Блог на сайті «Lv.ua»

Про автора: Володимир Пилипенко, представитель Украины в Венецианской комиссии, канд. юрид. наук

Пенсійна реформа від МВФ. На які запитання не відповів міністр Рева

Чи в Україні взагалі є державна соціальна політика? Таке питання з'явилося в мене після прочитання на LV інтерв'ю із міністром цієї, власне, соціальної політики А. Ревою.

Чесно кажучи, відчув жах. Жах громадянина, який раптом чітко усвідомив, що такий складний і тонкий механізм як «державне утворення» перебуває в руках людей, які до всього підходять із міркою своєї «банальної ерудиції» чи, як кажуть у народі, «хлопського розуму». І вважають, що цього цілком достатньо.

Було помітно, що під час розмови пан Рева намагався ухилитися від запитання про специфіку нарахування пенсій і обліку трудового стажу для мігрантів, які працювали за кордоном. Вочевидь, його як міністра ця тема не дуже то й цікавила (попри те, що, згідно з різними оцінками, досвід трудової міграції має кілька мільйонів українців). Зрештою, без зайвих роздумів, але із дивовижною категоричністю пан Рева висловив наступну позицію – трудові мігранти «працюють на себе», тому було б несправедливо зрівнювати їх з тими, хто все життя пропрацював в Україні та сплачував із своєї зарплати внески до Пенсійного Фонду. І ті люди, які працюють за кордоном, повинні «докупити» чи «допрацювати» до мінімального рівня відповідний стаж, якщо хочуть претендувати на українську пенсію.

У такій позиції певна логіка, звісно, є. Але це, швидше, логіка поверхових розмов у черзі чи у купе потяга, в яких нудьгуючі співрозмовники з легкістю висловлюються на всілякі важливі теми, плутаючи аматорську радикальність своїх думок із професіоналізмом та виваженістю. За цієї логікою ми не бачимо ніякої цілісної політики, ніякого глибокого аналізу ситуації, які мав би демонструвати міністр, тобто, не просто випадкова людина, що має опінію про «все на світі».

У цій позиції є кілька моментів, що яскраво говорять про її низьку професійну якість і відсутність мислення на рівні відповідному міністру соціальної політики.

Так, пан Рева де-факто вважає трудових мігрантів «паразитами», які у

випадку пенсій намагаються отримати від держави щось неналежне і незаслужене. Тоді як «ідеалом» для отримувача української пенсії він вбачає поведінку працівника в бюджетній сфері за мінімальну зарплату і, бажано, все життя на одному місці.

Тобто, працівник, що втратив роботу і вирішив поїхати за кордон, аби забезпечити собі не те, що гідне життя, а просто елементарне виживання, – це вже ледь не «злочинець», що не заслуговує на звання повноцінного українського громадянина.

Хоча, навіть якщо говорити суто про фінансову сторону питання, то пан міністр мав би пам'ятати, що валютні надходження від цих мігрантів (у різні роки, від 4 до 8,5 млрд дол. – дані за 2013 р.) виглядають таки більш істотним внеском у розвиток країни, ніж соціальні внески від бюджетних працівників. Але, у такі нюанси міністр соціальної політики не вважає за потрібне занурюватись. Йому достатньо простої «хлопської» логіки – не працював в Україні, отже – не вкладався.

Або щодо такого соціально важливого питання як врегулювання з іншими країнами питань виплат пенсій для українських мігрантів.

А. Рева навів лише один приклад можливого вирішення цієї проблеми – договір з Ізраїлем, за яким за відносно невелику групу (у перспективі – до 20 000 осіб) наших «заробітчани» роботодавці будуть платити соціальні внески в Україні. З того, що міністр не згадав давні домовленості із Португалією та деякими іншими країнами, або ж те, що дуже «гарячою» повісткою денною є проведення перемовин на цю тему із Польщею (майже мільйон заробітчани!), можна зробити висновок, що цими проблемами він не надто і цікавиться.

А навіщо? Адже, у нього є значно «простіше» вирішення – красномовна і ефектна «дуля з маком» усім, кого доля змусила працювати на чужині.

Зважаючи на те, що соціальна політика – одна із найважливіших сфер діяльності для держави, яка ніяк не може вийти із соціально-економічної кризи, це інтерв'ю із паном Ревою змушує мене висловити кілька серйозних питань.

По-перше, як я вже наголосив на початку, – чи в Україні взагалі є якась розбірлива державна соціальна політика?

Чи позицію держави, що не визнає своєї відповідальності за те, що мільйони її громадян були змушені шукати роботу за кордоном (на нижніх сходинках соціальної драбини!), можна назвати чесною і справедливою?

Чи міністерство, очолюване А. Ревою, проводило якусь інформаційну кампанію про можливості збереження / «купівлі» стажу для трудових мігрантів?

Чи є А. Рева компетентним міністром соціальної політики та професіоналом у своїй сфері? Схоже, головним достоїнством пана Реви (у минулому політрука, учителя, заступника мера) є те, що його попередня кар'єра проходила у місті Вінниця. Це, звісно, породжує наступні питання вже до нинішнього прем'єр-міністра та його кадрової політики...

Виглядає так, що доки ми не отримаємо чіткі відповіді на ці запитання, доти мільйони українців виглядатимуть в очах своєї рідної держави «паразитами», «яких ніхто не змушував туди їхати».

Доти не будуть укладені двосторонні угоди про виплату внесків з іншими країнами, де є великі групи наших заробітчани. Адже, проявляти ініціативу

повинні ми, як найбільш зацікавлена сторона (це показує досвід сусідньої Молдови).

Доти не діятимуть уже укладені угоди, імплементацію яких ні міністерство соцполітики, ні Пенсійний фонд просто не здатні провести через брак розуміння того, як вони мають діяти.

Доти, мільйони українців почуватимуться зайвими у себе вдома. В країні, де ніби-то працює ціле міністерство соціальної політики... (https://lb.ua/blog/volodymyr_pylypenko/368367_pensiyna_reforma_vid_mvf_yaki.html). – 2017. – 7.06).

Блог на сайті «Lb.ua»

Про автора: Альберт Фельдман, директор україно-ізраїльського інституту стратегічних досліджень імені Голды Меїр

Как быть с землей и почему ее продавать нельзя

Политики, утверждающие, что снятие моратория на продажу земли приведет ко всеобщему благоденствию, говорят полуправду. Действительно, во многих странах рынок земли существует, и он работает. Но зачем заниматься банальным обезьянничаньем? У других государств – свой опыт. И когда сегодня украинцам рассказывают: только Венесуэла, Конго, Северная Корея, Куба и Таджикистан не имеют свободного рынка земли, это манипуляция спикеров власти.

Нашли несколько несимпатичных для простого обывателя стран, умалчивая при этом, что, например, в Израиле 93 % земли находятся в разных формах государственной собственности. Частными в стране являются 7 % земель, однако, более чем три четверти этой земли приходится на недвижимость и производственные мощности в крупных городах. Государство строго регламентирует оборот земельных ресурсов. В Израиле, где хорошо знают цену земле, пахота предоставляется в аренду на разные сроки – 29, 49, 69 лет. Ее нельзя застраивать или использовать не по прямому назначению.

Почему бы и Украине не перенять такой опыт? Тем более, что украинцы в своем большинстве против продажи сельхозугодий. И это не итог советского мифотворчества, как пытаются убедить власти. Граждане отдают себе отчет в том, что в условиях масштабной коррупции в стране земли скупают нувориши, которые найдут возможность выдавить селян с их участков либо отобрать землю обманным путем. Это не просто страхи, а реалии нынешней жизни. Наверное, ни для кого не секрет, что в регионах уже существуют целые частные армии из «титушек», которые используются местными князьками для войн за землю. Последний эпизод имел место совсем недавно, 31 мая, в селе Метановка Винницкой области, где более сорока вооруженных мужчин устроили перестрелку. В результате ранения получили шестеро человек. Сложно себе представить уровень разборок частных банд в случае отмены моратория на продажу земли! Это будет значительно хуже, чем в «лихие девяностые». Тогда братки вели межвидовую борьбу, тут же в опасности окажутся все, у кого есть хоть маленький надел земли. Причем, при коррумпированной системе

правоохранительных органов, судов отстоять правду будет невозможно.

Потому для начала власть должна показать эффективные результаты в реформировании системы, а уж затем браться за земельную реформу. Иначе закон опять будет, как дышло, и даже в случае запрета на покупку значительных объемов пахотных земель, мы получим монополистов на рынке. И они, а не правительство, будут диктовать правила игры. В случае снятия моратория назад отыграть ситуацию уже будет невозможно. Власть не сможет сказать: «Ребята, извините, мы погорячились, отдавайте скупленную вами землю назад». У этих ребят, как говорил известный киногерой, у самих револьверы найдутся.

В среду здание парламента пикетировали аграрии со всей страны. Собралось почти 30 тыс. человек. Активисты привезли в Киев 3 млн подписей против отмены моратория на продажу земли. По их мнению, в нынешних условиях рынок земли будет только криминальным. И с этим сложно не согласиться. Как и с тем, что фермеры подвергаются не только давлению со стороны фискальных и проверяющих органов, но и все чаще становятся жертвами рейдеров.

Аграрии разработали свой законопроект, в котором предлагают основные направления реформы рынка земли. Их предложения – а это поэтапность внедрения программы от инвентаризации земельного фонда и восстановления мониторинга земель до участия территориальных общин в рыночном обороте прав на земельные участки – весьма перспективны. Во-первых, правильно, что приоритетное право на выкуп земли должны иметь те, кто сегодня на ней работает. Фермер точно не будет строить на пахоте завод и точно не даст, чтобы она заросла сорняками. Во-вторых, аграрии предлагают отдать земельные вопросы на уровень территориальных общин. Это поставит барьер на пути спекулянтов, поскольку община никогда не допустит монопольной скупки своих земель и последующего превращения селян, фактически, в крепостных монополиста.

Я рекомендовал бы власти не прикидываться глухой, а прислушаться к голосу аграриев. Кроме того, от решения вопроса следует отодвинуть политиканов с их требованиями референдума по продаже земли. Референдум – это политтехнология, здесь же необходима открытая и профессиональная дискуссия. В результате – власть и гражданское общество договариваются снять вопрос продажи земли вообще и пойти по пути Израиля, где рынок нормально функционирует и без частной собственности на землю.

Либо же, как предлагают фермеры, устанавливается переходный период, на каждом этапе которого проводятся отдельные важные реформы, и они, в конечном итоге, делают рынок земли действительно прозрачным. При этом надо помнить архиважную вещь – права селян не должны нарушаться. И чтобы ни у кого из денежных мешков не возникло желание потеснить сельских жителей с их семейных гектаров, предлагаю ввести должность уполномоченного по правам селян.

Есть же правительственный уполномоченный по вопросам гендерной политики, президентский – по правам детей. Защитника интересов села и его жителей должно делегировать гражданское общество. И дабы он на этой должности не оказался под контролем влиятельных групп в правительстве,

работать такой омбудсмен должен в системе Уполномоченного Верховной Рады
по правам человека
(https://lb.ua/blog/albert_feldman/368538_zemley_pochemu_prodavat.html). –
2017. – 8.06).